

Over poesten, halve manen en deurewánte

Maasboeren en -boerinnen vertellen
over het vlechten van heggen

Lex Roeleveld en Marius Grutters

December 2006

Bureau Heggen
info@heggen.nu
www.heggen.nu

De heer Piet Janssen (95) demonstreert, met een halve maan in de hand, hoe Maasheggen vroeger werden gevlochten (Beugen, 20 november 2001).

Inhoudsopgave

- 1. Inleiding 3
- 2. Werkwijze 4
- 3. De gesprekken 7
- 4. Synthese van het vlechten in de Maasheggenstijl 10
- 5. Leerpunten 14
- 6. Heggen op de kaart gezet 16

Bijlagen:

- 1. Checklist gesprekken 18
- 2. Transcripties van gevoerde gesprekken 20
- 3. DVD met interviewbestanden

1. Inleiding

‘Over poesten, halve maan en dêurewánte’, is het verslag van een serie gesprekken gehouden in het kader van het project ‘Mensen, verhalen en natuur’ dat de Stichting Landschapsbeheer Nederland in 2005 is gestart. Het project heeft tot doel de toepassing van *oral history* te stimuleren om zodoende meer te weten te komen over het historisch beheer van landschapselementen en deze waar mogelijk in beheerplannen te integreren.

De serie gesprekken vormt een pilotproject dat binnen genoemd project dient ter verdieping van de methodiek van oral history en als voorbeeld dient voor vergelijkbare activiteiten die in verschuillende provincies opgezet zullen worden. Daarnaast zullen de inhoudelijke resultaten van dit pilotproject dat het oude ambacht van heggen-vlechten als thema heeft, benut worden in een nieuwe uitgave van de LBN-publicatie ‘Heggen, houtwallen en singels. Lijnvormige houtopstanden in Nederland’.

Het pilotproject is uitgevoerd in het Brabantse Maasheggengebied, de uiterwaarden van de Maas in de gemeenten Boxmeer en Cuijk, een karakteristiek en betrekkelijk goed behouden heggenlandschap. In de streek worden onder leiding van de gemeente Boxmeer sinds 2004 activiteiten ondernomen tot ontwikkeling van de Maasvallei waarbij behoud van de Maasheggen een belangrijke rol speelt. Sinds 2004 zijn er met financiële steun van ondermeer de provincie Noord Brabant en de EU heggen opgeknapt en geplant. Bij het opknappen zijn veel heggen gevlochten. De Maasheggen was tot dan toe de enige plek in Nederland waarvan bekend was dat er in het verleden heggen gevlochten werden. In een publicatie uit 1978 over de Maasheggen¹ wordt het heggenvlechten genoemd en kort omschreven. Hoewel Staatsbosbeheer, een belangrijke terreinbeheerder in het gebied, het heggenvlechten in zijn beleidsplannen heeft opgenomen, is het vlechten niet als beheermaatregel in praktijk gebracht.

De inspanningen in het kader van het project Herstelplan Maasheggen maakte de vraag naar de techniek van Maasheggenvlechten weer actueel. Dit temeer daar de eerste heggen gevlochten werden op wat wel misprijzend ‘de engelse methode’ is gaan heten. Dit staat voor een wijze van vlechten die veel op de in Engeland gebruikte ‘South-of-England’ stijl lijkt.

¹ Vrieze, J. de, 1978. De Maasheggen. Publ. Studiegroep Maasheggen, Nijmegen.

De gesprekken hebben in de zomer van 2005 plaatsgevonden. De resultaten ervan hebben geleid tot een nadere omschrijving van de vlechttechniek die in de Maasheggen gebruikelijk was en zijn mede aanleiding geweest tot de organisatie van het eerste kampioenschap Maasheggenvlechten dat in maart 2006 in Oeffelt onder grote publieke belangstelling plaatsvond. Het is voor een deel de reden waarom de uitwerking van de gesprekken tot dit rapport langer dan gepland heeft geduurd.

De Stichting Heg-en-Landschap heeft het pilotproject op verzoek van de Stichting Landschapsbeheer Nederland uitgevoerd. Voor de Stichting Heg-en-Landschap is dit gebeurd door Lex Roeleveld (Heggen - www.heggen.nu) in samenwerking met Marius Grutters (medewerker IKL en actief lid IVN de Maasvallei). Methodiek, transcriptie van de gesprekken en rapportage is gebeurd door Lex Roeleveld. Marius Grutters heeft gesprekspartners gezocht, de Maasheggen vlechtstijl uitgewerkt en transcripties gecorrigeerd. De gesprekken en redactie hebben we gezamenlijk gedaan.

Dit rapport is als volgt opgebouwd: In hoofdstuk 2 wordt de gevolgde werkwijze uitgewerkt. De gevoerde gesprekken zijn opgesomd en gekarakteriseerd in hoofdstuk 3. De transcriptie van alle gesprekken is als bijlage opgenomen. Bij deze bijlage hoort tevens een dvd met de digitale opnamen van de gesprekken. In hoofdstuk 4 is een synthese gemaakt van de techniek van het heggenvlechten die tevens uitgangspunt is geworden voor genoemd kampioenschap. Leerpunten met betrekking tot de organisatie, gebruikte hulpmiddelen en de uitvoering van het project zijn verwoord in hoofdstuk 5, waarna hoofdstuk 6 laat zien in welke stroomversnelling de projectresultaten in het Maasheggengebied terecht zijn gekomen.

Wij willen de oud-heggenvlechters en hun familieleden die we gesproken hebben hartelijk danken voor hun gastvrijheid en bereidheid een avondlang met hen over heggen te praten. Het waren stuk voor stuk prachtige gesprekken. Een van de bezochte personen, groot inspirator en enthousiast verteller, de heer Piet Janssen uit Oeffelt, is op zijn 96ste verjaardag op 14 april 2006 overleden. De belangstelling voor het Maasheggenvlechten is voor een belangrijk deel opgeleefd door zijn enthousiast makende gesprekken en demonstraties.

Lex Roeleveld en Marius Grutters

Randwijk/Vierlingsbeek, december 2006

2. Werkwijze

Het ambacht en de streek

Heggen vlechten is een meer dan 2 duizend jaar oud ambacht. Bekend is het citaat uit Julius Caesars verslag over de Gallische oorlogen waarin beschreven is hoe in het huidige Vlaanderen het landschap kleinschalig was en vol stond met ondoordringbare heggen. De heggen werden ondoordringbaar gemaakt door ze te vlechten. De vlechttechniek die tweeduizend jaar geleden blijkbaar intensief werd gebruikt, wordt door de schrijver met een zekere verbazing uitgelegd.

Dat er in Nederland gevlochten was al langer bekend. De Vrieze (1978) noemt en geeft een korte beschrijving van het vlechten van Maasheggen in oost Brabant. Schmitz (1993)² geeft aan dat Maas- en IJsselheggen gevlochten werden, zonder de technieken nader te beschrijven. Staatsbosbeheer heeft het traditionele beheer van de Brabantse Maasheggen opgenomen in diverse generaties beleidsplannen waarvan de laatste dateert uit 2003. Afgezien van enkele initiatieven met het IVN de Maasvallei om heggen te vlechten, is het heggen vlechten nimmer als beheermaatregel uitgevoerd.

De oproep van de Stichting wAarde in 2000 om minder prikkeldraad en de terugkeer van de vlechthege in Nederland heeft het heggen vlechten bij een breed publiek onder de aandacht gebracht. Het leidde overigens wel tot uiteenlopende reacties. Veel particulieren vonden het een prachtig idee, en demonstraties en cursussen heggen vlechten werden dan ook goed bezocht. In de Maasheggen waren Staatsbosbeheer en het IVN-de Maasvallei positief over de hernieuwde aandacht maar niet gelukkig met de door de Stichting wAarde gepropageerde vlechtstijl omdat deze niet overeenkwam met de regionale wijze van vlechten. Natuur- en landschapsorganisaties elders in Nederland reageerden vaak sceptische en soms afwijzend. Naast de angst voor de teloorgang van de struweelheggen, zou het cultuurhistorisch onjuist zijn. Nederland zou immers nooit een land van heggen vlechters zijn geweest. “Mogelijk werd er in het verleden beneden de grote rivieren wel gevlochten, maar beslist niet er boven”.

Ruim 5 jaar later blijkt vooral uit, bij veldinventarisaties gevonden, oude vlechtsporen, dat het vlechten van heggen in Nederland een wijd verspreide techniek was om heg-

gen ondoordringbaar te maken en te houden. Helaas vertellen de vlechtsporen maar een globaal verhaal over de wijze waarop er gevlochten werd, om maar te zwijgen over alle andere aspecten van het heggen vlechten. Het gesprek met oude boeren en boerinnen is de belangrijkste mogelijkheid om hierover meer te weten te komen. Hierbij is snelheid geboden want het ambacht van heggen vlechter is na de introductie van puntdraad begin 20ste eeuw snel in verval geraakt. Diegenen die ooit nog zelf gevlochten hebben, zijn ruim tachtig en veelal al meer dan 90 jaar oud!

De Maasheggen is zoals genoemd een gebied waarvan al langer bekend was dat er in het verleden gevlochten werd. Marius Grutters, co-auteur van dit onderzoeksverslag, is kleinzoon van een ‘keuters boer’ en beroepsheggen vlechter uit de streek, en al geruime tijd geboeid door het thema. Op zoek naar de kenmerken van het Maasheggen vlechten had hij al gesprekken gevoerd met zijn moeder en zijn in 1998 overleden vader die zelf nog op bescheiden schaal had gevlochten. Het pilotproject ‘oral history’, onderdeel van het project ‘Mensen, verhalen en natuur’ bood een goede gelegenheid om deze zoektocht te verbreden en de resultaten ervan te publiceren.

Op zoek naar oud-heggen vlechters

Op zoek naar een manier om oud-heggen vlechters op te sporen, kwam ik (Lex Roelleveld-red.) tijdens een vergadering over Herstelplan-1 Maasheggen, in contact met Marius Grutters. Uit zijn inbreng tijdens de vergadering bleek zijn kennis en belangstelling voor het oude ambacht. Ik heb hem benaderd met de vraag of hij met de zoektocht kon helpen. Nadat bleek dat Marius al bezig was de verhalen van zijn opa en overleden vader uit te werken, lag de vraag voor de hand of hij geïnteresseerd was aan het project deel te nemen. Het antwoord was bevestigend waarmee iemand bij het project werd betrokken die uit de streek komt, het lokale dialect spreekt en via familie en als actief IVN’er een groot netwerk in Boxmeer en omstreken heeft.

Voor de gesprekken zochten we naar boeren die het ambacht zelf nog hebben uitgevoerd en, indien mogelijk, mensen die vanuit een andere invalshoek met het heggen vlechten in aanraking kwamen, zoals boerinnen of een veldwachter. Enkelende kende Marius uit eigen familie en kennissenkring en verdere navraag onder hen leverde nog een enkel adres op. Daarvan vielen, na een eerste telefonisch contact door Marius, personen af omdat ze geen kennis van het onderwerp bleken te hebben. Omdat er onvoldoende geschikt geachte personen op onze lijst stonden, hebben we een artikel

² Schmitz, H., 1993. Houtwallen, heggen en singels. Lijnvormige houtopstanden in Nederland. Stichting Landelijk Overleg Natuur- en Landschapsbeheer, Utrecht.

over het heggenvlechten in een tweetal lokale kranten geschreven, met een verzoek aan mensen die informatie hadden om met Marius contact op te nemen. Deze oproep leverde, enigszins tot onze verbazing, vrijwel niets op.

Hierna zijn we met de gesprekken begonnen in de veronderstelling dat al pratend er nog nieuwe namen aan onze lijst toegevoegd zouden worden. Dit bleek niet het geval. Contact met een streekhistoricus en voordurend navragen bij streekgenoten leverde nog wel enkele namen op.

De checklist

Voor de gesprekken is een checklist opgesteld. Een vrij uitvoerige lijst van punten die we aan de orde wilde laten komen (bijlage 1). Daarbij was het duidelijk dat de ervaring van de betrokken persoon met het heggenvlechten zou bepalen of het ook zinvol zou zijn alle punten aan te roeren.

In de checklist staan naast algemene persoonlijke gegevens van de persoon, punten over zijn/haar persoonlijke ervaring met het onderhoud en vlechten van heggen. Hierbij wilden we graag zoveel mogelijk te weten komen over de techniek van het heggenvlechten, de gebruikte gereedschappen en de manier van werken. Naast de techniek waren we geïnteresseerd in sociaal-economische aspecten. Bijvoorbeeld over de wijze van organisatie van het werk, het eigendom van de heggen, de verschillen tussen grote en kleine boeren en de vergoedingen voor heggenvlechten. Tot slot wilden we graag meer weten over het algemene beeld van de Maasheggen in vroeger tijden (begin 20ste eeuw) in vergelijking met het huidige landschap.

Afgesproken is dat de checklist ook echt als checklist gebruikt zou worden. De volgorde waarin de zaken aan de orde zouden komen, zou sterk door de ontwikkeling van het gesprek bepaald worden. De checklist zat in ons hoofd en lag niet op de gesprekstafel.

Van tevoren is afgesproken dat we de duur van de gesprekken tot circa 2 uur zouden beperken. Het idee was dat, indien nodig, er om een tweede gesprek verzocht zou worden in plaats van een geforceerde poging te doen om alle relevante punten aan de orde te laten komen.

De opname en transcriptie apparatuur

Voor het project is digitale opname apparatuur aangeschaft. Goede apparatuur is niet in de reguliere audiowinkels te koop. Hiervoor zijn, via internet, gespecialiseerde bedrijven opgezocht. De keuze is gevallen op de Olympus DM-20, digitale stereo-spraakrecorder. Deze recorder wordt geleverd met USB kabel en bijbehorende software waardoor gesprekken makkelijk op de computer over te zetten zijn. De recorder is eenvoudig te bedienen en heeft diverse opnamemodi om de kwaliteit van het geluidsopnamen te beïnvloeden. In de beste opnamekwaliteit kan de recorder meer dan 4 uur gesprek opnemen (intern geheugen 128 MB). Om gesprekken met diverse personen met mogelijk allerlei achtergrondgeluiden goed op te kunnen nemen, is een stereo-vergadermicrofoon (Olympus AKG) aangeschaft. Deze twee kleine microfoons zijn eenvoudig aan te sluiten en kunnen met of zonder gebruik van een standaard op tafel geplaatst worden. De kosten van deze apparatuur bedragen resp. € 268 en € 234, excl. BTW.

Voor de transcriptie van de digitale geluidsbestanden is een tweetal zaken aangeschaft. Ten eerste een voetschakelaar die het mogelijk maakt om bij het af luisteren van de opnames eenvoudig met de voet de opname te stoppen of versneld vooruit- dan wel achteruit te spelen. Dit gaat veel sneller dan bij gebruik van het toetsenbord en maakt het mogelijk om eventueel te typen terwijl je naar de opname luistert. Merk Olympus AS 2300 PS transcriptiekit, kosten € 140, excl. BTW.

De tweede aanschaf was pas recent mogelijk en mede reden om met de uitwerking van de opnamen nog even te wachten; spraakherkenningssoftware. Hierdoor wordt het mogelijk om de gesprekken af te luisteren, na te spreken en direct door de computer in tekst te laten omzetten. Hierdoor is het niet nodig om de lange gesprekken uit te typen en kan men zich concentreren op het gesprek. Daar waar letterlijke weergave van het gesprek niet nodig is en men delen van het gesprek in eigen woorden wil samenvatten, kan dit terwijl de geluidsopname doorloopt. Het aangeschafte pakket is Dragon Naturally Speaking.9 Preferred (Kanteff Speech, Haarlem) en kost (promotieprijs) € 125, excl. BTW. Voor een goede, plezierige transcriptie is een goede hoofdset (koptelefoon+microfoon) nodig. Deze kost circa € 90.

De gesprekken – voorbereiding

Marius heeft alle personen, van wie hij er enkele persoonlijk kende, eerst telefonisch benaderd en later kort bezocht om het doel van het gesprek uit te leggen, vertrouwen te kweken en een afspraak te maken. Alle gesprekken hebben op verzoek van de personen zelf 's avonds bij de respondenten thuis plaatsgevonden. Alle personen woonden nog zelfstandig, zij het enkelen in een aanleunwoning

De gesprekken – uitvoering

De gesprekken zijn allemaal door Marius en mij gevoerd. Marius' deelname achtte ik belangrijk voor het wekken van voldoende vertrouwen, zijn bekendheid met de streektaal en zijn kennis van het gebied (namen, plaatsen). Voor de gastheren en –dames hebben we elke keer een klein presentje in de vorm van chocolade, koekjes of fruit meegenomen.

De gesprekken vonden soms aan de keukentafel, andere keren in de huiskamer plaats. De sfeer was ontspannen onder het genot van koffie en als het laat werd frisdrank of bier. Aan het begin van het gesprek is gevraagd of het opgenomen mocht worden om de uitwerking makkelijker te maken. Voor een aantal personen was dit geen probleem. Eén persoon leek het nergens goed voor, waarmee hij aangaf dat hij het niet op prijs stelde. Bij dit gesprek zijn zo nu en dan maar niet erg intensief, aantekeningen gemaakt.. Mogelijk werkte de aanwezigheid van een klein metalen koffertje waarin recorder, microfoontjes ed. opgeborgen werden, de afwijzing in de hand. In latere gesprekken is dit koffertje niet meer meegenomen. Bij twee personen is het gesprek opgenomen zonder dat hierbij om toestemming is gevraagd. De opnamerecorder is op tafel neergelegd indien uitdrukkelijk toestemming was gegeven, of in de tas gehouden indien niets is gevraagd.

In de gesprekken is op een losse wijze omgegaan met de checklist. In het begin is veelal over koetjes en kalfjes gesproken om een plezierige sfeer te scheppen. Er is nimmer puntsgewijs gevraagd. Er ontwikkelden zich gesprekken waarin soms lange zijwegen bewandeld werden om uiteindelijk weer bij een punt uit de checklist uit te komen. In vrijwel alle gesprekken zijn alle punten, voor zover relevant met het oog op de kennis van de gesprekspartner, voldoende aan de orde gekomen. Marius heeft met een aantal personen nog korte vervolgesprekken gehad om technische details van het vlechten te verifiëren. Deze gesprekken zijn niet in dit verslag verwerkt.

In een aantal gevallen toonden personen ons nog oud gereedschap, werktuigen en foto's. Met geen van de betrokken personen zijn we het veld in geweest om plekken uit hun jeugd te bezoeken. Dit kon niet vanwege het uur waarop de gesprekken plaatsvonden. Van het idee dit later te doen is tot op heden niets terecht gekomen. Gezien de leeftijd van betrokkenen vereist dit in veel gevallen ook goede voorbereiding en toestemming van familieleden.

De gesprekken liepen ondanks de aanwezigheid van twee 'interviewers' soepel. Het plaatselijke dialect en kennis van namen van personen en plaatsen uit de streek waren geen probleem door Marius' deelname aan de gesprekken.

Transcriptie

De gesprekken zijn uitgewerkt met het genoemde spraakherkenningsprogramma. Spraakherkenningsoftware is lerende software en vergt wel enige tijdsinvestering om tot een steeds betere herkenning (en dus minder fouten) van je spraak te komen. Het is echter eenvoudig te bedienen en direct bruikbaar. Het leerproces gebeurt al doende zodat latere opnamen sneller te verwerken zijn.

Omdat een deel van de gesprekken in het voor buitenstaanders soms moeilijk te volgen plaatselijke dialect gevoerd is, was de hulp van Marius nodig om teksten te corrigeren en hier en daar in te vullen. De uitgewerkte gesprekken zijn niet aan de betrokkenen voorgelegd omdat we deze oude mensen niet onnodig wilden lastig vallen met een vele pagina's lang verslag. We willen hen in 2007 wel een kleine publicatie over de resultaten van deze gesprekken te kunnen aanbieden.

Synthese

Na afloop van de gesprekken is een synthese gemaakt van de belangrijkste wetenswaardigheden voor wat betreft de kenmerken van de Maasheggenstijl van vlechten. Deze is later vertaald in een conceptbeschrijving van de stijl in hoofdstuk 4 en die tevens uitgangspunt is geworden voor het eerste kampioenschap Maasheggenvlechten dat 12 maart 2006 in Oeffelt (gemeente Boxmeer) is georganiseerd (zie hfd. 6).

3. Gesprekken

In totaal is in 8 gesprekken met 12 personen gesproken. De transcriptie van de gesprekken is bijlage 2 opgenomen. In dit hoofdstuk worden de persoonsgegevens van betrokkenen en enkele kenmerken van de gevoerde gesprekken opgesomd.

In de volgende tabel zijn de namen, geboortejaren en woonplaats alsmede het tijdstip en de duur van de gesprekken opgenomen. Alle gesprekken vonden in juli tot september 2005 plaats.

3.1 Jan (J.) Broeder (1919)

Gesproken is met: Jan Broeder te Vortum-Mullem. De heer Broeder is in 1919 in Vortum geboren op de boerderij waar hij thans nog woont. Inmiddels is de boerderij in twee woongedeelten gesplitst en woont zijn getrouwde dochter in wat vroeger deel/

stal was. Het gesprek vond plaats op maandagavond 25 juli 2005 van 20-22.00 uur, bij de heer Broeder thuis aan de keukentafel. Aanwezig waren Jan Broeder, Marius Grutters en Lex Roeleveld.

Ons gesprek kon niet worden opgenomen. De heer Broeder voelde daar niet zoveel voor. Het leek hem niet nodig. Het gesprek verliep overigens ontspannen en plezierig.

Het ging voor een groot deel over de wijze van heggenleggen. Zijn ervaring is voor een groot deel gebaseerd op enkele jaren waarin hij zijn vader bij het vlechten van heggen hielp.

Tijdens het gesprek tekenden we de volgende uitspraken op:

- “Sterke koffie, dan kunde smerreges de zòk goed àn”
- “Heggenvlechten war ègeluk moi werk”
- “Unne halve maan, altied scherp mar ègeluk nooit scherp genoeg”.

Persoon (geboortedatum)	Woonplaats	Tijd	Duur (uur)
3.1. Jan (J.) Broeder (1919)	Vortum-Mullem	20.00-22.00	2:00
3.2 Piet (P.) van der Hork (1919)	Boxmeer	20.00-21.45	1:45
3.3 Gerrit (G.) Bouwmans (1931)	Vierlingsbeek	20.00-22.45	2:45
3.4 Piet (P.A.) Janssen (1910)	Oeffelt	20.15-23.00	2:45
3.5 Mevr. Marie (M) Verhoeven-Peters (1918) Mevr. Nellie (P) Grutters-Peters (1913)	Wanroy Oeffelt	20.00-22.00	2:00
3.6 Gebr. Teng, Nöl, Thij en Sjaak Botden (1920 – 1929)	Vortum-Mullem	20.30-22.30	2:00
3.7 Cor (C.) van Os (1913)	Sambeek	20.00-22.30	2:30
3.8 Mevr. Truus (T.) Peters-Kersten (1926)	Overloon	20.00-23.00	3:00

3.2 Piet (P.) van der Hork (1919)

Gesproken is met: Piet van der Hork te Boxmeer. Het gesprek vond 28 juli 2005 's avonds van 20.00 tot 21.45 uur plaats bij Piet van der Hork thuis. De heer Van der Hork woont in een huis dat hij zelf heeft laten bouwen aan de rand van het centrum van Boxmeer. Het gesprek is opgenomen. Aan de keukentafel met een kop koffie gezeten hebben we een spontaan gesprek gevoerd en is na afloop van het gesprek de werkplaats bezocht waar een prachtige collectie door hem op schaal nagemaakte oude landbouwwerktuigen en -voertuigen te zien is.

De heer Van der Hork heeft in de heggen gewerkt, ze gesnoeid en heeft een jonge heg gevlochten ('gebogen'), heeft geen eigen ervaring met het vlechten van meidoornheggen, maar als boerenknecht van 16-17 jaar gezien hoe de Maasheggen gevlochten en gesnoeid werden.

3.3 Gerrit (G.) Bouwmans (1931)

Gesproken is met: Gerrit Bouwmans te Vierlingsbeek. De heer Bouwmans is oud-boswachter van Staatsbosbeheer en de enige niet agrariër (en tevens de jongste) van de personen met wie gesproken is. Hij werkte ondermeer in de Maasheggen waar Staatsbosbeheer veel terrein bezit en beheert. Hij is geboren in Boxmeer en woont thans met zijn vrouw in een jaren-60-wijk in Vierlingsbeek.

Het gesprek vond plaats op maandagavond 2 augustus 2005 van 20-22.45 uur. Het was een geanimeerd gesprek na een wat aarzelend begin, dat plaatsvond aan tafel in de woonkamer. Aanwezig waren Gert Bouwmans, Marius Grutters en Lex Roeleveld. Mevrouw Bouwmans serveert koffie en drankjes en neemt op één moment kort deel aan het gesprek.

De heer Bouwmans heeft als oud-boswachter veel kennis van het gebied en de boeren die er werken. Hij vertelt ondermeer over het verdwijnen van de doornenhagen, en afzagen van vlechtsproten en een SBB-initiatief om opnieuw heggen te vlechten.

3.4 Piet (P.A.) Janssen (1910-2006)

Gesproken is met: Piet Janssen te Oeffelt. De heer Janssen is op 16 april 2006 op zijn

zesennegentigste verjaardag, overleden. De heer Janssen was weduwnaar en woonde zelfstandig in een aanleunwoning. Hij was een gedreven persoon die graag vertelde en zijn kennis deelde. Hij heeft altijd in Oeffelt en omstreken gewoond, geboerd en gewerkt.

Het gesprek vond plaats op dinsdagavond 3 augustus 2005 van 20.15 - 23.00 uur in de woonkamer. Aanwezig waren Piet Janssen, Marius Grutters en Lex Roeleveld. Het was een erg spontaan en geanimeerd gesprek dat vergezeld ging van koffiedrinken en een biertje toe. De heer Janssen spreekt in een sterk dialect dat voor buitenstaanders niet makkelijk te volgen is. De transcriptie van het gesprek was moeilijk.

De heer Janssen vertelde over vele zaken, ondermeer over heggenvlechten dat hij zelf nog op bescheiden schaal gedaan heeft.

3.5 Mevrouw Marie (M) Verhoeven-Peters (1918) en mevrouw Nellie (P.H.M.) Grutters-Peters (1913)

Gesproken is met: Mevrouw M. Verhoeven-Peters te Wanroij en haar zuster mevrouw N. Grutters-Peters te Oeffelt. Hun vader Piet Peters, geboren in 1877 (overleden in 1947), was tussen 1915-1940 heggenvlechter in Beugen.

Het gesprek vond plaats in augustus 2005 van 20-22.00 uur in de woonkamer van mevrouw Verhoeven te Wanroij. Het was een gezellig en geanimeerd gesprek. Aanwezig waren: Mevrouw Verhoeven, mevrouw Grutters, Marius Grutters en Lex Roeleveld. Op enig moment komen de zoon en later de dochter van mevrouw Verhoeven even langs. De zoon voegt enkele malen iets aan het gesprek toe.

Over de techniek van het heggenvlechten kunnen ze weinig vertellen maar des te meer over het leven van 'keuters mensen', het leven van heggenvlechters en de tijdgeest.

3.6 Gebroeders (Teng, Nöl, Thij en Sjaak) Botden (1920,...,1927)

Gesproken is met de gebroeders Teng, Nöl, Thij en Sjaak Botden in Vortum-Mullem. De gebroeders zijn ongetrouwd en wonen samen in een boerderij aan de rand van de

Maasheggen, waar zij nog op bescheiden schaal boeren. Het gesprek vindt plaats op 15 augustus 2005 van 20.30-22.30 uur in de woonkamer van de boerderij. Aanwezig waren: de gebroeders Botden, Marius Grutters en Lex Roeleveld. Het was een aangenaam en ontspannen gesprek.

De gebroeders Botden kunnen veel over het boerenleven vertellen. Ze hebben het heggenvlechten gezien maar kunnen er niet uit eigen ervaring over vertellen.

3.7 Cor (C.) van Os (1913)

Gesproken is met: Cor van Os te Sambeek. De heer Van Os is weduwnaar en woont zelfstandig in een oude boerderij in Sambeek. Het gesprek vond plaats op 24 augustus 2005 van 20.00-22.30 uur aan tafel in de huiskamer. Het was een aangenaam gesprek. Aanwezig waren: Cor van Os, Marius Grutters en Lex Roeleveld. De heer van Os is een enthousiaste verteller die ons direct op een pilsje vergastte.

De heer Van Os heeft zelf ook wel eens een heg gelegd (met zijn vader) en heeft het in de praktijk gezien. Ook hij vertelt verder over vele zaken van het boeren leven.

3.8 Mevrouw Truus (T.) Peters-Kersten (1926)

Gesproken is met: Mevrouw Truus Peters-Kersten te Overloon. Mevrouw Peters is weduwe en woont zelfstandig in een het dorp Overloon. Het gesprek vindt plaats op 7 september 2005 van 20.00-22.30 uur in de huiskamer. Aanwezig waren: Mevrouw Peters, Marius Grutters en Lex Roeleveld. Het is een aangenaam gesprek. Mevrouw Peters is een geboren verteller die niet ophoudt om, doorspekt met de nodige anekdotes, over haar leven te vertellen.

Over het hegg leggen direct kan ze weinig vertellen, des te meer over het leven er omheen.

4. Synthese van het vlechten in de Maasheggenstijl

Inleiding

De belangrijkste functie van heggen was meer dan twee duizend jaar lang het tegenhouden van vee of wild. Heggen zorgden eeuwenlang voor bescherming van akkergewassen tegen vraat door loslopend vee en wild. In latere perioden waren ze vooral bedoeld om vee in weiden te houden. Om er voor te zorgen dat heggen ondoordringbaar waren, werden ze gevlochten. Het vlechten van heggen is dan ook geen typisch engelse traditie maar werd in grote delen van Europa, zo ook in Nederland, toegepast.

Het vlechten van een heg komt neer op het maken van levende, horizontale verbindingen in de heg. Mede door het levende materiaal weer uitloopt, ontstaat zodoende een netwerk van verticale en horizontale takken en stammen en wordt de heg ondoordringbaar. Het gebruik van struiken met venijnige doornen zoals meidoorn, sleedoorn en wegedoorn versterken dit effect. Takken en stammen worden bij het vlechten horizontaal gebogen of zodanig ingekapt dat ze horizontaal gelegd kunnen worden. Dit kan op allerlei manieren gebeuren al naar gelang bijvoorbeeld het soort vee, de struiksoorten of de grondkenmerken. Hierdoor zijn er vele regionale verschillen in de wijze van vlechten en in het beeld van de gevlochten heg. Er is dus sprake van vele 'vlechtstijlen'.

In Nederland is nog maar weinig onderzoek naar vlechtstijlen gedaan. Uit wat er van de vlechtheggen nog te zien is en door boeren verteld is, valt nu al wel op te maken dat er ook in Nederland sprake is van meerdere vlechtstijlen. Over de Maasheggenstijl zoals de wijze van heggenvlechten langs de bovenloop van de Maas wordt genoemd, was al langere tijd het een en ander bekend. In dit hoofdstuk worden de resultaten van de gehouden interviews en enkele aanvullende gesprekken door Marius Grutters, bijeengebracht. Het spitst zich vooral toe op de wijze van vlechten. Dit hoofdstuk beoogt geen synthese te zijn van alle informatie uit schriftelijke bronnen, interviews en in kaart gebrachte vlechtsporen. Deze informatie zal wel in de nieuwe versie van 'Heggen, houtwallen en singels. Lijnvormige houtopstanden in Nederland' worden verwerkt.

De weilanden

Het Maasheggenvlechten gaat over de heggen die in de uiterwaarden van de Maas staan. Dit is een smalle strook grond waar vroeger bijna geen bebouwing voorkwam en vrijwel uitsluitend uit kleine hooi- en weilanden bestond (kaart 4.1). De Maas- uiterwaarden van de huidige gemeenten Cuijk en Boxmeer, in de volksmond de Kemp geheten, zijn vruchtbare gronden die vroeger tijdens de veel voorkomende overstromingen telkens van een laagje slib werden voorzien. In de Kemp werd rundvee geweid en hooi gewonnen. Als de koeien in de wei stonden trok men 's morgens en 's middags met kar of fiets de uiterwaarden in om de koeien te melken.

Kaart 4.1 – De Maasheggen bij Oeffelt en Beugen rond 1900³

3 Grote Historische topografische Atlas 1905, Noord-Brabant, schaal 1:25.000. Uitgeverij Nieuwland, Tilburg (2005).

De heggen hebben dan een hoogte van minimaal 4 meter. Niet alleen de zijkanten maar ook de bovenkant werd gesnoeid. Bovendien werd er gevlochten. Eerst werden met de halve maan en de hiep de zijkanten bijgewerkt en vervolgens werden de takken die op de oude stam uitgegroeid waren er net boven (1-1.2 meter hoogte) afgeslagen. Om gaten te dichten en de heg dichter te maken, werden geschikte takken van ongeveer 3-4 cm dikte gespaard om die in te kappen en in de heg te vlechten.

Uit het snoeihout werden de dikke takken gekapt en op bossen gelegd. Het dunnere hout werd in bundels (schansen) gebonden en op de paardenkar mee naar huis genomen om als brandhout voor kachel, oven of soppot (de ketel waarin het varkensvoer werd gekookt) te dienen. Niet iedereen was begin 20ste eeuw nog geïnteresseerd in doornenhout. Sommige kochten 'slagen' hout uit de naburige bossen of houtwallen, of waren al voor een belangrijk deel overgegaan op kolen en briketten.

Snoeien en vlechten was winterwerk en gebeurde meestal in de maanden januari tot en met maart.

De ontwikkeling van een gevlochten heg

In het vlechten van een heg zat een zekere ontwikkeling. De eerste keer werd van een jonge, rechtopgroeïende heg een gevlochten heg gemaakt door stammen in te kappen, te knikken (of te buigen) en in elkaar te vlechten. Later is er sprake van een volgroeide heg die gesnoeid en zo nu en dan 'bijgevlucht' moet worden. Wie fors uitgegroeide meidoornstruiken kent, kan zich makkelijk indenken dat dit veel zwaarder is.

In het vervolg wordt in grote lijnen de ontwikkeling van een gevlochten heg geschetst. De informatie waarop dit berust is gedeeltelijk afkomstig uit de gevoerde gesprekken en voor een ander deel uit eerdere en aanvullende gesprekken door Marius Grutters.

Jonge heg, 1ste snoei

Als een jonge meidoornheg voldoende ontwikkeld was – op 1 meter hoogte een stamdikte van ongeveer 3-4 cm wat overeenkomt met 6-8 jaar (soms wellicht iets later)(foto 4.1) - werd deze voor de eerste keer gesnoeid en gevlochten. Na het vlechten is de heg ca. 1 meter hoog. De heg biedt dan nog geen robuuste aanblik (foto 4.2) In de jaren hierna verdicht de heg en wordt deze hoger doordat op takken en stammen jong schot ontwikkelt en uitgroeit.

2^e snoei

Na een aantal jaren is de gevlochten heg fors uitgegroeid en wordt deze voor de tweede maal gesnoeid. Geschikte takken worden ingevlochten om het vlechtwerk te verdichten. Geschat wordt dat dit gebeurt als het nieuwe schot 3-4 cm dik is, of grofweg 6-8 jaar na de eerste snoei en vlechtbeurt. De takken die niet voor het vlechten nodig zijn worden afgehakt zodat een heg van 1-1.2 meter hoog en 1 meter breed overblijft.

Foto 4.1. 6-8 jaar oude, niet eerder gesnoeide of gevlochten, meidoornheg

Foto 4.2. 6-8 jaar oude, net gevlochten meidoornheg

De techniek van het Maasheggenvlechten

Hoe zag de techniek van het Maasheggenvlechten er nu uit? Het maakt verschil maakt of een heg voor de eerste keer gevlochten wordt, dan wel later wordt 'bijge-vlochten'. We beginnen met de meest bepalende, eerste vlechtbeurt.

1ste maal vlechten van jonge heg

Er werd in 2 soms 3 etages gevlochten. De bovenste laag was op circa 1 meter, de middelste op 30-50 centimeter en soms werden takken laag bij de grond ook gevlochten.

Voor het vlechten werden de zijtakken die bij het vlechten niet nodig waren afgekapt. Deze maken het namelijk moeilijk om in het vervolg het te vlechten stammetje tussen de naastliggende struiken door te vlechten.

Om en om wordt er één meidoornstam op 30-50 cm hoogte gevlochten en één op circa 1 meter hoogte. Om de stammen voor het vlechten horizontaal te kunnen leggen, moeten ze met een hiep iets boven de aangegeven hoogte schuin naar beneden ingeslagen worden. Als de stam ruim $\frac{3}{4}$ is ingekapt kan deze door voorzichtig te trek-

ken en met de hiep te wikken, buigen en door de ernaast gelegen struiken gevlochten worden (voorlangs-achterlangs enz). Voor dit uitvlechten zijn 2 personen nodig. Na een aantal meters struiken op 30-50 cm gevlochten te hebben, keert men terug naar het beginpunt en doet hetzelfde met de overgebleven stammen maar deze maal op 0,8-1 meter hoogte (tekening 4.1).

In een variant hierop, uitgelegd door de heer Piet Janssen, wordt de bovenlaag in tegengestelde richting gevlochten. De uitleg van heer Janssen week ook af in het feit dat zijn onderste vlechtlaag lager werd ingezet (10-20 cm hoog inkappen) en dat hij hoog en laag niet 1:1 liet afwisselen maar 1 x hoog na 2-3 x laag (foto 4.3). Dit lijkt logisch bij dicht op elkaar geplaatste struiken omdat het in dat geval vrijwel onmogelijk is de te vlechten (3-4 cm dikke) stam om de naastgelegen stammen te vlechten.

Latere vlechtbeurten

Latere vlechtbeurten werden gebruikt om het vlechtwerk verder te verdichten (2^e maal) en ontstane gaten te dichten. Hiervoor werden zoveel mogelijk jonge scheuten gebruikt, bij voorkeur scheuten die vanuit de basis van de stam kwamen. Na de eerste keer vlechten kan men niet zo makkelijk meer een lange tak tussen de naastgelegen struiken vlechten. Het is meer sjoeren en trekken waarvoor 2 personen nodig waren. In veel gevallen zal men de takken hebben moeten inkorten of ze meer aan één zijde van de heg hebben gelegd, eventueel vastgebonden met een stuk touw of wilgentwijg. Over deze details is de informatie schaars.

Wel merkt Marius op dat de 2e vlechtbeurt vaak in tegengestelde richting van de eerste keer vlechten gebeurde om de dichtheid van het vlechten te verhogen.

Gereedschap

Voor het snoeien en vlechten van heggen gebruikten boeren de halve maan en de hiep. De halve maan is een sikkelvormig gesmeed hakmes op een lange steel (ook korte steel kwam voor) waarmee takken afgeslagen werden. Door de lange steel en zijn gewicht was de halve maan geschikt om vrij dikke takken (3-4 cm) tot vrij hoog af te kappen. De hiep is een hakmes dat gebruikt werd om takken op korte afstand mee af te kappen en om te vlechten. Bij het vlechten wordt een tak ingekapt en in de heg gevlochten.

Om in het doornenhout te kunnen werken waren dikke leren handschoenen nodig (foto 4.3). "Deûrewanten", doornenwanten, worden ze genoemd: dikke leren wanten

met alleen een duim en extra lang om ook de polsen en onderarm tegen doorns te beschermen. Hiepen en halve manen zijn in Boxmeer en omstreken nog hier en daar te vinden. Met de doornenwanten is dat veel moeilijker. De meeste waren overbodig, werden hard en zijn in de kachel of onder de soppot verdwenen.

Foto 4.3. Dêurnewánte en hiep

Wie vlochten er heggen?

Het vlechten, sommige respondenten zeiden 'leggen', van heggen gebeurde door 'heggeleiers' (heggenleggers). In veel gevallen keuterboeren die naast hun eigen heggen ook voor andere boeren heggen vlochten. De heggenlegger werd per meter betaald voor zijn werk. Tijdens de gesprekken zijn diverse personen genoemd die als goede heggenleggers te boek stonden, allemaal keuterboeren. Geen van hen, allen van de generatie die het heggenleggen nog als betaalde werkzaamheid uitvoerde, is nog in leven.

Zoals gezegd werd het vlechten meestal door twee personen uitgevoerd. Hoe lang men over een afstand van bijvoorbeeld 100 meter heg deed is niet bekend. Wel is duidelijk dat een boer niet al zijn heggen in een jaar kon (laten) vlechten maar dat er

elk jaar een deel gebeurde. Dat garandeerde ook een regelmatige aanvoer van brandhout.

Het landschap

Uit de wijze van onderhoud en vlechten kan men afleiden dat het heggenlandschap in de tijd dat er nog gevlochten werd, er afwisselend moet hebben uitgezien. De hoogte van heggen varieerde van 1-1.2 meter bij net gesnoeid en gevlochten heggen tot minimaal 4 meter voor heggen die aan een nieuwe snoeibeurt toe waren. Verwaarloosde heggen konden 5-6 meter hoge struwelen vormen. De heggen waren dus afwisselend hoog en laag, smal en breed en de geleidelijke overgangen daartussen (foto 4.4). Het beeld klopt met luchtfoto's uit de dertiger jaren van de vorige eeuw, als het prikkeldraad overigens al op ruime schaal in de weilanden te vinden is. Uit de gesprekken is moeilijker een duidelijk beeld te krijgen. Sommigen vonden het landschap meer verzorgd, maar geen van de respondenten gaf aan dat het een open landschappen met lage heggen en vergezichten was.

Foto 4.4: Afwisselend, kleinschalig Maasheggenlandschap

Tot slot

Over de techniek van het Maasheggenvlechten zoals hierboven beschreven vallen nog wel enkele kritische kanttekeningen te maken. En dat gebeurt ook, getuige de soms heftige polemieken over de vlechttechniek die zich vooral toespitst op de frequentie van het vlechten en het al dan niet laag bij de grond vlechten van takken. Deze laatste vraag houdt direct verband met de vraag of boeren hun heggen welhaast per definitie op duurzame wijze beheerden, of wel of natuurlijke verjonging door bij het vlechten de struiken laag in te kappen dan wel enkele bij toerbeurt bij de grond af te zetten, een kenmerkend element van het vlechten was.

De synthese in dit hoofdstuk is vooral gebaseerd op informatie verkregen uit de 8 gevoerde gesprekken met heggenvlechters en familieleden, aangevuld met aanvullende gesprekken door Marius Grutters. 'Voortschrijdend inzicht' zal nog wel tot enkele aanpassingen leiden en het is niet uitgesloten dat 'de deskundigen' niet tot een eensluidend oordeel zullen komen. In de praktijk zullen ook lokale verschillen in de wijze van vlechten geweest zijn. Het heggenvlechten was immers geen jaarlijkse schoonheidswedstrijd maar een praktische, functionele ingreep die louter tot doel had de koeien in de wei te houden. In het volgende hoofdstuk komen de beperkingen van de gevoerde gesprekken bij het beschrijven van de Maasheggenvlechtstijl aan de orde.

5. Leerpunten

Leerpunten worden besproken aan de hand van de in hoofdstuk 2 gemaakte indeling van de wijze waarop het pilotproject is uitgevoerd.

Het ambacht

Heggenvlechten is een ambacht dat snel verdween na de introductie van prikkeldraad 100 jaar geleden. De laatste personen die ons hierover kunnen verhalen zijn al niet meer de personen die het ambacht uitvoerden in weilanden zonder prikkeldraad. Het waren de nadagen van het heggenvlechten. Het prikkeldraad was een snel ingevoerde, ingrijpende verandering die waarschijnlijk direct gevolgen had voor de intensiteit, en mogelijk de zorgvuldigheid, waarmee heggen aan het begin van de 20ste eeuw gevlochten werden. De heggenvlechters met wie we gesproken hebben, hebben in de meeste gevallen slechts kort heggen gevlochten en vertelden gedeeltelijk of soms geheel over wat ze gezien of gehoord hebben. Vragen waarop een professionele heggenvlechter eind 19^e eeuw uit eigen ervaring antwoord zou kunnen geven ("Op welke leeftijd en hoe werden jonge heggen gevlochten?" of "Hoe werden heggen verjongd?") kunnen nu niet meer naar tevredenheid beantwoord worden. Dit dient in het achterhoofd gehouden te worden bij de herdefiniëring van de Maasheggenstijl van vlechten.

Niet alle middelen zijn echter uitgeput. Er zijn ongetwijfeld nog enkele personen met kennis van zaken die we niet gesproken hebben, de gevonden vlechtsporen verdienen nog een nadere analyse en tot slot kunnen we al doende nog veel leren. De vele kilometers aan heggen die er de afgelopen jaren gevlochten zijn en de komende jaren nog gevlochten zullen worden, bieden ons een unieke kans om meer over de praktijk te weten te komen.

Op zoek naar oud-heggenvlechters en de gespreksvoorbereiding

De oud-heggenvlechters zijn vrijwel allemaal opgespoord door bekende heggenvlechters en hun kennissen te vragen naar oud-collega's. De betrokkenheid van Marius Grutters, geboren en getogen in de streek en kleinzoon van een heggenvlechter,

was hierbij doorslaggevend. Geen van de personen met wie gesproken is, heeft zich, of is, naar aanleiding van door geschreven oproepen in lokale kranten aangemeld. Voor zover ik kan beoordelen is het leggen van contacten door Marius Grutters, gevolgd door een kort bezoek, belangrijk geweest om vertrouwen te wekken en mensen bereid te vinden tot een gesprek. Eenmaal aan tafel bleken de meeste personen enthousiaste vertellers.

De leeftijd van de personen varieerde van 74 tot 95 jaar. Naast mannen is met een aantal vrouwen gesproken. Zij hebben nooit hegggen gevlochten maar kwamen families van hegggenvlechters en zouden andere aspecten van het ambacht kunnen belichten. Deze keuze veronderstelling bleek juist. Overigens is het ons in 2005 net niet gelukt 10 personen te vinden met voldoende kennis/ervaring over hegggenvlechten. Vorig jaar heeft nog iemand zich gemeld naar aanleiding van het kampioenschap. Hiermee heeft nog geen uitvoerig gesprek plaatsgevonden.

De checklist

De checklist heeft goed gewerkt. Zelden zijn alle punten aan de orde gekomen. Uit de gesprekken bleek al snel welke aspecten bij iemand zouden afvallen. Als kapstok voor onderwerpen werkte de checklist goed. Het feit dat de lijst niet als leidraad voor het gesprek op tafel is gelegd, heeft mijns inziens bijgedragen tot een ontspannen sfeer waarbij tijdens het gesprek ook regelmatig zijpaden bewandeld zijn.

Over het algemeen duurden de gesprekken de geplande 2 uur. In enkele gevallen viel zo veel te vertellen en waren de bezochte personen zo enthousiast dat gesprekken soms ruim 3 uur duurden. Gezien tijdstip en leeftijd van de bezochte personen, het maximum. Een vervolgesprek dat vooral over de technische aspecten van hegggenvlechten gericht was, is in een aantal gevallen door Marius Grutters uitgevoerd. Hier van zijn geen opnamen of uitgebreide verslagen gemaakt.

Tot veldbezoeken is het helaas (nog) niet gekomen. Het ligt in de bedoeling om betrokkenen in het voorjaar uit te nodigen 'hun hegggen en weilanden' in de uiterwaarden te bezoeken.

Geluidsopnamen en transcriptie

De digitale spraakrecorder werkt gemakkelijk en levert een fantastische geluidskwaliteit. Het gebruik ervan zorgt voor een meer ontspannen gesprek omdat het maken van aantekeningen vrijwel achterwege kan blijven. Niet iedereen voelt er echter voor. Belangrijk voor het toestaan was mijns inziens de voorbereidende contacten van Marius.

In twee gevallen is besloten om ongemerkt gebruik te maken van de recorder, een, gezien het beperkte aantal respondenten, deels door angst ingegeven idee dat ethisch niet correct is. Toestemming voor gebruik van de transcripties zal alsnog aan de respondenten gevraagd worden.

Het op de computer overzetten van de geluidsopnamen en het afuisteren ervan is eenvoudig. Transcriptie van de geluidsopnamen wordt vergemakkelijkt door het gebruik van een voetschakelaar omdat al typend de opname stilgezet kan worden of snel vooruit dan wel achteruit gespeeld kan worden.

Het gebruik van de spraakherkenningssoftware is een uitkomst. Een ervaren typist zal de opnamen waarschijnlijk sneller zonder deze software in tekst omzetten, maar voor anderen zal het tijdswinst betekenen. De tijd nodig voor transcriptie was ruwweg 2 – 3,5 maal de lengte van het gesprek.

In het begin is tijd nodig om de software te leren uw stem te herkennen, en het gebruikte jargon te leren. Goed gearticuleerd spreken op dicteersnelheid is een voorwaarde voor goed herkenning. Het corrigeren van fouten kost relatief veel tijd, hoewel een deel van deze tijd 'leertijd' is. Spreken in dialect levert veel extra problemen op omdat de software er niet mee bekend is. De transcriptie hiervan duurde dan ook het langst. Zelf geformuleerde zinnen in schrijftaal waarin bijvoorbeeld gesprekspasages worden samengevat, levert de minste problemen op.

De spraakherkenningssoftware kan niet overweg met snelle spreektaal en evenmin met gesprekken. De software kan meer dan één stem herkennen maar niet als deze door elkaar gebruikt worden. Voor de transcriptie van de opgenomen gesprekken is dan ook de enige manier de gesprekken met hoofdtelefoon af te luisteren en deze vrijwel gelijktijdig door een microfoon (aan de hoofdset) in te spreken. Daarmee houdt je de handen vrij om correcties in te voeren of desnoods zelf stukken tekst in te typen.

De meeste gesprekken waren betrekkelijk gemakkelijk in tekst om te zetten. Het gebruik van dialect in combinatie met de hoge leeftijd van de bezochte personen, maakt het uitwerken van de opnamen voor personen die niet bekend zijn met het dialect, soms erg moeilijk. Hulp van Marius was in mijn geval onontbeerlijk om de vele onduidelijke passages 'te vertalen'. Hiervoor ontving Marius de digitale geluidsopnamen, de bijbehorende software en de concepttekst.

De gesprekken zijn zo veel mogelijk woordelijk in tekst omgezet, waarbij zinnen vaak wel ontdaan zijn van de vele uitroepen, onafgemaakte woordjes, stopwoorden en plotseling zinswendingen. Soms zijn de zinnen ook enigszins gestroomlijnd. Daar waar het gesprek wat ver van het onderwerp afdwaalde, is het verloop van het gesprek in eigen woorden samengevat. Dit bespaarde veel tijd.

Bij gesprekken waarbij twee respondenten betrokken waren, bleken de stereo-opnamen een uitkomst omdat de stemmen, door de plaats van de microfoons op tafel, op verschillende kanalen opgenomen waren. Verwarring over wie, wat zei, werd hierdoor vermeden.

De gesprekken – uitvoering

Vorbereiding, presentje, ongedwongen sfeer, het niet openlijk gebruiken van checklists of het maken van uitvoerige aantekeningen hebben mijns inziens allemaal bijgedragen tot een ontspannen sfeer waarin volop verteld werd. Het voeren van de gesprekken met twee personen heeft dit eerder bevorderd dan in de weg gestaan. In de onderwerpen hebben we niet met gevoelige onderwerpen te maken gehad. Hoewel we erg geïnteresseerd waren in het zo goed mogelijk omschrijven van de techniek van het heggenvlechten is de vraagstelling voldoende open geweest. Het grootste probleem was naar mijn idee het feit dat we al niet meer te maken hebben gehad met de laatste generatie 'echte' heggenvlechters. Men heeft het nog een beetje gedaan of er aan geroken waardoor we graag meer wilden weten dan men zich kon herinneren.

Een gemis was naar mijn idee het feit dat we niet met betrokkenen het veld in zijn geweest om heggan aan te tonen en vlechtechnieken in de praktijk te bespreken. Gezien hun leeftijd vergt dit een goed voorbereid tweede bezoek. Niet in alle gevallen zal de leeftijd en gezondheidstoestand het overigens toelaten dit te doen.

6. Heggen op de kaart gezet

In het Maasheggengebied waren op het moment dat het pilotproject startte zoals in de inleiding aangegeven, onder leiding van de gemeente Boxmeer een aantal activiteiten in gang gezet waarbij behoud en herstel van de Maasheggen centraal stonden.

De resultaten van de gevoerde gesprekken, en vooral de daaruit voortvloeiende omschrijving van de Maasheggenvlechtstijl, hebben hieraan een belangrijke impuls gegeven. Eind 2005 hebben een groot aantal organisaties een convenant ondertekend waarin ze zich verplichten zich in te spannen voor het behoud en ontwikkeling van het cultuurhistorisch belangrijke gebied. Bij de ondertekening van het convenant hebben we een excursie georganiseerd waarbij het heggenvlechten gedemonstreerd is en ook door middel van geplastificeerde borden de resultaten van oral history en veldonderzoek onder de aandacht van de deelnemers zijn gebracht.

Op 11 maart 2006 is door de Stichting Heg-en-Landschap en de gemeente Boxmeer, in samenwerking met het IVN-De Maasvallei en Staatsbosbeheer, het eerste Nederlands Kampioenschap Maasheggenvlechten georganiseerd (foto 6.1). Bijna 30 vlechters, de meeste de voorafgaande weken ingewijd in het ambacht, bestreden elkaar om de Gouden Hiep. Duizenden bezoekers bezochten het evenement dat veel publiciteit kreeg. Veel kinderen, burgers en boeren kwamen kijken en verbaasden zich over deze vorm van onderhoud en gaven soms aanwijzingen. Het succes van de dag heeft er toe geleid dat er op 11 maart 2007 het tweede kampioenschap heggenvlechten georganiseerd zal worden. Bijna 40 vlechters zijn al in december met oefenen begonnen.

In het kader van het Herstelplan Maasheggen worden alle heggan voortaan op de Maasheggentijl gevlochten. Het betreft vele kilometers heg. Tevens zijn diverse organisaties waaronder IKL, Brabants Landschap en Staatsbosbeheer bezig een pakket heggenvlechten samen te stellen dat opgenomen zal worden in de Catalogus Groen-Blauwe Diensten in de nieuwe Investeringsregeling Landelijk Gebied (ILG).

Tot slot valt op dat in recente (hand)boeken, het heggenvlechten als historische beheervorm is opgenomen, iets waaraan het pilotproject indirect een bijdrage heeft geleverd.

Het pilotproject is uitgevoerd in een gebied waar recent betrekkelijk veel aandacht voor het landschap was. De Stichting Heg & Landschap, IVN-De Maasvallei en

gemeente Boxmeer zijn met de resultaten van het pilotproject aan de slag gegaan wat, om bovenstaande samen te vatten, in korte tijd tot opmerkelijke ontwikkelingen heeft geleid.

Foto 6.1. NK Maasheggenvlechten 2006 te Oeffelt.

Bijlage 1

Checklist voor gesprekken

Voor aanvang gesprek:

- voorstellen
- doel gesprek
- gesprek: duur gesprek, checklist, vrijuit verhalen, opname recorder
- uitwerking gesprek
- gebruik gegevens
- toestemming geïnterviewde

Elk gesprek beginnen met op recorder vastleggen van naam (geïnterviewde en interviewer), plaats, tijdstip en datum.

De checklist is geen vragenlijst maar een geheugensteuntje. Gesprek kan een andere loop nemen. Indien de tijd te kort is, de vragen onder 4a liefst in tweede gesprek aansnijden.

Het doel is ervaringen van de persoon met het onderhoud van heggen (en knotbomen) in kaart te brengen. We hopen hiermee een zo goed mogelijk beeld van het heggenvlechten te krijgen, maar het gesprek dient niet enkel en alleen over heggenvlechten te gaan.

Tijdens gesprek aandacht hebben voor:

- plaats en tijd van handelingen
- lokale namen/benamingen
- anekdotes
- plaatjes, foto's, herkenbare punten in het veld
- namen van betrokken personen

Checklist voor het gesprek

1. Algemene persoonlijke gegevens
2. Ervaring met heggenonderhoud en -vlechten

3. Het beeld van de Maasuitewaarden toen en nu.
4. Heggenonderhoud/-vlechten, de techniek
- 4a. Uitwerking van de techniek van heggenonderhoud/-vlechten en onderhoud knotbomen
5. Snoeiafval: afvoer, gebruik
6. Organisatie en kosten van het heggenonderhoud

Uitwerking checklist

1. Algemene persoonlijke gegevens

- Naam
- Geboorteplaats, -adres en datum
- Beroep ouders
- Indien agrariërs, waar was hun grond gelegen?
- School
- Eigen beroep
- Getrouwd? Wanneer?
- Woonplaats na trouwen

2. Ervaring met heggenonderhoud en -vlechten

- Beroep
- In hoeverre betrokken bij heggenonderhoud?
- Alleen voor eigen bedrijf of ook voor anderen?
- Hoe zagen de heggen er vroeger uit (vroegste herinneringen) en hoe werden ze onderhouden?
- Hoe werd het onderhoud georganiseerd? Iedere boer voor zich, loonwerkers??
- Waren er 'heggenleggers of heggenleiers'. Was u er één? Wat was de naam voor het ambacht of het werk?
- Heggenleiers, wat voor mensen waren dat? Waarom werd je dat of deed je het?

3. Het beeld van de Maasuitewaarden toen en nu

- Hoe zagen de Maasuitewaarden er uit in uw jeugd/in de tijd van de heggenleiers?
- Geef aan over welk gebied het gaat
- Beschrijf meer of minder weilanden, type akkerbouw, type vee, gebruik weilanden
- Hoe zagen de heggen en bomen er uit? Groot verschil met nu? In welke zin?
- Waardoor zijn deze veranderingen veroorzaakt?.
- Hoe zagen de randen van de heggen eruit in vergelijking met nu?

- Wat voor dieren kwamen er in de Maasuitwaarden voor?
- Was er al overal prikkeldraad? Wanneer ingevoerd?

4. Heggenonderhoud/-vlechten, de techniek

(indien heggenvlechten niet gebeurde, hoe werden heggen dan wel onderhouden?)

- Wanneer werd een heg gevlochten? (reden: leeftijd, vorm, gaten, behoefte aan brandhout,)
- Hoe werd dat gedaan (zagen, kappen waar in de struiken, hoe, ...)
- Wat voor gereedschap en kleding werd er gebruikt? (namen, vormen, nog een aanwezig?)
- In welke maanden werd het gedaan? Waarom?
- Hoe zag een heg er voor en na het onderhoud uit?
- Welke heggen (kaart!) heeft u onderhouden? Bestaan ze nog? Is het nog aan de struiken te zien? Hoe of waarom niet?
- Na hoeveel jaar moest het weer gebeuren?
- Werden alle heggen gedaan of een deel? Waarom?
- Deed iedereen het op dezelfde wijze? Zo niet, hoe verschilden de manieren en waarom?
- Werden de bomen in de heg tegelijk gesnoeid/geknot?
- Werden alle struiken op dezelfde manier onderhouden? Sommige anders gesnoeid of weggehaald???
- Wanneer is het heggenvlechten veranderd? Hoe en waarom?
- Is de manier van onderhoud (vroeger en nu) van invloed op hoe heggen er uit zien? En op voorkomen van dieren?

4a. Uitwerking van de techniek van heggenvlechten en onderhoud knotbomen

Belangrijke thema's voor een tweede bezoek: de techniek van het snoeien/vlechten, werden er wel eens struiken radicaal laag afgezet, wat moeten we ons bij vlechten voorstellen, hoe werden heggen verjongd, hoe bleven heggen onderin dicht?

- Om de hoeveel jaar werden heggen onderhouden?
- Onderscheid tussen klein(regelmatig) en grootonderhoud?
- Beschrijf precies (schetsjes maken) hoe en waar gesnoeid werd
- Hoe dik waren takken die gekapt of gevlochten werden
- Waren het altijd oude struiken of waren er ook jonge heggen?
- Hoe ging men met jonge heggen om?
- Werden er jonge struiken in oude heggen geplaatst?
- Werden er wel struiken bij de grond afgezet?

- Wat gebeurde er als heggen erg oud werden, als er struiken dood gingen?
- Kwamen er ziekten als perenvuur in de heg voor?
- Hoe vaak en hoe werden knotbomen gesnoeid? Onderscheid tussen eiken en essen?

5. Snoeiafval: afvoer, gebruik

- Was er een aparte naam voor het snoeiafval uit de heggen?
- Wat gebeurde er met snoeiafval uit de heggen (gebruik, naar wie?)?
- Hoe werd het verwerkt, vervoerd en eventueel opgeslagen?
- Kon je het kopen, had het een geldelijke waarde?
- Wat gebeurde er met het hout van knotbomen?

6. Organisatie en kosten van het heggenvlechten

- Was heggenvlechten/onderhoud werk van een persoon of werkten meerdere samen?
- Waren er officiële regels of onderlinge afspraken over wanneer het tijd werd een heg snoeien?
- Hoeveel meter kon men (1 of meer personen) op een dag snoeien?
- Wordt er voor betaald? Hoeveel kosten het snoeien van een heg (geld, andere vormen van vergoeding)
- Hoeveel kostte prikkeldraadafrastering
- Waren er loonwerkers/heggenleggers? Zo ja, had elk dorp er wel een of meer?
- Konden zij in het onderhoudsseizoen van dit werk leven? Wat deden ze er naast?
- Tot wanneer is dit werk doorgegaan?

Bijlage 2

Transcripties van gevoerde gesprekken

Bij de transcriptie zijn initialen voor de gespreksdeelnemers gebruikt. Deze zijn aan het begin van elke transcriptie aangegeven. In de transcriptie wordt de woorden van een gespreksdeelnemer voorafgegaan door zijn/haar initiaal gevolgd door een dubbele punt. Om het beluisteren van de digitale geluidsopnamen te vergemakkelijken is in de transcripties regelmatig aangegeven op welk moment in het gesprek (uren, minuten/seconden) vanaf het begin van de opnamen met zich bevindt.

De transcriptie is in het Nederlands. Regelmatig zijn echter passages in dialect geschreven. Marius Grutters heeft toegezien op de schrijfwijze van woorden in het Oost-Brabants van Boxmeer en omstreken.

Een enkele keer worden woorden of situaties toegelicht door de auteur. In dat geval staat de tekst tussen haakjes met de toevoeging ‘-red.’). Indien het gesprek langere tijd niet direct met het onderwerp te maken had, is het in eigen bewoordingen samengevat. Deze passages beginnen meestal met een nieuwe alinea en worden niet door initialen voorafgegaan. Soms ook zijn korte delen niet vertaald of waren ze niet verstaanbaar. In deze gevallen is het vervolg van het gesprek aangegeven met een serie puntjes (.....).

3.1 Jan (J.) Broeder (1919)

Gebruikte initialen: KB-Jan Broeder, MG-Marius Grutters, LR-Lex Roeleveld
Omdat dit gesprek niet is opgenomen, is dit verslag gemaakt op basis van schriftelijke aantekeningen.

Nadat de heer Broeder koffie had gezet pakte hij direct een tekening die hij gemaakt had om de wijze van heggenleggen te verduidelijken. Hij spreekt steeds over het leggen van een heg (de techniek) en over het vlechten van takken tussen de andere struiken (een handeling) (Marius, klopt mijn opmerking over ‘vlechten’?).

Zijn eigen ervaring met heggenleggen betreft een korte periode van 3-5 jaar in de begin jaren dertig. Hij hielp zijn vader met het leggen van heggen. Toen de oorlog uitbrak is men er blijkbaar mee opgehouden en JB kan zich niet voorstellen dat er na de oorlog nog heggen gelegd zijn.

Uitgangspunt bij het uitleggen van de techniek van heggenleggen is een meidoorn-heg in de Maasuitwaarden van 15-20 jaar oud. Deze waren zo’n 3-4 meter breed en ongeveer even hoog. De heg werd gelegd omdat het vee ontsnapte en de heg te groot werd.

Eerst werden met een halve maan de zijwaarts uitstekende takken van de meidoornstruiken afgeslagen. De heg werd hierdoor smal en je kon nu met het vlechten van de takken beginnen. (LR: Ik type nu ‘vlechten’ maar weet niet of JB dit ook zo noemt.) Bij het kappen lette men steeds op of je bepaalde takken wel of niet voor het vlechten nodig had. Worteluitlopers waren mooi om te vlechten en ook een zijwaartse tak was wel eens nodig om een gat te dichten.

Voor het werk gebruikte hij “stijve (dik leer) deurnewanten” waar geen doorns doorheen gingen. Of hij nu een of twee wanten gebruikte kan hij zich niet precies herinneren. Voor het kappen waarschijnlijk één, maar voor het vlechten en weghalen van takken twee stuks.

Als een hegdeel aan beide kanten was gekapt (??), kon er gelegd worden. Van net boven de grond tot op een hoogte van circa 1,2-1,5 meter werden dikke (??) zijtakken bij de stam ingekapt om vervolgens bijna horizontaal om en om tussen de volgende meidoornstammen gevlochten te worden. De takken waren zo lang dat ze niet terugschoten en dus ook niet met touwtjes of tenen vastgebonden hoefden te worden. Dit invlechten (??) van takken werd op 3 -4 niveaus gedaan zodat het vee (rundvee) niet door de heg kon. Er was geen sprake van dat de hele struik (stam) zoals bij de ‘engelse stijl’ bij de grond werd ingekapt en gelegd maar met legde takken. Bij voorkeur takken die in de lengterichting van de heg groeiden. Omdat ze om en om voor en achterlangs andere struiken gevlochten werden, konden de takken ook niet al te dik zijn. De meidoornstruiken (‘deurnehaggen’) mochten overigens gerust een meter van elkaar staan. Als ze te dicht bij elkaar stonden kregen ze de takken er niet tussendoor gevlochten. Dit werk werd met twee man gedaan om makkelijker te werken. De een duwde de ingehakte tak tussen twee struiken door, de ander nam over en duwde hem een struik verder weer terug.

Op het hoogste niveau (de uiteindelijke bovenkant van de gelegde heg) werd niet een tak maar de stam ingekapt en gelegd. Dit betrof niet alle struiken (zie tekening) want de meeste struiken werden op die hoogte afgekapt en diende als het ware als levende paaltjes.

(Marius: JB zei dat door het vlechten van deze toppen de onder gelegen laag automatisch vastgezet werd. Wil dat zeggen dat deze schuin omhoog gelegd werden???)

Zijn vader plaatste op de bovenrand kleine meidoorn takken (schuin insteken) met het idee dat het vee dan de jonge hergroei niet zou opvreten. JB betwijfelt het nut hiervan.

Indien er gaten in de heg zaten werden 'dennepullekes' in de gaten geslagen 'om tussendeur te leggen'. De 'dennepullekes' kocht de boer. Na een paar jaar waren deze pullekes verrot maar was het gat dichtgegroeid. Ook omdat de 'dode' struiken in het gat soms weer uitliepen. Van aanplant van jongen struiken om gaten te vullen kan JB zich niets herinneren. Wel herinnert hij zich dat zijn vader dikke takken afsloeg en deze in de gaten tussen de pullekers plaatsen als tijdelijk extra versterking (LR: of om tijdelijke gaten te dichten??).

Het snoeihout was maar voor een deel te gebruiken als kachelhout. Dikke takken werden van zijtakken en doorns ontdaan met de hiep en vervolgens mee naar huis genomen. Daar werden ze in stukjes gezaagd om in de kachel te kunnen verstoken. Dunne takken werden in het veld verbrand.

Het leggen was veel werk. Over 100-150 meter deed je wel een week (met twee personen). Toen het leggen niet meer gedaan werd, maakten men van de meidoornstruiken paaltjes door er de zijtakken af te kappen en werden er twee rijen prikkeldraad tegen de meidoorns aan geslagen. Ook voor de oorlog toen JD heggen legde, stond er al veel prikkeldraad. Maar niet waar er een gelegde heg was, want die was dicht genoeg om de koeien tegen te houden.

Overigens waren ook alle heggen "er niet naar" om ze te leggen. Sommigen waren te open. Vooral de heggen tussen de Vortumse Bergen en Vortum-Mullem, in de Horddonken en de Malders waren de heggen van slechte kwaliteit. Dit gebied is later gebruikt om de grond die vrijkwam bij het graven van de Maas-sluizen bij Sambeek, kwijt te raken. Veel beter heggen stonden er tussen de Vor-

tumse Bergen en de Maas.

JD geeft aan waar hij heggen gelegd heeft. Op de kaart wordt de nabij gelegen boerderij met Bergkampen aangeduid. Op de nabij gelegen weilandjes moeten nog twee gelegde essen te vinden zijn. Deze essen waren al lang voor zijn tijd gelegd. JD is er al heel lang niet meer geweest.

In Vortum woonden drie broers (naam ????) die vroeger heggen legden. Het waren kleine boeren die allerlei werk deden. Beroepsheggenleggers waren er volgens JD niet. Ook lang niet alle oude boeren hebben ervaring met het leggen van heggen.

Onderin de heg ontstond een patroon van vierkante gaten, "daar konden alleen hazen door". Ideale plek voor de stropers om strikken te plaatsen.

Een heg werd in zijn geheel gelegd. JD kan zich niet herinneren dat er delen van een heg gelegd werden om gaten te dichten. Na een jaar of 10 kon er wel eens een koe ontsnappen en dan werd de hele heg gelegd.

Heggenleggen was winterwerk. 's Winters was er toch niet veel te doen en niks doen kenden boeren niet. Er moest altijd gewerkt worden. JD noemt februari als een belangrijke maand voor het heggenleggen. JD vertelt dat het vee in een gelegde heg pas bij de nawei in augustus ingeschaard werd. De wei werd dan eerst in juni gehooïd. Dat gaf de heg kans om uit te groeien. In augustus stond er al mooi schot op. Het vee was bovendien niet dol op de al wat hard geworden loten.

Uit de heg werden wel eens rozen gestoken. Deze werden aan rozentelers verkocht om als onderstam te dienen. Volgens JD stond er niet veel sleedoorn in de heggen. Sleedoorn vond je vooral langs wegen en paden. Langs heggen stond niet veel brandnetel. De koeien konden er bij en mogelijk hielden die de zaak kort. Het landschap achter de dijk bestond vrijwel helemaal uit weilanden. Je vond er maar weinig akkers.

JD heeft geen gereedschap (hiep, halve maan) of foto's die nog te maken hebben met het heggenonderhoud.

JD is niet steeds melkveehouder gebleven. Hij heeft zich kort op legkippen

geworpen en heeft de laatste jaren voornamelijk varkens gehouden (mest of fok????). JD is in ... met zijn werk gestopt. Geen van de .. kinderen heeft het bedrijf voortgezet.

3.2 Piet (P.) van der Hork (1919)

Gebruikte initialen: G-de heer Broeder, M-Marius Grutters, L-Lex Roeleveld

De geluidsopname start als we al binnen zijn ons voorgesteld hebben en aan tafel hebben plaatsgenomen.

0-2'00 introductie

2'00

L.: voordat we over de heggen beginnen, ik zie daar twee foto's. Zijn dat uw ouders? Kunt u iets vertellen over waar ik geboren bent en wat uw ouders deden?

G.: ik ben in Boxmeer geboren. In die boerderij in het Nuenen veld in 1919. Mijn vader en woonde daar een eentje verder met drie broers. En mijn vader heeft die boerderij nieuw gebouwd. Maar die andere boerderij was een oud kasteel. En dat noemden zeveld omdat er ook puntje mijn vader heeft op verschillende plekken gewoond. Hij komt uit St Anthonis, in andere Wanroy en later zijn zij naar Boxmeer gekomen. Ze waren met drie gebroers, een is er op het kasteel blijven wonen en mijn vader heeft nieuw gebouwd en een andere oom heeft in Boxmeer een boerderijtje gekocht..... mijn vader was nog maar 57 jaar toen hij gestorven is. Aan kanker gestorven.....

Marius vertelt dat zijn vader zeven jaar geleden vlak voor zijn 90e verjaardag is overleden. Van Os vertelt dat hij vee weiden voor de vader van Marius. Het gesprek gaat over de plaats waar het vee geweid werd, aan de Heistraat (04'50).

G.: naar het verdelen van de grond onder de drie broers heeft mijn vader 1911 de boerderij gebouwd. Later heb ik de boerderij overgenomen. We waren met zes jongens de oudste was priester. De tweede broer ging naar de boerenbond en ik was de derde en nam de boerderij over.

Van Os is de enige van de jongens die boer is geworden.

G.: bij de boerderij geworden bijna 9 ha grond. In het begin was het een gemengd bedrijf, hadden we koeien varkens en kippen. Toen ben ik later overgestapt op een varkensbedrijf. Toen heb ik niks als varkens gehad. Op de weiden liet ik jong vee en slachtvee weiden. De boerderij ligt op het hoogtepunt van Boxmeer. In 1925 is hier watersnood geweest en toen hadden we het hele huis vol koeien en geiten van de boeren die in het water zaten. In de Maasheggen zelf had ik geen grond.

Er vond specialisatie plaats. Het gemengde bedrijf dat ging niet meer.

L.: stonden er rond uw weiden ook heggen.

G.: nee, dat was allemaal afgemaakt met prikkeldraad. Negen stonden geen heggen. Die heb je hier ook nergens die staan alleen langs de Maas.

De vraag wordt gesteld waarom er geen heggen waren. Omdat het allemaal bouwland was?

G: Nee er was ook bij land. De grond is ook geëgaliseerd. Er zal 1 m vlak getrokken. Met kiepkarren. Dat ging uit van de Heidemij. Dan hoefde je maar vier procentsnorm af te betalen. Als je zelf meewerkte kost in het niets. Maar allemaal sloten door de weiden en vennetjes in zijn allemaal vlak getrokken dat kostte niks. Dat hadden we mooi voor elkaar.

L.: heeft u wel in de Maasheggen aan gewerkt?(12'04)

G.: ja, daar heb ik zeker nog gewerkt. Ik heb bij een boer gewoond naar de twee jaar gewoond en die had een weiland bij de Maas. Dat was voordat ik op de boerderij zat. Toen was ik nog niet getrouwd. Ik ben op mijn 21e op de boerderij (van de boer-red) komen wonen, op 3 mei 1944. Een week later brak de oorlog uit.

12.50: Volgt een verhaal over hoe de koeien minder melk gaven omdat er zoveel geschoten werd. Er werd toen veel geschoten in de uiterwaarden. De boer woonde in de ...steeg. Dat (tussen Boxmeer en de snelweg) is nu helemaal dicht gebouwd.

G.: die boer had niks als weivee. Die had geen ander vee. Niks als koeien was het toen-dertijd. Een beetje paarden handelen. Daar heb ik twee jaar als knecht gewoond. Toen heb ik wel in de Maasweiden gewerkt. (Tijdens de oorlog dus-red). Een vrouwke zat er te melken toen schoot er een kogel dwars door de emmer heen. en ze is ook nog in haar been geschoten.

Volgt een verhaal over de gevechten rond de kazematten in de uiterwaarden en de inval van de Duitsers.

L.: hoe zagen de heggen in dat gebied er toendertijd uit? Erg anders dan nu?

G.: nee, die waren toch ook al erg hoog. En dan werd er af en toe, want anders werden ze wel 3 m breed, werden met de halve maan noemen ze dat, werden er aan weerskanten wat afgehouden. Zodat ze wat smaller werden. En die zaten aan elkaar gegroeid zal ik maar zeggen. En daar kon nog geen kip doorheen. Zo dicht zaten die toendertijd op elkaar.

L.: er is dus geen groot verschil tussen de heggen zoals er toen en nu uit?

G.: nee, daar is weinig verschil in. Ja, toen werden ze weinig bijgehouden. Als het te erg werd werd er wat afgehouden. Maar nu wordt het prima bijgehouden. Nu is het meer natuur eigenlijk hè. En het kiekt ook hartstikke mooi als de heggen in de lente in bloei staan. En dat was toen ook wel, maar ik wil maar zeggen, toen lieten ze het allemaal door elkaar groeien (???red).

L.: waren ze over het algemeen hoger? (17"54)

G.: ze lieten ze omhoog groeien, en als het te gek werd, werden ze met een halve maan afgehouden. Maar dat deden ze toch al elk jaar, want ik heb het ook nog zat gedaan.

L.: elk jaar?

G.: ja, elk jaar werden ze bijgehouden. Elk jaar dezelfde heggen, ja. in de lengte lieten ze ze doorgroeien.

L.: Dus je had hele smalle hoge heggen?

G.: ja, smal. Ze waren toch al een dikke meter breed. Maar als je ze door liet groeien werden ze wel 3 m breed. Kijken werden ze elk jaar ..., maar er waren wel boeren die dat niet zo nauw namen. En die lieten ze maar heen groeien, maar dan hadden ze soms wel 3 m verlies van de grond onder aan.

L.: Maar met de halve maan werd niet de top eruit gehaald?

G.: ja dat deden ze ook wel en waren er misschien wel die dat deden daar heb ik toen niet zo op gelet. Maar meestal waren het de zijanten.

M.: Maar je hebt nooit gezien dat ze dat ze ze recht afkapten?

G.: nee, dat heb ik nooit gezien. Ik geloof toch wel dat dat ooit gedaan werd dat geloof ik wel.(???red). Want anders wordt het te gek en worden ze van onder kaal. Dus dat zullen ze wel gedaan hebben. Maar ja ik er bij die boer maar twee jaar gewoond. Dus ik weet niet wat er daarna ooit gebeurd is.

L.: stond er toendertijd al overal prikkeldraad?

G.: ja ze hadden er toen al wel allemaal prikkeldraad tussen zitten. Als er een nieuwe heg gepoot werd deden ze heeft het prikkeldraad, twee draden, en daar planten zullen de heg dan tussen. Want anders gingen de koeien er nog evengoed doorheen. Maar als de heg groter was dan was het prikkeldraad al rot. Het was maar de hele dunne prikkeldraad. Maar dan hoeven het ook niet meer dan was de heg voor de bescher-

ming die hield dan de koeien wel tegen.

L.: Dus je had twee rijen prikkeldraad?

G.: ja. Na jaar of 5-6 was het prikkeldraad bijna verrot en dan had dat geen nut meer. Dan was de erg goed in elkaar (??red) en dan werd hij natuurlijk gevlochten de eerste jaren en de andere keer was dat helemaal mooi dicht. Kijk en dan lieten ze een groeien alleen de zijanten wat aftoppen. Dan hoefde er geen nieuw prikkeldraad gezet te worden. Nee, want dan zorgden ze er wel voor dat de heg overal goed aan elkaar gegroeid was. Kijk, als er een gaatje was dan waren er van die dunne twijgen en die waren ontzettend taai en je kon ze buigen zoals je wilde en dan werd er een gat mee dicht gevlochten.

L.: Dat heeft u zelf gezien? Dat er zonder prikkeldraad een hele dichte heg stond door het vlechten waar de koeien niet doorheen konden?

G.: nee, daar konden de koeien echt niet doorheen. Ik heb het tenminste nooit mee-gemaakt dat er een koe doorging, nee. Nee, want dan zorgden zowel dat al dichtging. Als er een gat was, werd er een twijg doorheen gevlochten.

M.: Dat deed je gewoon 's winters, als je met de halve maan bezig was? Als je de zijanten bij werkte en er zijn gat zag dan vlocht je die dicht?

G.: ja, want dan kon je zien dat er een gat zat en dan werd het dicht gevlochten.

Volgt herhaling van het planten van een jonge heg.

G.: en dan later werden de jonge struiken gebogen, in de winter, en dan werden ze aan elkaar gevlochten. Als ze nog jong waren, ja.

L.: werden de jonge struiken gekocht of elders uit de heg gehaald?

G.: nee, die werden gekocht. Er waren kwekers die ze kweekten. Ze waren goede meter lang allemaal hetzelfde.

M.: hoe hoger waren ze ongeveer als de gevlochten werden?

22.50 G.: ik denk één of twee jaar. Dat weet ik niet zo precies meer. Ze groeiden wel hard. Ze waren ongeveer zo hoog (wijst op circa 2 meter-red), en dan konden ze ze buigen ook de zijtakjes en dan werden ze gelijk een beetje gevlochten.

L.: Dus werden gevlochten als ze nog heel jong waren? Dan waren de twijgjes nog kort.

G.: een goede halve meter toch wel. Kijk, dan werden ze zo goed als het kon er doorheen gevlochten. En het jaar daarop groeiden zowel weer verder.

L.: werden de gevlochten twijgen ook vastgebonden?

G.: ja, ik geloof ook wel dat ze met een draadje vastgebonden werden. Of met touw of wat dat weet ik ook niet. Het kan dan met touw geweest zijn. Want anders liep je kans dat ze misschien weer terug gingen.

L.: Maar dan hoefde er dus niet gekapt te worden in die struiken?

G.: nee, nee werd nog niet gekapt in het begin nog niet. Nee, want het waren nog jonge struiken. Nee, dat hoefde in het begin nog niet. Nee dat ging er alleen maar om ze dicht te krijgen dat ze ze een beetje door elkaar vlochten.

M.: Maar die ouderen wel? die werden wel in gekapt, als mensen ging vlechten?

G.: ja, als ze wat ouder waren dan wel ja.

L.: Dat heeft u wel gezien dat ze gevlochten werden?

G.: ja, dat heb ik wel gezien. Dat deed de boer duk zelf. Ja, dat was niet zo moeilijk dat kon hij makkelijk zelf (???red). Ik was toen nog jong en had het ook zelf kunnen doen. Maar bij de boer heb ik het nooit hoeven doen. Dat was toendertijd niet nodig. Maar bij andere boeren, deed de boer het zelf of de zoons ervan of zo. Nee, daar hoefde niet extra iemand voor te komen. Nee, dat deden ze allemaal zelf.

L.: en de boer waar hij werkte, die deed het ook zelf?

G.: ik heb dat nooit gezien, want de heggen waren al dicht toen ik daar kwam. Dat was toen al niet meer nodig. Dat waren al grote heggen. Maar ik heb wel gezien dat zijn jonge heg pootten en dan werden die een jaar later als het kon al een beetje gebogen en doorheen gevlochten. Als het prikkeldraad verrot was was de heg zo sterk dat er geen koe meer doorheen kon.

25'33

L.: dus in de oorlog had je ook nog weiden waar geen prikkeldraad omheen stond?

G.: ja, ja.

L.: heeft er bij andere boeren gezien dat ze gevlochten?

G.: ja, dat heb ik een keer gezien. Ja dat was in de buurt van die boer waar ik woonde.

L.: kunt u zich herinneren waarmee hij kapte?

G.: ja, en dat heb ik nooit gezien. De scheuten waren nog zo jong die konden ze zo met de hand, dan moesten ze wel handschoenen dikwijls aan, dan deden ze zo vlechten. Ze werd niet gekapt toendertijd alleen later werden ze met een halve maan van beide kanten bijgehouden. Dat heb ik nog wel eens gezien.

L.: het vlechten van een oude heg met dikke takken dat heeft u niet gezien?

G.: nee, dat heb ik niet gezien nee. Maar dat hoefde meestal ook niet meer want de heggen waren helemaal dicht.

M.: als ze gepoot werden hoe ver zonder de struiken dan uit elkaar?

G.: zo'n 30 tot 40 cm, denk ik zo iets. In het begin werden ze kort bij elkaar gezet. Want zoveel te eerder waren de heggen dicht.

L.: bestaat de heg noch die u als jonge heg gezien hebt en later gevlochten is?

G.: Dat zou ik echt niet te weten. Ik ben al zo lang niet meer in de Maasweiden geweest. Om vroeger toen ik bij de boer werkte kwam ik er vaak. Maar later op de boerderi, daar hadden wij geen heggen. Zou het echt niet meer weten waar het was.

M.: was het ergens bij de Heerstraat? Waar ging je de dijk over? Een stuk achter het oude ziekenhuis. Kijk, ze hebben een nieuw stuk Maas gegraven (bij de kanalisatie-red) en is ook het ook allemaal niet meer weten.

29'30: het gesprek gaat nu over de kanalisatie en veranderingen in de Maasuiteerwaarden.

M.: hoeveel bunder had die boer in de uiterwaarden?

G.: zo'n 22 bunder dat was een flinke boer.

L.: als hij elk jaar de heggen zou kappen kon hij dat denk ik, in zijn eentje niet af.

G.: ach kijk, ik was er als knecht en hij had ook een grote zoon. Kijk, en dan kun je toch veel. Als je iedere dag erin gaat dan heb je al gauw een keer wat afgehouden. Niet elk jaar werd alles gedaan. Dan deed die wei en dan de anderen weiden een keer. Om de beurt. Dat hoeft ook niet elk jaar. Het is maar dat het een keer bijgehouden werd.

L.: was het veel werk in de winter?

G.: ja wat is veel werk? Als het een keer gebeuren moest dan gebeurde het. In de wintertijd was er niet veel te doen. De koeien stonden op stal. Dan hadden wij de wintertijd om de heggen na te kijken.

L.: en dan werkt u mee?

G.: ja natuurlijk. Ik was er knecht. Met de halve maan en ook met de hiep. De dikkere takken werden er met de hiep uitgeslagen. En bovendien werd een keer een pak uitgeslagen als hij te dicht werd.

L.: hoe werd er met de halve maan gekapt?

G.: Dat was een rond mes met een steel.

L.: met een lange steel?

G.: ja, een lange steel. 2 m was hij wel, want je moest er genoeg van de doornen af blijven want alles kreeg je die doornen in je hand. Nee, daar moest je ver genoeg van af zijn. Die waren flink scherp. Je sloeg van boven naar beneden. De halve maan slepen we aan twee kanten. Die werd niet uit geklopt. Die was ook erg dik.

33'30: Het gesprek gaat nu over het maaien van gras en koren en het gebruik van machines.

L.: als hij met de halve maan bezig was, had er dan geen last van het prikkeldraad dat er stond?

G.: nee, je zorgt wel dat je er langs sloeg. Het prikkeldraad zat helemaal in het midden. In het midden van de heg. Het prikkeldraad was tegen de paal aangeslagen.

L. zoek zijn naar verduidelijking over de exacte plaats van het prikkeldraad. Stonden in twee rijen prikkeldraad, of was het een rij met twee draden?

G.: ik sloeg de palen en daar werd het prikkeldraad tegen aangeslagen. Twee, een in het midden en een iets hoger. En daar werd de heg tussen in gepoot. Dus je kon geen draad te raken met de halve maan. .

De heg werden eens tussen de palen in dezelfde lijn van het prikkeldraad gepland, en niet zoals L meen te begrijpen, tussen twee rijen prikkeldraad.

L.: dat wil zeggen dat de koeien er in het begin wel bij konden.

G.: ja, maar door het prikkeldraad was terecht dicht. De koeien verlaten en niet aan want er zaten allemaal doornen aan. Ik heb nooit gezien dat een koe iets aan de heggen deed. Misschien een topje dat zou nog kunnen. Misschien dat ze jong zijn en topje.....

Gesprek over de tong van koeien en een grazen in de tanden van paarden.

L.: Wat deed men met het takkenhout dat er van de heg afkwam?

G.: dat werd opgestookt. Meestal ter plekke of ze brachten het naar een kale plek in het land. Meestal weten ze het eerst een tijdje leven en dan werd het weggevoerd.

L.: werd er geen hout mee naar huis genomen?

G.: nee, dat was allemaal te doen. Dat werd allemaal opgestookt en kon je niks mee-doen.

L.: Dus het waren geen hele zware heggen die gekapt werden?

G.: nee want dat er toch bijna elk jaar bijgehouden. Het waren allemaal jonge scheuten.

Het gesprek gaat nu over het wild in de heggen. Over de hazen, patrijzen en fazanten. Stropers waren er ook.

M.: moest u ook melken in de Maas weiden?

G.: ja, ik ging er een met de fiets. Aan weerskanten hingen bussen in beugels.

G. legt uit dat hij achter in de schuur een verzameling modellen van gereedschappen en werktuigen heeft. De halve maan is een van de weinige gereedschappen die er ontbreekt. Daarna gaat het gesprek over de paden en wegen in de uiterwaarden. Kon je wel met de fiets en de melkbussen door de uiterwaarden komen? Dat ging goed. Er

was nog geen verkeer. Geen tractoren alleen paard en wagen en fietsen.

L.: waren er toendertijd in de uiterwaarden al veel akkers?

G.: het was tactisch allemaal wei. Allemaal weiden. Geen akkers. De weiden in de uiterwaarden waren veel duurder dan elders. Door het slib van de Maas kwam er elk jaar vruchtbare grond bij waardoor het goed groeide. De weiden werden alleen voor het vee gebruikt. Sommige rijke mensen kochten grond als belegging en verpachtten het als hooiland. En dan later de nawei, noemden ze dat dan.

L.: dan zal het landschap er toch anders uitgezien hebben. Nu staat er op veel plekken mais erg hoog.

G.: Dat klopt, dat zag je vroeger bijna niet. Soms was een enkel stukje bouwland en dat werd na twee jaar weer ingezaaid. Toen was er geen mais.

L.: komt u nog wel eens in de uiterwaarden?

G.: een heel weinig. Ik kom niet zoveel meer van huis ik ben 86 jaar. Ik fiets nog wel eens maar dan naar de Heistraat naar het oude huis van mij.

46'19

L.: wat ik vergeten ben te vragen, in de uiterwaarden staan ook grote knotbomen, wij eiken en essen. Heeft u die wel eens geknot?

G.: nee, ikzelf niet nee. Bij de kanalisatie van de Maas heb ik wel een buurman essen-hout voor me laten zagen. Dat is mooi hout. Ik gebruik het voor mijn hobby.

G. laat in de huiskamers in welke meubels hij zelf heeft gemaakt.

G.: Van essenhout werden vroeger ook stelen en handknuppels voor de karren en ook voor de hamen werd essenhout gebruikt. Vroeger werd er veel essenhout gebruikt.

Dat is taai hout en hard hout. Knotten heb ikzelf niet meer gedaan.

Ik heb altijd zin in timmeren gehad. Ik heb duk gezegd als ik geen boer was geworden was ik timmerman geworden. Maar ik was de enige zoon die over was. De anderen wilden geen boer worden. Dus ben ik boer geworden. Maar ik heb al veel getimmerd. Voor het huis aan de Heistraat heb ik het kapwerk samen met de oude timmerman gemaakt.

Volgens een gesprek over het maken van korenmijten. Daarna nodigt G. ons uit om in zijn werkplaats te kijken en op het gesprek ten einde.

3.3 Gerrit (G.) Bouwmans (1931)

Gebruikte initialen: G-de heer Bouwmans, M-Marius Grutters, L-Lex Roeleveld

18.50 het gesprek begint met het aanbieden van Betuws fruit: Yellow transparant. Op de achtergrond dat het een visie aan waar mevrouw Bouwmans het nieuws bekijkt 23.00 Van de appels naar de heggen. De introductie van het onderwerp gaat al snel over in een verhaal van G. over het leggen en vlechten van een meidoorn in Olst, Overijssel. G. vertelt hoe hij met Hans Roelofs en een tweetal Engelsen in Olst heeft gewerkt. Wij met twee man en de Engelsen kregen ieder 100 m om te vlechten. De heg bestond uit een dubbele rij meidoorn. Struiken waren pols dik. Er kwamen honderden mensen kijken. Eerst was er een diavoorstelling. (ruis). Een rij heeft G. er helemaal afgezaagd. Daarna gingen ze vlechten zoals ze dat gewend waren. Het was in 20 jaar geleden. Meneer Groen van staatsbosbeheer begeleiden het project. Een jaar of zes geleden is hij nog wezen kijken.

G: Die van de Engelsen ... ontegelijk onderhoud heb je daar aan. Dat krijg je hier ook. En zoals er hier gevlochten werd dan heb je de helft. Dat kan ook niet als ge ...

Het gesprek gaat leveren over het IVNpad in Vortum.

G.: er is een hele filmopnamen gemaakt van het vlechten. Maar niemand weet waar hij is. Die film namen is 15 jaar geleden met Roel van Erk gemaakt. En Klaas van der Laan.

G. laat een kaart van de Bergjes zien en legt uit hoe het onderhoud door Staatsbosbeheer gepland was. Hij legt uit dat het RIN hier allerlei onderzoek naar meidoorn deed. Er was zelfs een boekje met uitleg over een bepaalde heg waarin allerlei soorten meidoorn stonden. Die heg is niet gevlochten. G. geeft uitleg van het plan maar geeft aan dat het niet zo uitgevoerd wordt. 34 jaar heeft G. hier gewerkt. G. deed ook onderzoek naar dassen voor het RIN.

G.: zes jaar geleden ben ik nog met meneer Groen naar Olst geweest. De heggen die door de Engelse gevlochten waren, waren helemaal weg. Het jongvee loopt tegen de stammen op als de wei wat kaal is. Wij zijn toen hier begonnen om bij elke ruilverkaveling heg in een draad neer te zetten, 1 m ervan af. Dat is ter bescherming van de heg. De bedoeling is om dat weg te halen..... Het hout dat ze (de Engelsen-red) er in hadden laten staan was helemaal op. En de heg was op 3 m breed. Maar

die andere die heeft die (in Overloon-red) heeft een messenbalk met met acht of negen zagen erop en ging over de geen heersende voorkant. Net zo kaal als ze wilde. Maar dan moet je niet dit vlechtwerk hebben. Dan ging je er mooi over een en dan bleef je die heg houden. Als je dat elke vier jaar uitvoerde, was dat een peulenschilletje. Ik ben benieuwd hoe de eerste heggen die ze nu gevlochten hebben (in Boxmeer-red) hoe dat gaat.

L. vraagt wat verder door op de ervaring in Olst waar hij een jaar eerder zelf is wezen kijken.

G.: ik kan het me niet heel goed meer herinneren. Wij werkten met ons tweeën aan een stuk van ongeveer 100 m en die Engelsen werkten verderop met wel 10 man. Toen wij een keer een begin van de coma hadden we zo een heel stuk gedaan. Als de takken wegsprongen bonden we ze met een stukje geplastificeerd ijzerdraad vast. Maar ik moet echt zeggen, die stukken die nu weg zijn, die ze vroeger zo gelegd hebben, die waren zo dik. Daar kon je echt niet met een koe of iets doorheen. En dat vind ik jammer want ik heb honderden omheiningen gedaan en was er een stuk daar zaten wel 1 m of vijf allemaal links en rechts van die lange takken. Dat was een heel mooi verhaal geweest om te vertellen hoe het altijd was. En op een geven moment heeft de gemeente ... ik vertel maar zoals ik het zelf denk: ik had inlaten schrijven om die heggen af te zetten en het afval op te stoken.

37'40

G. vertelt hoe de wethouder de mensen van het IBN erbij laat betrekken. Ze zouden het met de man of zes proberen. De IBNman uit Uden vroeg of ze niet de 100 m mochten proberen. Die deden dat veel goedkoper met de hand, klein motorzaagje. Die hebben het keurig gedaan. Hij heeft gevraagd om bij een paar heggen de takken te laten staan zodat ze weer gevlochten konden worden.

G: Want tussen die dikke poesten, ook al zet je er jonge struiken tussen, dat werkt niet. Dan moeten ze eigenlijk die dikke helemaal afzagen. Dat hebben ze toen gedaan. Ik heb ze toen een beetje opgeleid en die mannen voelde er veel voor..... en ze hebben ook geknot. Eiken en zo. Voor het hout dat deden ze graag. Ze kwamen met een kar erachter kan eromheen en om 4:30 reden ze naar huis. En het meidoornhout dat brandt goed. Van der Ven die had een shovel, die lieten ze het opschuiven. Een jaar of 15 geleden is het naar het IBN gegaan. Ik kan het zo nagaan ik heb van 15 jaar nog al mijn agenda's....

L.: u zei dat over een aantal meters alles hij takken van meidoorns zijn gesneuveld. Maar was dat? (laat kaart zien-red)

Op de kaart wordt de heg opgezocht. Het blijkt nr 151 bij de Teterberg.

G.: dit stuk heb ik nog met Ingrid van Westerlaken gevlochten. Hier hebben opnamen gemaakt en daar heb ik ontzettende mooie dia's van. Vlechtwerk met sleedoorn en meidoorn door elkaar. Dat sleedoorn in bloei staat. Die heggen heb ik toen gevlochten. Maar dat is allemaal dichtgegroeid. Daar hebben ze niets meer aan gedaan. Maar je kunt het nog zien. Aan beide kanten van de weg..... en als ge die bocht om bent dan hier ergens daar stonden ... Maar die hebben ze van de gemeente en uitgezaagd. Dat was 1 m of vijf prachtig.

L.: is dit een ongelukje geweest of zijn sindsdien al die zijtakken eraf gehaald?

45'40 G: altijd overal hebben ze ze weggehaald.....

L.: ik heb gehoord dat sinds het IBN het onderhoud doet, alle sporen van oud vlechtwerk er afgezaagd zijn om er prikkeldraad langs te zetten.

G.: ja, ja. Maar dat heb ik toendertijd niet laten doen. Je kunt het nog aan ... vragen, dat ik daar ontzettend zuinig op was. En ook takken laten staan. Je moet takken hebben om te kunnen vlechten.

L.: het ging er niet om de heggen kapot te maken waarom het hout? Dus bijna alle vlechtrelicten zijn de kachel ingegaan?

G.: ja. Er zullen er hier en daar nog wel staan maar (L.M.: heel weinig)

L. legt uit dat er vorig jaar een inventarisatie van heggen en vlechtrelicten heeft plaatsgevonden.

G.: elke heg is precies beschreven. Maar vlechtsporen zijn niet opgenomen. Alleen de soorten. Eerder heb ik meegewerkt aan het onderzoek van dr Londo in 1963.

We moesten elk jaar, om rond te komen, 4-4,5 km snoeien. Dan zochten wij uit welke delen niet alles op één plek.

M: de boeren deden dat ook zelf, pullekes maken? Zo kaal als het kon.

G.: ja, ja. Waarom? Dat is handig. Paaltjes om de draad tegen aan te zetten. De gecreëerde paaltjes waren er nog niet dus sloegen ze dennens paaltjes in de grond, berkenpaaltjes, essenpaaltjes. 'Steel en de wis, die haal je maar die is'

G. legt uit hoe haar school leerden een stijl voor een bijl te maken. Berkenhout is zacht en een goed als steel.

De koffie wordt geserveerd. Het gesprek gaat over Hans Roelofs de opvolger van G. bij Staatsbosbeheer.

53'20

G.: Maar nog even over die heggen. Ik heb het een en ander opgeschreven.(G. laat

een tekening zien-red). Wij hadden vroeger een boerderij met 23 ha grond. De grond is bijna allemaal onteigend voor de uitbreiding van Boxmeer. Maar nu het gemeentehuis dat dat was bouwland en weiland van ons.

Op de kaart kijken we naar de ligging van de weilanden van G. familie. De grond ligt op de hoogte van A 77 en de Maas. Het is een hoek waar nu nog mooie oude heggen liggen. De familie had ook grond op het eiland (dat later ontstaan is). G. is nooit voor geweest. Hij heeft 40 dient jaren bij de overheid.

1.01'04

G. vertelt een verhaal zijn schooltijd waarin de verschillen tussen de Broekkanter en de Maaskanter op vermakelijke wijze uitgelegd wordt.

G.: mijn pappa deed heggen aannemen van mensen van de Broekkant. Die nam hij aan een moesten ze aan twee kanten afdoen (en later vlechten want we moesten de vlechters laten staan) en opruimen voor 0,10 cent meter. Opruimen wil zeggen opstoken. Broekkanter zijn echt van die pinmensen dat meen ik nog. En dan zijn die boeren hier mag maar vier stookplaatsen maken. Kijk want waar brand was geweest en groeide geen gras. Op de fiets. Dan nam je een buske stro mee, en een ijzeren emmer en een schop. In de emmer deed je de hete as en dan om de zoveel meter, dat deden we uit passen, in de brand gestoken. Dan moet je alles daarheen dragen. Voor 0,10 cent de lopende meter.

1.10'20

je vertelt over de betonnen drinkbakken die na de oorlog in de weilanden geplaatst werden door boeren. Degenen die de heggen moesten onderhouden konden gaan en het plaatsen van het puntdraad zien welke boeren verantwoordelijk was voor het onderhoud. Aan zijn kant van het weiland werd namelijk het puntdraad in de paal geslagen.

G: Waar de puntdraad zat daar moest je het zelf bijhouden. Dichten en bijhouden. Dat was de afspraak.

L.: eerst werden de zijkanten afgekapt met de halve maan?

1.12'50

G.: ik heb er nog een. Bij mijn zoon, een heel oud roestig ding. Die heb ikzelf gebruikt. En die moet ik ook nog ergens hebben, een paar van die handschoenen. Maar daar zat een gat in en die kwamen tot zo ver en die waren zo stijf. Maar het was geen handschoen maar een want.

L.: Maar hij is er nog wel?

G.: ik weet niet waar is. Ik hoop het van wel.

L.: door wie er de handschoenen gemaakt?

G.: Dat weet ik niet. Hadden er twee dingen stond rechts en de andere links. Voor het aangeven want je moest er tussendoor (vlechten-red).

Het gesprek gaat over de rivaliteit tussen de Broekkanterers en Maaskanterers die zich ook openbaarden in onenigheid over het onderhoud van de gezamenlijke heg.

L.: als u de heggen gekapt had moesten ze dan ook nog gevlochten worden?

G.: ja. Tijdens het kappen liet je staan wat je kon gebruiken. En die waren niet dikker als zo, want die stonden allemaal aan die dikke stronken die er stonden. Dat waren toen al van die dikke stronken. Wij hebben toen nog de heg bij de Teterberg, ik ben al geen jaren meer geweest, die heg is een keer afgezet en die dikke hebben ze laten staan. Met de ruilverkaveling hebben ze er jonge scheuten tussen gezet. Maar dat is een fiasco. Want die gaan er aan ten onder. (worden verdrongen-red).

L.: Maar wat was dan het dichten?

G.: nee, dichten was met die punt draad. Maar kijk, wat wij er aftreden daar zat het punt draad aan de struiken. En de takken werden tussen het punt draad naar de ander to gevlochten.

L.: Dus toen had je een prikkeldraad en gevlochten heg?

G.: ja, zonder prikkeldraad heb ik nooit meegemaakt. Die zat er al op.

L.: Maar was het prikkeldraad dan op zich niet voldoende om de koeien tegen te houden?

G.: ja dat zal wel, maar het is zo dat het prikkeldraad dat ze nu hebben is goed, maar vroeger na drie jaar dan kon je hem eigenlijk al ...

L.: zo snel?

G.: ach, dat was het oorlogspul in die tijd. Heel de draad. Dat werd in die tijd veelgebruikt. Ook voor de veiligheid. Veel mensen hadden ook paarden en als je dan een stuk hebt waar geen heg was, en ze schrokken of zo dan ...

1.19'00

G. heeft in het verleden voor staatsbosbeheer weiden uitgegeven. Vroeger aan veel kleine boertjes, hobby boeren. Later aan minder boeren maar met meer vee.

G.: het was ook voor de veiligheid van het vee. In die tijd werden de koeien nog in de wei gemolken. Het prikkeldraad kon de uiers beschadigen.

L.: Dus boeren hadden liefst gevlochten heggen?

G.: ja.

M: Maar was het prikkeldraad eigenlijk nodig?

G.: ja dan ze dat echt, maar het prikkeldraad zat er en dan werd er in gevlochten. Dat kan ik eigenlijk niet precies zeggen.

L.: het was dus aangenomen werk: zij kanten eraf halen, en ook vlechten? Dat ging ook in die 0,10 cent?

G.: ja. En boven en af. Als je het kappen was en je had er een als die stronk zo stond die de wei inging dan werd hij afgekapt, maar die ik kan inkappen en die heb ik daar nodig dat ik hem staan. En als je dan een stuk had gedaan dan deden we weer een poosje vlechtwerk. U haalde niet eerst alles eraf en dan vlechten maar je werkte zo successievelijk en 30-40-50 m en dan ging hij weer een stukje vlechten. Altijd met z'n tweeën. De een die kant en de ander aan de andere kant. Ik denk omdat het punt draad er zat de moest je het aangeven

M.: waarvoor het vlechten ook. Je moet het elkaar over kunnen geven.

G.: kijk maar met jonge heggen dan is dat heel gemakkelijk.

M.: Maar die aan de zij kant sloeg je die bij de heggen af of liet je een stomp staan?

G.: nee, bij de heg er af. Met de hiep en de halve maan.

1.12'50

L.: was dat de hele winter dat er dat aangenomen werk deed?

G.: nee, want dat zelf ook een bult werk.

G. legt uit dat het voeren van voederbieten ("mangelen") de veel tijd kosten.

L.: was het werk aan de heggen om geld te verdienen of om de overgebleven tijd goed te besteden?

G.: eigenlijk meer omdat er tijd over was. Ieder jaar, waren er ook bos liggen, in de jaren moesten we schansen. Ieder jaar moesten we zo'n 1000 schansen hebben.

G. legt uit hoe het schansen in zijn werk ging. In het voorjaar werden de schansen uit het bos gehaald op de kar geladen en naar huis gebracht. Je kon een stuk bos pachten. Alles met de hiep afdoen. Het was hak hout: eiken, berken en, alles wat erin stond.

G.: Iedereen had een stuk en dat was altijd keigezellig. Je ging er een met een handdoek, een bord met een paar pannenkoeken, zo ging je naar toe. En iedereen had dat.

Het dikke hout werd apart gehouden voor binnen. Het schansenhout was voor de bruspot. Een pot was van koper dat was voor de was en de ander was voor de varkens.

L.: wanneer was het heggen onderhoud?

G.: van januari tot maart.

M.: jullie hebben nooit dik meidoornhout gekapt omdat ...

G.: nee. Dat werd altijd opgestookt (in het veld-red).

M.: waarin de oude wel eens dode of kapte je er struiken uit?

G.: nee. Nooit. Later hebben ze dat een hoop gedaan, dan is er om de meter of vier een stronk staan. Eerst was het veel meer aaneengesloten.

M: toen zaten er ook nog van die dikke dwarse stukken en zo? En die erbovenop stonden werden die er ook tussen gevlochten?

G.: ja, die werden er ook tussen gedaan..... dan konden ze er zo mooi tussen. Dat kijkt hartstikke mooi. En om de vier jaar ongeveer moest dat.

L.: met dat onder vier jaar gedaan?

G.: ongeveer ja.

L.: als u dat zo vertelt dan is het alsof in die periode gaan alle heggen kon zien dat ze gevlochten werden. Dat was ook zo? Je reed er langs en je kon dus vlechtstructuur zien?

G.: ja, ja. Dat was ook zo.

L.: Maar je moet een van de laatste heggenleggen zijn geweest? (M.: net na de oorlog?)

G.: net erna. Want ge was ook nog keibang dat er mijnen lagen.

G. legt uit hoe zijn vader met het paard met hele lange teugels door de weilanden heen ging om eventuele mijnen op te sporen. Daarna konden zij in de weiden werken. G. denkt dat er tot de laatste jaren na de oorlog gevlochten is. Niet langer.

1.29'20

L.: wanneer heeft u als boerin de laatste gevlochten?

G.: 1948 -1950 in die koers zo. Ik was 13 jaar toen moest je mee (heggenvlechten-red) ik heb het van mijn vader geleerd. Iedereen deed dat. Iedereen kende dat. De mensen die aan de Broekkant woonde die hadden er geen tijd voor hen waren geen heg aan gewend. En zodoende was dat, maar de boeren aan de Maas kant die deden het allemaal zelf..... Potverdomme bar wa! Voor een dubbeltje per meter!

L.: Maar was het slecht of vervelend werk om te doen?

G.: nee,.....(G. legt uit dat in een wat oudere het vooral moeilijk is om een begin te maken. Als je een begin had, ging het goed.).....

G. legt uit dat in zijn tijd hij zag gebeuren dat er steeds meer struiken uit de heg gekapt werden omdat de struiken vaak alleen nog maar als paaltje diende om het prikkeldraad aan te bevestigen. Om de 4 m struik was dan meer dan genoeg. Er werd zowel uitgezaagd met alleen maar overhield.

1.33'35

G.: bij ons werden er onder vier jaar gedaan.

L.: het waren dus geen struwelen in?

G. legt uit dat na vier jaar in een bos dun hout op de stronken staat. Laat je het langer staan dan sterft veel hout af en houdt in een paar dikke takken over. Ook wordt de heg breed. Later had je soms hele brede heggen, wel 8 m breed. In mijn jeugd had je dat niet.

L.: dat wil zeggen, dat als je vroeger door het gebied heen fietste, zag je dan voornamelijk heggen die net gesnoeid waren en heggen die 3-4 jaar geleden gesnoeid waren?

G.: ja.....

L.: Dus je had eigenlijk een ander landschap? Lager?

G.: ja, je had eigenlijk een ander landschap. Lager.

G. legt uit dat hij veel over het gebied uitgelegd heeft. Hij legt dan altijd uit dat staatsbosbeheer het gebied met belastinggeld onderhoud. Zijn opvolgster bij staatsbosbeheer ziet dat anders: hoe ruwer hoe liever ik het heb dan komt er ook geen mensen in het bos. Dat vloekt met G.'s opvattingen. G. vertelt over een voorval waarbij hij ging fietsen in de Bergjes en ruiters het fietspad kapot liepen. Maar volgens hem wordt er tegenwoordig niet meer tegen opgetreden.

L.: als je vroeger een heg gekapt had, stond er dan het jaar daarop ook wel 2 m brandnetel langs de heg?

G.: nee, die heggen in de weiden werden heel anders gebruikt dan nu. Vroeger strooiden de eigenaren 15 kilo N (stikstof kunstmest-red) per hectare. Toen staatsbosbeheer ermee begon werd er geen gier en geen kunstmest meer gebruikt. En dan weet je het wel. Ik vind wel dat het laatste jaar een stuk beter is geworden. In mijn tijd betaalde ik de boeren om distels en dergelijke te verwijderen. Het is nu een stuk beter. Maar als je van 15 kilo naar niks gaat, verstoor je de grond. En dat is nu eigenlijk ... dat begint.

L.: Vroeger had je meer vee in de wei. Voor een kortere periode. Het werd het kort gehouden. Ook de rand langs de heggen? Het prikkeldraad dat tegen de heg aan, dus de koeien konden de bij de heg komen en graasden dat helemaal af.

G.: ja, ja. Ze graasden dat kei af. Ooit was er... ik heb een stok met een zeiske een uur op een ha hier en daar afslaan als de was en ik weet niet of dat toen werkte.. bij brandnetel kwam er dan water in de pijpjes en dan rotte dat zo in. Brandnetels hadde geen, helemaal niet.

L.: deed de korte periode met veel vee geen schade aan de heg?

G.: nee want dan zou de koe minder melk geven. Na de koeien kwam het jongvee.....

L.: beschadigde en het jongvee de heg niet door het jonge spul op te eten?

G.: nee, als het jongvee uit glas kwam de weisleep. De weiden werden beter onderhouden.

L.: als een gevlochten was, konden de koeien er dan direct weer in?

G.: ja. Er werd wel gehooïd, maar dat had niks met de heg te maken.

L.: Maar nu, in de Oeffelter meent daar staan de rasters 2 m buiten de heg. Daarachter kan geen machine komen, dus daar staat zo hoog brandnetel en braam. De heg verdrinkt er bijna in. Waarom wordt het raster niet weggehaald als de twee nog geen schade aan de heg veroorzaakt?

G.: Maar dat is dan de onkunde van alles. Die draad is er neergezet ter bescherming van de heg totdat die gevlochten kon worden. Maar zo werkt het niet.

L.: hij nu staan er allemaal dure kastanje palen.

De vrouw van G. komt langs om een glas fris aan te bieden. We vragen haar naar de heggen vroeger. Ze is boerendochter maar met de heggen bemoeide de meisjes zich niet zegt ze. Wij moesten melken. Mijn vader was vroeg dood en dan moesten de meisjes werken. Ze komt uit Groeningen.

L.: als u het van vroeger kent, vindt u het er nu mooier of minder mooi?

mevrouw G.: minder mooi. Als we fietsen dan zeg ik wat is het hier allemaal voor ruw: de weiden zijn helemaal niet bijgehouden, er staan allemaal bossen, plukken hier en daar. Vroeger was het allemaal mooi verzorgd.

G.: en ook het bos.

1.49'00

Het gesprek met mevrouw G. en G. gaat over bepaalde bossen in de omgeving hoe die er vroeger en nu uitzien. De zandafgravingen zijn verwilderd en dichtgegroeid. Het bos is verruwd. Het lijkt van Staatsbosbeheer wordt besproken. Mevrouw G. vindt dat het onderhoud niets mooi is. De klepelmaaier maakt het lelijk. G. en was te spreken over het gebruik van een arm met cirkelzagen voor het onderhoud van de heggen. Hij heeft dat in het verleden uitgeprobeerd. Het gesprek gaat over uiteenlopende machines voor onderhoud.

L.: de heg landen zijn verruigd. Maar kom je nu nog aronskelken tegen? Ik weet niet hoe dat vroeger was?

G.: heel veel, heel veel. Overal onder de heggen. En heel vroeg al.

L.: niet alleen op de Bergjes maar ook in de uiterwaarden?

G.: alleen in de uiterwaarden. Op de bergjes stonden er geen. Weet je wat er op de bergjes wel staat?..... orchideeën.

G. vertelt dat na de oorlog er veel zand is afgegraven voor huizenbouw. Omdat de paarden niet door het rulle zand konden komen namen de boeren puin van kapotgeschoten huizen mee. Op deze kalkrijke stukken groeiden orchideeën.

L.: u zei dat de jonge heggen in de Oeffelter meent beschermd werden met prikkeldraad. Op een gegeven moment moet je dan de draad weghalen.

G.: Dan moet je de heggenvlechten en dan het draad weghalen.

L.: op welke leeftijd zoiets wel moeten vlechten?

G.: op de Teterberg deden we het met vijf jaar. Dat heb ik met Ingrid nog gedaan. Het was keimooi om te zien en te doen. We hebben dat toen langs de weg gedaan en dat is allemaal op film opgenomen. Ik heb met dia's van, prachtige dia's dat de heg gevlochten is en dat de sleedoorn bloeit.

L.: langs de weg dat was een oude heg? We hebben dus een jonge van vijf jaar en een oude heg gevlochten?

G.: ja.

L.: De jonge van vijf jaar kun je nog niet inkappen.

G.: er waren erbij die je kon inkappen. Ergens moet je inkappen. Het hoeft niet allemaal aan de grond het kan ook een eentje verder. Net waar je nodig hebt en ook weggakken natuurlijk.

L.: als er teveel stonden?

M.: Die deed je bij de grond afkappen?

G.: ja, ja. Want hier hebben ze heel veel meidoornenheggen geplant. Ik heb tientallen keren gezegd maar niemand trekt er zich iets van aan. Duizenden planten maar de meeste planten hebben ze opgehangen. Heel veel ging en tot en ze kunnen we niet begrijpen waarom ze doodgingen. En dan moet je toch weinig verstand hebben of niet? De jonge planten gingen na een halfjaar of een jaar tot.

G. legt uit dat de struiken verkeert het land zijn. In plaats van een gat te graven het er slechts in split gemaakt. Zo verdroogt in de wortels waarvan er veel boven de grond blijven staan. L. legt uit dat de geschiedenis is zich afgelopen jaar met het IBN heeft herhaald.

L.: nog even over de aronskelken. Als de koeien tot aan de voet van de heg kunnen grazen, krijg je dan ook nog een interessante vegetatie met de rode aronskelken?

G.: nee. Langs de kant van de weg wel. Dat werd gemaaid. In Boxmeer kan ik niet zeggen dat er veel aronskelken stonden. Waar ze stonden was in de Biest. Dat is waar de roekenkolonie zit. Er staan ook veel orchideeën. En hier overal bij de weiden. En het stuk niks doen, moet ik zeggen, staan ook onder de heg.

Het weiland nu is heel anders dan vroeger.

2.05'47

L.: als u nu zou mogen bepalen hoe het beheerd zou worden, zou het heggenvlechten dan nog een plaatshebben?

G.: ik zou het doen zoals het vroeger was. Het gemakkelijkst is hier en daar een stomp te laten staan en puntdraard er langs, en je bent ervan af. Maar als natuur man. Het hoeft niet allemaal, de stukken niks doen, andere om de vier jaar afzetten, om de acht jaar afzetten, kijken wat het wordt.

L. gaat in op het huidige beheer. De manier waarop hij nu gesnoeid wordt is vaak dat alleen de top eruit gehaald wordt en dat vaak met een knijper die de stam erg beschadigd terwijl de zijanten niet gesnoeid worden.

G.: als je alleen de top eruit haalt dan gaat hij nog meer dat (gebaart 'de hoogte in'-red). Een meidoorn groeit altijd. Die kunnen overal goed tegen.

L.: waren de heggen met dikke stoempen in die tijd ook al dikke stoempen?

G.: ja.

L.: u heeft gezegd dat er een film is gemaakt. Is die nog ergens?

M.: Klaas van der Laan heeft die gemaakt.....

G.: Klaas heeft die gemaakt. Toen was ik aan het vlechten met Roel van Erk. Ik heb zelf de dia's gemaakt. Die krijgt niemand. Zien kun je ze altijd. (de dia's gaan niet over het vlechten zelf maar enige tijd erna-red). Klaas van der Laan is dag en nacht hier geweest. In Heesch (kantoor SBB-red) heb ik denk niet van 350 dia's aan Klaas gegeven. God weet waar ze zijn.....

G. leidt via een zijstraatje uit over zijn activiteiten bij het kerkkoor.

L.: heeft hij nog foto's over de heggen van net na de oorlog?

G.: nee helemaal niet. Er is hier de vereniging de Oude Schoenendoos..... die zouden wel eens iets kunnen hebben.

Het gesprek gaat over wat een struweel heg is. G. verhaalt over een boer die een heg bij de grond afzet omdat hij het hakhout vindt. Vervolgens behandelt hij deze, de heg gaat dood en later vraagt hij met subsidie een nieuwe heg aan. In Vierlingsbeek.

Er worden ook verhaal vertelt over hoe in het gebied komen doelbewust kapot gemaakt worden. Prachtige solitaire bomen die vroeger in de heg hebben gestaan, verdwijnen uit het landschap. G. vertelt hoe hij de vader van Verstegen verbaalde voor het 's nachts rooien van heggen.

M: ik weet dat de Oeffelt er 's nachts heel veel heggen gerooid zijn.

G.: Ik heb voor de gemeente alle monumentale bomen in kaart gebracht. Voor de hele gemeente. Een jaar of vijf terug. Jan kun je het vragen, en Toon van der Pels. En Paul....., zit bij de gemeente, .. alle bomen niet alleen de staatsbosbeheer bomen. In opdracht van de gemeente.

G. geeft aan dat alle monumentale bomen van Sambeek naar het zuiden, niet Oeffelt, op een kaart zijn ingetekend. Ook in het Maasheggen gebied. Geen beschrijving wel de soort opnamen. Geen omtrek wel de leeftijd.

2.29'00 Daarna gaat het over de oprichting van het IVN waar G. bij betrokken is geweest.

Mevrouw G. in Beek biedt nog iets fris aan.

Daarna gaat het gesprek over Jaap Dirkmaat, geen vriend van G..

L. werd een balletje op om G. als jurylid voor het kampioenschap heggenvlechten te strikken.

G. Wijdt uit over zijn betrokkenheid bij het dassenonderzoek afgelopen decennia. Dit gesprek duurt lang.

2.59'00

M: zou u iemand in de buurt weten die over heggenvlechten kan vertellen?

G.: Nee. Er waren er twee in Groeningen die hebben het ook altijd gedaan. Dat was en de vader van Frans Geurtsen maar die zijn al jaren dood. Want die deden het nog in de tijd dat ik bij de staat was.....

G. wijdt nog even uit over het onderzoek naar de wilde bostulp op de Groeningse Bergjes. Van al die gegevens hoor je nooit meer iets. Dat vind ik jammer.

3.04'44 hij wordt bedankt en we nemen afscheid.

3.08'00 Opnamen als M en L teruglopen.

3.4 Piet (P.A.) Janssen (1910)

Gebruikte initialen: G-de heer Janssen, M-Marius Grutters, L-Lex Roeleveld

Kennismaking

Over de rijke pastoors en het dorp ... Anekdoten over pastoors, kapelannen hun drinkgedrag en het leven vroeger in het dorp.

Bij pastoor Pijnenburg heb ik veel gewerkt. 20 jaar heeft Piet Janssen bij pastoor Pijnenburg gewerkt.(4.55).

G.: Daar heb ik gewerkt tot mijn 85e jaar. Dan deed ik nog gewoon spaaien. Tot mijn 85e jaar heb ik de moestuin om gespaaid. Bij de pastoor, en ooohg, nog wel op meer plaatsen, want ik kwam een keer een vrouw bij mij die zij Piet die mens die doet het niet meer. En ik zei dan kom ik wel spaaien. Ik hielp een beetje mee met spaaien en toen kwam ze met geld aan. Ik zei: waar is dat voor. Ik zei vrouwke, ik wil u iets vragen, hebt gij altijd zoveel moeten geven aan die mens. Ja zei ze. Ik zei, ik doe dat voor niks. Als ik ergens ging werken, ik kreeg nooit ontslag..... mijn vrouw zei altijd je kunt gaan werken als ge wilt, maar ge meugt geen geld beuren. Ja. Ja. Wel een borreltje drinken.... maar fijn ik ga de kupkes halen en dan ... Maar heb jij voor nieuws (uitgesproken op een manier die ik niet versta als 'nijos'. Maar is moet men bij de vertaling helpen).6.54

L.: dat het goed gaat met Jef Gielen. Die lange, die heggenvlechter, die kent u toch wel.

G.: jaja (Janssen verstaat het slecht)

L. hij legt nog elk jaar heggen

G.: en doet hij het goed?

L. voor zover ik kan beoordelen wel, maar ja hier zit de ware leermeester, dat gaan we dadelijk horen. 7.26

: G.: nou, nee, Toen had ik een mooie heg..... daar stond een heg die heeft daar een jaar of vijf gestaan mooi bijgehouden en toen zei ik tegen Pietje Ermers, ik wil een stuk heg hebben. Zo en zo. Ja wanneer? Ik zeg het kan zo gauw als gij kietelt (?). Ik zeg ik ... mooi bijgesnoeid.

M.: had je het zelf al bijgehouden?

G.: 'Hè??

M.: Had he die zelf al bijgesnoeid?

G.: ja, zijtakken en er af, want dan was ie niet zo breed en dan is dat ook te doen. Maar gewoon met twee man zijn als je een beetje een heg hebt die van die dikte is en ge moet er met hiep bij, geregeld met de hiep bij, wa. En de ander begon te trekken..... met den biel. Een biel kenne gij (LR-red) ook wel hè? Nou dat mochte niet vroeger.

L.: mocht niet?

G.: nee! Want die ging er veel te diep in.

L.: jaja

G.: Ge moest een hiepke hebben, ik heb nog zo', oud hiepke, dat kan wel 200 jaar oud zijn, dat heb ik nog, en dat was een eigen gesmeed hiepke, enne, en ge mot een keer of wa houw en dan een beetje rauw. Als dat een rauw hier was sloeg dat nog mooier uit. en vandaag doen ze vort alles ... vrommm, vrommm, vrommm.

Nou ja, er staat geen heg meer om te leggen. En dat stond er toen al niet. In mien jonge joaren al nie mèr, want kan niet weten dat er ergens een heg gelegd is in de weiden dan niet..... maar dè waren geen heggen, het was allemaal ouwe grei (=spul-red.).

M.: Dat waren allemaal oude dikke ... rol bij in de oren buiten en zegt op meer dan hier maar er

G.: .. dikke poesten. En er zijn er hier in Oeffelt genoeg uitgetrokken. Want toen werd er gezegd, van dor moest men afblijven, want die moesten voortaan zó breed worden. Ja ziet, daar hadden de mensen een hekel aan. En weet je wat men deed? Met een tractor trok men de hele heg eruit. En zijn veel heggen uitgetrokken.

L.: in de meent? In de Oeffeltermeent?

G.: ja, ja! Kijk, en nou willen ze weer allemaal heggen. Ja, de boeren niet, maar uuuh...

M.: wie willen dat?

G.: waarom dat weet ik niet, maar waar ze nu aan de gang zijn dat dat veel te durabel is.

M.: duur, ja ja.

G.: ga toch weg! Maar toch weg! Dat kost ons puntje puntje van Oeffelt naar Vierlingsbeek. Iets verschrikkelijks!

En: M.: ja, Lex weet precies wat het kost ...

G.: wat dat een geld kost. En hoe is gegaan. Ben je nog wel eens wezen kijken?

El: L.: ja!

G.: en zijn ze allemaal in leven gebleven? Die dikke bomen?

L.: ik heb zelf geen dikke gelegd. Ik ben daar niet voor.

G.: doorzagen kun je ze altijd maar dat kan nooit dat kan niet! Zo palen dikke stam heeft veel water nodig en dan blijft er zo een kleine hoekske, blijft er zitten.

L.: als er maar een stuk blijft zitten gaat het wel ...

G.: ja, ja, ja maar als gij 'n een heg hebt die zo dik is die hoefde nog niet halfweg in te

houwen of je kunt hem buigen maar gewoon buigen hè. En om de andere weer terug buigen.

L.: en waarom mocht dat dan niet met de bijl?

G.: een bijl gaat te hard. Als je met een bijl slaat kun je hem bijna doorhouwen. En met een hiepke zo oud hiepke

M.: een hiepke is niet zo zwaar dat ik weer niet zo hard mee slaan. Met een biel kun je ook niet zo goed mikken.

G.: nee dat was allemaal hiepwark. Maar in die tijd toen ik jong was hebben we wel heiligen afgehouden en die voeren we naar huis. Die laaiden we op de kar en als we dan thuus kwamen met de kar dan sloegen we een paar palen eronder en dan lichtte we hem natuurlijk op en dan trokken we de kar eronder uut en dan wier het perd wèr ingespannen . En als dan het holt achter het huis een kar of vier-vijf neergelegd was, dan mos (=moest-red.) en dan werd alles tot stukjes geslagen.

L.: de dikke stukken of alle stukken?

G.: allemaal dik en dun alles werd kapotgeslagen. Daar moesten we een soppot mee koken. Vroeger moesten we duk (=vaak-red. de soppot koken. Toen deden we alles koken voor de varkens..... dan had je het zo aan het koken jongen. Kunde net vur holt hebben wa ge wilt. Doornenhout als het droog is daar kan geen ander hout tegenaan. Want dat de brand.

En dat deden we niet alleen. Vroeger war (=was-red.) er Driek Peeters, dan heb je wel eens ooit van gehoord. Ooooh, die deden veel heggen afhouden van de boeren, van de Geurtsen (de fam. Geurts) die hadden allemaal van die weiden, aah die werden er afgeslagen tot aan de poest en dan werd er prikkeldraad bij getrokken en dan was het weer dicht.

L.: niet gevlochten?

G.: nee, dat werd nooit. Daar hebben ze nog nooit aan gedacht. Als ge een jonge heg hebt die kunde vlechten Maar die oude heggen daar stond daar een poest en daar stond ene, dat weet hij ook wel (G. richt zich tot MG, red.)

M.: ja, die kon je niet meer vlechten.

G.: In Beugen heb ik nog een beetje gevlochten maar dat stond ook te locht, maar het ging.

M.: waar zo, bij Joop Verdijk?

G.: ja, vooraan was beter geweest, maar daar stonden de Engelsen, die waren eerder aan de gang. Daar stonden ze korter bij elkaar.

Ja, ik zei al dat is toch veel te duur wat zij deden. Ja, ze kapte er een duwde hem neer en dan iedere goeie halve meter een paal en dan twee zo'n wissen eroverheen. Als je een goede heg hebt om te leggen heb je geen ene paal nodig. Poalen hedde alleen mar om het hekke an te hangen. Want da kunde nie an un heg maar anders heb je

niks nodig. Maar die hadden veel nodig. Wat kost nou iedere paal? En die hadde nog glijk kunne leggen? Ja a, ga toch weg. Ja, palen en wissen.

L.: wissen zijn dat wilgentenen?

G.: ja.

L.: wilgentenen, die komen uit de grienden bij Utrecht of de Biesbosch. Die worden geteeld.

G.: ja, ja. Ik zal even koffie in schudden.

L.: koffie in schudden? Dat zeggen ze bij ons op het dorp ook.

17.40 Hier volgt een koffiepauze met riet praat over koffie in schudden en een gesprek over een oud boerderijtje dat in een lijstje aan de muur hangt.

G.: lekker kopje koffie. Ik weet niet hoe je het wilt hebben? Suuker ook?

Als ik ergens bij mensen ben, ik was vanmorgen ook bij de mensen, en ze vragen melk en suiker dan zeg ik nee dat is veel te duur, dat kunne gij niet betalen, dat zei ik tegen die mens, tegen Pieter van Benthem. Ja, dat is een arme mens.. en zo gaat dat....

Piet schenkt zichzelf ook koffie in en kijkt hoeveel suiker ervan is. Hij gaat op zoek naar lepeltjes.

G: Ik zeg altijd maar ik ben de armste mens van het pleintje, maar als je maar gezond bent dan zie de der goed an (dan ben je er goed aan toe). Ja ik heb wel dagen dat ik geen koffie krijg. Ik ga voor m'n eentje geen koffiezetten. Ik vat 's avonds altijd melk. Ik drink veul melk.

Volgt een gesprek over Piet zijn gezondheid, en van de trap, zijn gekneusde ribben en zijn aarzeling om naar de dokter te gaan.

L.: afgelopen jaar zijn er veel heggen gelegd. Er is veel gesproken over de Engelse manier van heggenleggen en over de manier waarop dat is gebeurde. Iedereen heeft daar zo zijn mening over. Nu willen we bij een aantal mensen langs om te praten over wat zij het nog van het heggenleggen van vroeger weten.

G.: ja, maar ik zeg vroeger werden er ook geen heggen gelegd

L.: ik wil nu graag het verhaal opnemen en we nemen ook van een aantal andere mensen het verhaal op en dat proberen we bij elkaar te zetten om de Maasheggenstijl zo goed mogelijk te beschrijven. Wat was nog even wachten dan zijn er geen mensen meer die daar nog over kunnen vertellen.

23.56

G.: kijk, er werden nieuwe heggen geplant en als die fatsoenlijk hoog zijn en ze werden mooi gesnoeid dan is het maar een kleinigheid. Dan is die zo gelegd.

L.: dat wil ik nu graag even bespreken als u dat goedvindt?

G.: wel, mar Piet zette nie mer an ut heggenleggen.

L.: nee, aan tafel. Ik wil het graag opnemen anders is het moeilijk uit te werken. Vind je dat goed?

U bent nu 95 jaar. U bent in 1910 geboren in dat huisje in Oeffelt? En altijd een Oeffelt gewoond?

G.: Ja. ik zal u eens wat vertellen, ik was toen 18 19 jaar toen woonde ik in Vortum dat moet ik zeggen het was een plaats van eten en drinken en op tijd uitscheiden. En er was een mens die geen kinderen had en die mens had een kwaal en die deed eigens praktisch niks en wat hij deed in de bouw als je het niet afkreeg dan haalde hij er maar een arbeider bij. En dan ging ik naar Vortum bij dat mens en kom je mij helpen? Och dat mens dat kon dan ook zo eten wa.

M.: bij wie was dat in Vortum? Hoe heette die boer?

G.: Ernst van den Bosch naast die boerderij dat mooie herenhuis. Daar heb ik ingezeten. Twee jaar. Ja, ik had langer daar gebleven maar ja toen ging onze Bert trouwen in 1929 en toen ik ga naar huis toe.

M.: toen ging je thuis werken?

G.: ja, ja mar onze Wim was er ok nog wel mar onze Wim zocht niet goed met het paard om te gaan en ik had altijd schik met paard.

L.: u bent in 1910 geboren op die boerderij en uw vader was boer?

G.: keuters. Keuterboer, een stuk of drie bij vier koeien, een beetje varkens, kippen en zo leefde ie. Dat was normaal.

L.: Maar wel boer, geen ander beroep erbij?

G.: nee, en dan heb ie wel veel gedaan, veel gesjouwd, zand gevaren.

Volgt een verhandeling over het uitgraven van het zand uit de Oeffelter meent en het vervoer ervan met de paardenkar.

G.: en als je bij de boer opsloeg en kreeg je 90 centen per kuub..... weet je wat voor paard wij ook gehad hebben? Die moet je ook gekend hebben. Die van Pietje Reijnders die oude. En wij houden een verkocht aan de Duitsers (voor WOII, red) en toen werd hij afgekeurd omdat hij kreupel was (mar dé was ie nie) want hij was te duur

ja wij hadden vroeger, het was 1920, toen voeren we hier al romkar (reden wij melkar), en dan was de grootste kar die uit de fabriek kwam.

M.: en jullie gingen dan naar Cuijk?

G.: ja, ja. Romkar, is melkka.

M.: van boerderij naar boerderij melk ophalen en naar de melkfabriek brengen.

G.: in de winterdag, als het een beetje glad was moesten we het paard scherpe schroeven onder draaien. En 's avonds moesten ze er uit als die op stal stond.

Onze Bert deed dat. Die was van 1896 die was al wat ouder als ik. Ik was de jongste en Bert was de oudste. Ik had vier broers..... en uuhh drie zusters. Bert zou ge nog wel gekend hebben die woonde bij de Ganzenpoel.

32.42

L.: liepen de drie koetjes in een weiland?

G.: jaja in de zomerdag in een weiland en in de winterdag moest je eens kijken, vandaag hebben ze dat niet meer mangelen, en knolraap. En dan mangelen draaien. Jan van de ... die reden niet wa, die smeeet ze zo voor de koeien..... op vier vijf plaatsen hadden we een stukje grond. We hadden we daar in stukske en daar een stukske, zo ging dat. Ja, hoeveel grond hadden we toen? En nog gepacht. Arme grond. Dat was voor de armen. Rijke boeren hadden dat afgegeven en het geld dat geld opbracht was voor de armen. Dat was armen grond. Wij hadden 72 roeien van de armen. Een roei is 10 x 10 m. 100 roei in een bunder. Ja, en zo was dat. En zo sjouwde je alle dag door.

L.: werkt u op de boerderij

G.: toen ik kinderen had? Nee, onze Jan is naar school gegaan, maar toen ben ik er, uitgescheiden in 62, negen 61 toen heb ik een nieuw huis gebouwd en toen had ik ook geen grond meer.

M.: en toen jij zelf jong was moest ge toen thuis meehelpen?

G.: jazeker, eerst heb ik op de molen gewerkt een paar jaar. Toen was ik 13 14 jaar.

Voor die tijd heb ik thuis meegeholpen: koren dorsen met de knuppel, dat heb ik nog tamelijk veel gedaan met de knuppel gedorst. Met drie man was het het mooist. Met vier man moet je voorzichtig zijn.

Volgt een gesprek over de molen, de brand, de restauratie, het huidig gebruik en het werk vroeger op de molen.

G.: daarna heb ik een paar jaar bij Van Elk gewoond. Daar heb ik als boerenknecht gewerkt. Weet jij wat we toen verdiende in een jaar? Wat denkt jij? Als boerenknecht je? Met kost en slapen en alles erbij. 60 gulden. En het werd elk jaar een beetje meer hoeveel weet ik niet meer. En toen ben ik naar Vortum gegaan. En toen kreeg ik fl. 140. Maar ja je kon meer verdienen als je melkknecht werd. Maar dan moest je altijd werken 's zondags ook.

Volgt een gesprek over het geldverdienen met melken, het rijk zijn, en sparen voor de kermis. Dan was een gulden goed voor 12 pilskes. Daarna over het fietsen en kruusjassen en een potje bier drinken in de lokale kroeg. Piet praat zoveel dat hij nog niet aan zijn koffie toegekomen is.

In 1930 gaat G. terug naar de boerderij van zijn ouders.

G.: mijn moeder is in 1934 al gestorven. Ja, Katrina Verbruggen.

Die 1930 hadden we drie koetjes en alles bij elkaar negen stuks vee. En ook in peert en varkens.....

Nu volgt een gesprek over het voeren van varkens, de huisslager en het keuren van varkens.

55 min

G.: In 1962 ben ik met het boerenbedrijf opgehouden. Ik deed al boeren en fabriek werken. In 1957 ben ik naar de melkfabriek gegaan. En toen wilde ik alles bijhouden en dat ging niet. Het boerenbedrijf was te klein om alleen van te leven. Van drie koeien kon je wel leven maar met zes kinderen zonder kinderbijslag dat ging niet. Toen gingen al die keuterse mensen naar de fabriek. Piet Boom, Angenent, heb je die ook nog gekend? Die hadden allemaal een bedrijfje.

Volgt een gesprek over Jan zijn oudste zoon die nu 61 jaar is een timmerman wilde worden maar op aanraden van zijn baas naar de Mulo ging. Over heel zijn carrière het kantoor en hoe hij een dikke baas van de afdeling werd en op zijn 60e met pensioen. G.: in 1961 is voor de oude boerderij een nieuw huis gebouwd. Op de oude boerderij is de rieten kap vervangen door pannen. Te gevaarlijk de kinderen sliepen boven onder het riet. Voor dit huis heb ik een nieuw huis gebouwd dat was geen boerderij. En dat staat er nog.

Later is de oude boerderij opgekocht en afgebroken en is er een nieuw huis geplaatst. Tweede rondje koffie. De melk komt uit plastic kuipjes.

Ook in de jaren 20 werd er al koffie gedronken.

G.: met melk van de koei. Altijd gekookt. Toen kocht je geen melk. Mijn vader heeft ook altijd zwart gedronken. En ik heb dat altijd willen doen want ik dacht dan blijft mijn haar zwart.

102.50

L.: in 1926, hoe zag het landschap er toen uit in vergelijking met nu?

G.: toen waren er veel boomgaarden. Appelbomen en pruimen bomen. Hier stonden toen allemaal bomen.

Volgt een gesprek over de vele kleine paadjes in het dorp en de boomgaarden bij de boerderijen. Het waren allemaal kerken paden.

L.: stonden er heggen om de boomgaarden?

G.: ja, daar stonden haast allemaal heggen omheen. Doornenheggen. Ja, maar dat is allemaal ...(?red) en die gaat er alles uit.

M.: toen ik op de lagere school zat waren hier nog allemaal boomgaarden en later zijn die pas weggegaan.

L.: en overal heggen?

G.: nou, allemaal in ieder geval op de scheiding tussen Willem Graat en Goossens daar stond een heg. En daar stond een heg. Allemaal doornenheggen.

M.: Maar die werden mooi geknipt hè?

G.: ja, altijd de heg scheren dat doe ik nog steeds. Veurige daag (= een aantal dagen geleden-red.), dat was de urste (=eerste) keer dat ik knipte. 's Morgens om 8:30 was ik al aan het heg knippen. De heggen rond de boomgaarden werden geknipt met heg-scheer. Vandaag doen ze het allemaal brrrrmmmm. Ik heb nog een stukske heg staan.

En ik al drie keer geknipt. Zolang ik het nog maar kan.....

en weet je wat je dan ook nog had. Als het Oeffeltse kermis werd moest de heg netjes klaargemaakt worden. Alles geknipt, los gespaaid, knoei (onkruid-red) eruit. Ja, ja

Als het kermis was moest het dorp op zijn best zijn en kwam de familie uit de verre omtrek op bezoek. Sommigen bleven tijdens de kermis een paar dagen.

G: Dat was vroeger iets.

L.: u zei boomgaarden in het dorp en de uiterwaarden, hoe zag het er in de uiterwaarden uit?

G.: in de weiden? Dat hielden ze mooi bij met de halve maan en dat sloegen ze af. Want ik heb het een keer gehad toen was ik aan het afslaan dat was in het jaar 1955 met een halve maan en toen voelde ik iets knappen. Potverdomme. Ik daags naar Hompie toe (dokter van den Homberg-red.) en toen zei Hombergen, Piet doet niet zoals je vroeger deed..... Toen moest ik toch negen dagen in het ziekenhuis blijven....

Eerste tape afgelopen. Ik ga nu over op weergave van de tweede tape.

Volgt een gesprek over dokter van den Homberg.

L.: hoe zagen de weiden er in 1930 in vergelijking met nu uit?

G: toen stonden er veel heggen. Ja veel meer heggen dan nu. En ook veel kleine weijtjes..... (Thomas Schillinge Kampje).

M. de weiden zijn veel groter geworden.

L.: en de heggen?

G.: de heggen waren heel hoog. Ja, die waren hoog. En dan werden ze in de winterdag afgeslagen en de mensen namen dat naar huus en een deel ook niet. Maar ik weet wel, wij hebben van de Mulder dat was in de Kruisstraat hebben ook een keer een heg afgehouden, dat was ook een grote heg, en gelijk op de kar geladen dik en dun en allemaal kapotgeslagen.

L.: hoe hoog is de hoge heg. 2 m?

G.: ja, die was veel hoger dan hier tot aan de zolder. Maar die poesten stonden zo wa en daar stond dat hout weer op. Dat werkt rondom de zes zeven jaar gekapt.

L.: Met de halve maan erlangs?

G.: ja dat deden we bijhouden dat hij niet te breed werd. Dat gebeurde vaker. Maar waar die halve maan gebleven is? Ik weet het toch niet. Want ik heb er nog een laten maken in Groesbeek..... Dan kwam ik altijd neven en smid. En toen ging ik een keer, kerel nu moet ik iets vragen. Kunnen gij ook een halve maan maken? Ja, dat kan ik wel

zei hij. Ik zei, maak er een voor mij.
Dat zal wel in 1955 zijn geweest.

Janssen vertelt over zijn tochten naar het ziekenhuis in Groesbeek en hoe hij met nieuwe fiets op de brug bij Gennep en ongeluk kreeg en met zijn kop tegen een metalen die daar fietste. Het bloedde vreselijk en de dokter moest de wond hechten. Toen had hij al vijf nee zes kinderen. Volgt een verhaal over de kinderen en waar ze momenteel wonen.

L.: ik wil toch nog even terug naar de halve maan. U zei, om de zes tot acht jaar werd de heg gekapt. Maar maar werden in de tussentijd de zijanten ook nog bijgehouden?

G.: Ja, dat hield je ieder jaar een beetje bij.

L.: dus je had vrij smalle maar wel hoge heggen?

G.: ja, zo smal was dat niet. Je had alles bij elkaar een metertje of ... grote heggen (???red). Dat haalde ze met de halve maan er af. ja, ja , en dat deed je op een hoop en stookte het aan, dat nam je niet mee naar huis. Nee, dat was allemaal meer dun grei.

L.: de heggen werden dus wel hoog?

G.: ja, die werden wel tamelijk hoog. Ja, een jaar of 6 - 7 lieten ze ze groeien. En dan hadde ge, zo dikke takken. Maar jong, dat was toch goei hout.

L.: Dus dan gingen de zijanten eraf, de top gingen af en dan bleven de poesten staan.

G.: ja, en als ze te loch (ver uit elkaar-red) stonden dan werd er prikkeldraad tussen gespanne en die trokken we er in en als je die vastzette en kreeg je ze nooit meer los. Zo hard was dat doornhout.

Ja maar in de winterdag en gingen ze op de Kemp schaatsen dan werden er veel draden kapot geknipt.

Volgens een verhaal over ijspret overvallen en opstaan en wie daar allemaal bij betrokken waren. Hoe de opgeschoten jongens maar wat aan schaatsten in veel velen.

16.12

L.: Maar, nog weer even naar de heggen. Als die dan afgekapt waren werd er dan helemaal niet vervlochten in die tijd.

G.: nee, nee, dat werd knoot vur knoot afgeslagen, en dan werd ook geen tak gelegd, en dan prikkeldraad erdoor of een gladde draad door en dan was het dicht. Ja, dat was nog vóór de oorlog.

L.: kon je nog wel in heg takken zien die in het verleden gevlochten waren?

G.: nee, dat kon je zien. Dat groeit er toch allemaal uit. Want die gaan zullen vroeger toch wel allemaal gelegd zijn geworden. Nee, dat kon je niet meer zien.

M.: Werden ze wel eens afgezaagd?

G.: ja, ja. Toen ze met het prikkeldraad begonnen. Ja, toen werden ze afgehakt. De poesten lieten ze wel staan. Die zijtakken werden er afgeslagen. Ze lieten alleen de poesten staan. Heggenleggen dat deden ze toen niet meer.

L.: Dat werd in de jaren 30 al niet meer gedaan?

G.: nee, niet meer.

18.00

L.: Maar u heeft er toch zelf wel gedaan?

G.: ik heb het gedaan, maar ik een nieuwe heg heb gepoot. Jaja achter mijn huis..... er stond een mooie heg, en toen die gelegd (of gevlecht??? red) was was het een prachtige heg.

L.: Maar dat was geen weiland. Want dat rond een boomgaard?

G.: Dat was boomgaard, ik had er bomen staan. Ik weet nog goed 61 jaar (in 1944 red) terug, het was net als afgelopen zondag (= het was op dezelfde datum als afgelopen zondag), toen was het rogge maaien met de zicht (een zicht is een korte zeis om koren mee te maaien). Onze Jan is toen geboren. Daar stond zo en zo een heg en die hebben we netjes gelegd. Dat is er nu allemaal uitgetrokken. Er staan nu bejaardenwoningen.

L.: Van wie heeft u het heggenleggen geleerd?

G.: Van Pietje Ermers. Dat waren echt mensen ... en Driek Peters die zaten echt in de heggen. Die woonden ook in Oeffelt. En toen zei ik een keer tegen Pietje, Piet kom je me een keer helpen? En pietje kende dat goed, en pietje kwam. Ik had het allemaal mooi op gesnoeid. We konden zomaar beginnen. Met d'n durde (=derde-red. begonnen we te leggen, d'n durde, de vijfde en zo gingen we door. En elke keer zo hoog (de hoogte boven de grond aanwijzend). En dan komt ie in de regel zo hoog en toen gingen we naar de andere kant. Oom de anderste die we hebben laten staan en die kortte we dan ook weer in zodat hij andersom valt en die leggen we er weer boven in. Snap je dat?

L.: nee!

M.: ik heb het zo getekend.

G.: kijk daar begonnen we mee, aan de grond en dan had gij die ook aan de grond, alles aan de grond. Kijk, als je dat allemaal zo gedaan hebt. Kijk die blijft staan en die blijft staan. Nou, en als er dan allemaal gelegd was en begon je daar met die kapte krapte je daar een beetje in. Je moet ze inkappen want anders gaan ze weer omhoog. En die leg je zo neer en die leg je neer en die vouwde je en zo verder..... het ging er van af hoe hoog de heg was. Maar kijk, dan begonnen ze daar en legde ze

hem zo neer ...

L.: horizontaal of naar beneden?

G.: een beetje naar beneden. Kijk, dan groeit alles dicht. Snap je wel? Kijk, maar allemaal even hoog hè. Kijk dat moest recht blijven. Als je nu hier begint,..... dan kwamen ze elke keer onder elkaar liggen..... en zo ging dat door.(Red: Janssen tekent het beeld van een gevlochten heg). En net zolang tot ge weer aan het eind was..... gewoonlijk deden we het met twee man. Dat had je omdat je moest slingeren. Je moet ze insteken. Ieder aan een kant of soms ... je moest geregeld inkappen. Kijk, en dan moest de andere trekken. Je kapte er niet verder in. Je ging ze niet doorkappen. Tot half weg. Tot je ze goed kon buigen.

L.: met vrij jonge heggen?

G.: ja, een jonge heg. Misschien vier of vijf jaar. Van die dikte, ja, dan heb je mooi griet. Vroeger werden jonge heggen gelegd. Maar in die tijd werden haast geen heggen meer gelegd.

L.: pas wanneer Ermers al de oude persoon toen hij u het uitlegde? Vlocht hij nog toen hij u het uitlegde?

G.: jawel. Maar toen werden er haast geen heggen meer gelegd. Alleen nog mar bij de minsen. Dat ze thuis nog een heg aanlegde. (Piet bedoeld dat er alleen nog maar bij de mensen thuis bijvoorbeeld bij de boerderij, een heg aangelegd werd), In de Kemp gebeurde niks meer. Na 6-7 jaar werd het gelijk afgeslagen. In de Kemp (het Maasheggebied werd en wordt door oudere streekbewoners "De Kemp" genoemd. Bij ons thuis wordt het gebied nog steeds "De Kemp" genoemd) werd toen niet meer gelegd. Toen Piet Ermers jong was legde hij wel veel heggen samen met Driek Peters. In de winterdag zaten die altijd in de heggen. De Geurtsen en Harrie van den burgemeester (hij heette officieel Harrie Haerkens. Zijn vader was burgemeester van Oeffelt geweest), die hadden veel weiden die deden dat eigens niet. Piet Erlmers en Driek Peters die hebben veel heggen afgehouden. En Peters voer dat hout gelijk naar huis. Ik heb eens gekeken, had verschrikkelijk veel hout. Voor het stoken van de soppot. Tweemaal in de week moest hij de soppot stoken, en was koken en dat zijn varkens moest slachten. Daar had hij allemaal hout voor nodig. 27'00: het gesprek gaat nu over het kappen van hout en het gebruik ervan. Over de bonen staken en het verbouwen van bonen en spinazie voor de fabriek in Oss. Dit was naast het vee een bron van inkomsten. Ook over het verbouwen en de opslag van maïs als kippenvoer. Janssen vertelt over de verschillende gewassen die er vroeger verbouwd werden, zoals rogge, tarwe, haver en gerst.

G.: In de uiterwaarden werden geen gewassen verbouwd. Er stond alleen vee. De Maas overstroomde te vragen. Het eerste water was goed voor de weiden, maar in de maart was het water schraal.

35'00: Janssen vertelt over de dijkdoorbraken 1920 en 1926. 37'00: over een schietbaan (van de burgerwacht-red) en de schietwedstrijden waaraan Janssen deel van. Hij laat de beker zien die hij hierbij gewonnen heeft in 1936. Over het bier drinken en de vele cafés die er vroeger waren. Vroeger waren er in Oeffelt 16 cafés. Janssen noemt ze op. Over wie er en borrels. Janssen drinkt elke avond een borreltje. Hij laat een fles Spaanse brandy zien die hij van een vriend gekregen heeft. We krijgen een Spaans cognacje aangeboden. Janssen "vat ook een cognacje". Hij vertelt over zijn gezondheid. Zijn ogen worden minder. Hij moet er voorzichtig mee zijn. Het gesprek gaat nu over de 95e verjaardag van Piet. Er stond zelfs een stuk over in de krant.

54"50

G.: ik heb geloof ik nog vier of vijf kranten liggen waar ik in sta. De Boxmeerse, de Gelderlander, de Volkskrant, en nog een keer. Over het heggenleggen.

Janssen vertelt over het dansen. Hij heeft lang gedanst maar is er nu mee uitgescheiden. Hij vertelt hoe een oud vrouwtje en benaderde en vertelde dat hij onder drie zou worden. Hierover worden allerlei grappen gemaakt. Janssen fietst op zijn 95e nog steeds. Ook vandaag is hij weer op pad geweest. Het gesprek gaat over de kinderen een mini camping en het verbouwen van aard-appelen. "Luste nog ene?" Gaat het gesprek over alcoholcontrole. Janssen heeft nog nooit achter het stuur van een auto gezeten. Snel maakt hij de opmerking dat Marinus, de overleden vader van Marius, nooit in zijn leven heeft gereden. Hij kon geen tractor rijden zegt Marius. Hij was nog uit tijd van paard en wagen. Janssen vertelt over de verschillende typen trekpaarden die hij gehad heeft.

1.04'6

G.: ik heb er ene gehad, die was zo sterk, iets verschrikkelijks..... (vertelt over het trekken van de veel te zwaar geladen kar) hij lei zowat op den buuk, zo trok dat peerd. Op 21 jaar oud was het paard versleten.

L.: heeft u nog foto's van de weiden van vroeger?

G.: nee, daar werden geen foto's van gemaakt.

Het is bijna 11:00. Anders lig ik op bed zegt Janssen, ik ga altijd om 10:30 naar bed. Morgenvroeg moet hij om 7:00 op want de werkster komt. Het gesprek gaat over het werk dat zij doet, het koffiedrinken en zo voorts. Wassen doet Janssen zelf. Er zijn nog eens gelukt om de was al 10:00's morgens droog opgevouwen in de kast te hebben

liggen. Hij vertelt hoe hij de was in de machine stopt zelf weer in bed gaat liggen en de machine het werk laat doen. Hilarische verhalen over de droogtrommel en het zetten van een goede kop koffie.

De geluidsopname stopt vlak voor ons vertrek. Nadat we de tuin, die grotendeels betegeld is geworden, bekeken hebben, nemen we afscheid. Piet zegt niet dat hij het een fijne avond vond en dat altijd terug kunnen komen.

3.5 Mevrouw Marie (M.) Verhoeven-Peters (1918) en mevrouw Nellie (P.H.M.) Grutters-Peters (1913)

Gebruikte initialen: V-mevrouw Verhoeven, G-mevrouw Grutters, M-Marius Grutters, L-Lex Roeleveld

01'00

L. geeft uitleg over het doel van het gesprek. Geeft onder meer aan dat de resultaten van de diverse gesprekken gebruikt gaat worden bij het vlechten van 500 m heg het komende seizoen. Hij geeft een voorbeeld over de aanwijzingen die Piet Janssen enig jaar geleden gaf toen de Engelsen in Beugen een stuk heg hebben gevlochten.

V.: Maar veel is er niet meer. Net als, Nölleke Jilissen die is er ook niet meer. En dat was een zoon van Bertus Jilissen Nilesen.

G.: ik weet niet of hij nog leeft.....

V.: Bertus Jilissen Nilesen was net zo oud als mijn vader.

Het gesprek gaat met MG over waar Bertus Jilissen Nilesen in Beugen gewoond heeft. Tante Truus weet het misschien nog.

V.: en die (tante Truus-red) weet misschien nog meer als wij. Want die is in Beugen gekomen toen wij er weggingen. Ze is veel jonger als wij. En die heeft een geheugen van heb ik jou daar.

04'25

L.: kunt iets over het heggenvlechten vertellen. Niet zozeer over de techniek maar bijvoorbeeld over het gebied.

G.: ik kan me er niets van herinneren, als ik zie dat ze aan het werk waren kan ik nu nog zo voor me zien. Als dan Bertus Gilissen en mijn vader dan die in het werk waren en dan waren ze zo die heggen.... Dat deden ze dan zo eroverheen zal ik maar zeggen.

Zo deden ze..... ja, hoe dat precies was, er waren nog maar kinderen..

L.: Nu praat u over de periode dat u nog kind was?

V.: ja, en ons vader werkte daar doen.

G.: ik was denk ik een jaar of 10 tot 12. Want ik moest drinken gaan brengen tussen de middag of toch zal een keer. Dat weet ik dat kan ik me nog goed herinneren. Maar verder, ik heb er duk over zitten denken, maar ik kan er niets meer van herinneren. Nee, nee.

M.: het werden de gaan gevlochten?

G.: Dat deden ze zo..... hoe ze nu precies deden, maar dan met het hout zo neergelegd.

M.: ja, ja. Bovenop. En hoe hoog was het dan?

G.: ja, ik weet wel mijn vader was ook geen grote mens maar die stond dan zo... Dat kan ik me eigen nog herinneren. Ik stond er dan zo voor, en dan stonden ze zo te werken, zo.(Zo ongeveer op borsthoogte streepje-red). Dat kan ik me nog goed herinneren, en Bertus Jilissen Gilessen ook die kan het nog zo goed voorstellen.

L.: die werkten met z'n tweeën?

G.: je die werkten met z'n tweeën. Er waren geen andere mensen bij. Die hebben altijd met zijn tweeën gewerkt. Die heggen waren van mensen in Beugen en Oeffelt van die grote boeren. Kijk, en die deden dat zelf niet en dan moet mijn vader ook meehelpen. Wij waren kleine boeren. Keuterboeren zeiden ze vroeger. We hadden maar een klein beetje vee.

V.: we hadden een paard, en koeien.

G.: Maar een paard hebben we pas later gekregen. Eerst hadden we geen paard want dan moest mijn vader bij een boer gaan werken en dan kwam die boer met zijn paard bij ons het werk doen. Zo ging dat toen..... mijn vader die deed graag grond kopen. Alsmaar sparen om de grond bij te kopen. En zodoende kregen wij zachtjes aan..... waar eerst was ons plaatske maar heel klein.

L.: en op het eind was hij ook herenboer?

G.: nee, zover is het niet gekomen. We zijn altijd maar heel gewone boeren.... en later toen ik getrouwd was hele gewone boeren geweest. Tja, maar ik kan me daarvan (het vlechten-red) niet veel herinneren.

8'45: het gesprek gaat nu over het weten. 's Middags kwamen ze naar huis om warm te eten hebben het altijd 's middags warm gegeten. In de zomerdag werd dan ook een paar uur gepauzeerd ("schoften, schoftied").

L.: de heggen, werd daar in de winter aan gewerkt?

G.: Die heggen en dat was in de wintertijd ja.

L.: was dat een lange periode?

G.: dat kan ik me niet herinneren.

M: stonden ze naast elkaar te werken?

G.: ja, neven mekaar. Niet ieder aan een kant maar naast elkaar. Zo ver als ik het dan gezien heb.

L.: werkte ze alleen in Oeffelt?

G.: je alleen in Oeffelt in Beugen. Niet verder. Er zaten nogal wat grote boeren en daar deden ze dat voor.

L.: was dat de enige periode in het jaar dat in de heggen kwam? Of hoe noemde u dat, de Kemp?

G.: de Kemp

V.: want Maasheggen kenden wij vroeger niet. Altijd de Kemp.

G.: een strook neven de Maas op dat waren allemaal bij de weiden.

V.: ik geloof niet dat wij vroeger zeiden de Oeffeltse Kemp of de Beugense Kemp, dat was de Kemp en dat hoorde allemaal bij elkaar.

L.: in het voorjaar bijvoorbeeld of in de zomer kwam u er dan ook?:

G.: ja later wel, want mijn vader heeft er later ook wei gekocht, dan kwamen wij er ook wel maar toen heb ik van die heggen nooit niks meer gezien.

V.: en als er ijs was dan gingen wij er ook naartoe..... daar gingen Beugen en Oeffelt en alles naartoe (om te schaatsen-red).

Het gesprek gaat nu over het schaatsen over de vele strenge winters, de aanleg van dijken en de overstroming van 1926. De dijk bij Beugen breekt door in de boerderij van de familie Grutters komt onder water te staan. Ze verhuizen voor 14 dagen naar een nabijgelegen nieuwe en hoger gelegen boerderij.

14'50: Dochter van V. komt even op bezoek.

Met de boot ging men tijdens de overstroming dagen naar de kerk. Je moest in die dagen naar de kerk.

Het gesprek gaat weer over de schaatspret.

L.: werd er massaal geschaatst?

G.: ja, dames niet maar heren wel..... meisjes mochten niet schaatsen. Meisjes mochten vroeger niks doen: ze mochten geen paardrijden, nee dat nog niet en allemaal van die dingen. Werken komen maar verder mochten ze niks doen.

V.: als wij in de tent gingen dansen met de kermis, dan zei de pastoor in de kerk, dat waren geen goeien meer dat waren ongelovigen die dat deden. Dat werd meteen in de kerk genoemd. Dat hoorde niet. Wij mochten van thuis wel veel. Maar je moest 18 jaar zijn eerder niet.

G.: 18 jaar moest je zijn en dan mocht je wel gaan. We kwamen er boeren bij ons, en de mensen waren dan bang dat hij voor de dochters kwamen. Want de dochters moesten van die rijke boeren hebben anders mocht het niet. En die hadden niet zo mooi leven. Maar wij waren maar heel gewone mensen, en als wij ergens verkering mee hadden, als het maar gewone oppassende mensen waren was het altijd goed.

..... en als ze een armere hadden (andere boerendochters-red) dan mocht dat niet. Ik ken er die het daarvan in de kop gekregen hebben. Omdat het niet mocht.....

een van de rijke boeren, die alles hadden van kleren en zo, zei later toen we al oud waren, dat ze altijd jaloers op ons zijn geweest. Dat waren dan die rijke boeren.

V.: Wij hebben een mooie jeugd gehad.

21'58

L.: met het werken aan de heggen had u dus niks te maken?

G.: nee. Mijn jongere broers, daar heb ik ook niets van gehoord dat hij zoiets gedaan hebben.

V: nee, want anders bij tante Truus het wel. Als we niets ... dan weet er is het wel.

G.: mijn man? Nee die heeft nooit heggen gevlochten. Nee, want Marinus was nu 97 geweest. Hij was vijf jaar ouder als ik, maar hij is al een jaar of zeven dood.

L.: en die heeft al geen heggen meer gevlochten?

G.: nee, die niet.

M. wel in de heggen gewerkt. De heg voor ons huis en ook in de Kemp de heg.

G.: Maar dat waren andere heggen. Dat was ... Maar dat deden ze zo niet meer ... als dat te hoog werd dan deden ze het wel afknippen of zo maar niet ... dat werd niet meer gedaan.

V.: ik dacht nog zouden die trappen gehad hebben. Maar die hadden ze niets. Ze sloegen met zo'n rond mes ... sneden ze het af..... ik heb ook in de Kemp drinken en brood gebracht. Ik zeg altijd een verhaaltje, dat zal ik wel vertellen: onze vader werkte daar met Bertus Jilissen Gilessen en die waren er samen aan het werk en toen zei Jilissen Gilessen: "als ge nou dood gaat, waar komt ge dan terecht?" En dat wisten ze alle twee niet. Ze hadden alle twee zoals ze met elkaar praten schrik voor de dood, want waar kom je terecht? Is dat dan in de hemel zoals ons met de paplepel ingegeven werd en waar is de hemel dan? Dat was een heel gesprek want ons vader had het er thuis nog over dat ze het er zo druk over gehad hadden..... En toen heeft Bertus niet lang meer geleefd. Ons vader moest het toen voortaan alleen doen. En toen ging hij dood en toen zei ons vader: en nou weet hij het. En nu kan hij het nog niet zeggen.

25'30: Er wordt driftig in de kopjes met koffie geroerd.

V.: zij (G-red) was meer boerin als ik. Ik ben toen naar Wanroy toegegaan. Daar ben ik

in dienst gekomen. En vijf jaar op dezelfde plaats geweest. Dus van 18 jaar ben ik niet meer thuis geweest. Ik ben nooit meer Beugen geweest (gewoond-red).

L.: werd al dat hout dat er uit de heggen kwam thuis gestookt?

G.: dat werd gestookt, dat weet ik wel. Het dikkere hout werd kort gemaakt. Later niet meer Marius heeft dat niet zo meer meegemaakt. Maar toen ik jong was en dat mag gebruikt, ja. Dat deden ze. We hadden een kachel in de kamer staan... en daar konden grote stukken hout in. En voor de varkens voor het koken, dat het allemaal gestookt. Er was veel hout nodig..... en bakken, we deden altijd zelf bpakken. We hadden een bakoven en mijn vader deed altijd zaterdag voor de hele week mik bakken, brood bakken. Witte brood maar het roggebrood deed de bakker. En dat kende mijn vader heel precies hoe heet dat moest zijn en zo. Dat was gewoon in de keuken.

V. wijst op een foto waarop hun oude huis staat. In het huis zijn ze allebei geboren. Het huis staat er nu niet meer. Op de foto is het huis al enigszins verbouwd. Het gesprek gaat nu over de verbouwing van de boerderij en hoe deze er vroeger uitgezien heeft. Er was vroeger geen gang. Je kwam van buiten rechtstreeks in de keuken. In de keuken stond de broodoven.

G.: de soppot voor de varkens stond aan de andere kant van de muur maar je moest hem vanuit de keuken stoken.

Het verhaal gaat verder over de soppot, de keuken, de bijkeuken, de opkamer, de bedsteden enzovoort. Er is ook een schilderij van de boerderij. Hierop is de boerderij bloemrijk geschilderd. De omgeving is veel mooier gemaakt dan deze toendertijd was. De boerderij was 300 jaar oud.

36'45

L.: werd het brandhout in huis bewaard?

G.: nee, ze hadden buiten een schuurtje waarin het hout bewaard werd.

L.: drie sloegen het hout in stukjes?

G.: Dat deden de mannen.

V: Daar hadden ze een aks (bijl-red) voor. Daar zie ik ons vader nog wel mee slaan. Of hij ervoor moest betalen of dat hij het zo meekreeg, dat weet ik niet. Ik weet ook niet wat ze ermee verdienden. Over geldzaken werd niet gesproken. Daar weten wij niks van. We weten alleen dat als ons spaargeld overhad dat hij daar grond voor kocht..... ons vader heeft het huis voor niets gekregen. Er woonde een oom in. Hij (vader-red) was de oudste van 10 kinderen. Toen de vrouw van de oom stierf mocht hij het huis hebben als de oom erbij in mocht wonen. De man heette Cis Bus.

Ze noemden ons door de kinderen van de Bus.

41.00: Het gesprek gaat over oom Bus die in 1921 is overleden. Later gaat het gesprek over hun vader Marinus Grutters die na drie dagen ziek te zijn geweest aan een longontsteking overleed. Hun moeder is 10 jaar ouder geworden.

43.25: Een zoon van V. (Frans) is aanwezig. Het gesprek gaat over het bezoek aan Kevelaar een bedevaartplaats in Duitsland. Daarna gaat het gesprek over het houden van processies in de streek en over een jonge pastoor in Wanroy die oude Katholieke tradities weer in ere hersteld.

47'20: gesprek gaat nu over processies in Oeffelt en Beugen. In Oeffelt mocht de processie door het hele dorp, in Beugen alleen bij de kerk.

V. spaart bidprentjes. Boeken vol. Ze laat er een aantal zien en geeft uitleg. Ze laat de bidprentjes van haar ouders zien. Beiden geboren in 1877. Het oudste bidprentje is van 1875.

55'15: het gesprek gaat over de pastoor die vroeger in Beugen bij hen aan huis kwam.

57"30

L.: vroeger was de kerk zeker erg belangrijk?

G.: ja natuurlijk, zeker heel belangrijk. De kerk was het voornaamste. Och mens.

V.: vroeger als kinderen moesten we drie keer naar de kerk dan moesten we halfuur lopen. 's Zondags. En doordeweek moesten we 's morgens eerst naar de kerk en dan naar school. Dat deed iedereen..... in de kerk moest op een houten bankje knielen en de nonnen staat ook in de kerk achter ons en dan moest je maar eens iets verkeerd doen. Dan kreeg je een douw.....

Gesprek gaat over trouwen en doodgaan in de kerk. Tegenwoordig kost volgens V. trouwen en overlijden in de kerk veel geld. Doodgaan kost veel geld.

V. laat foto van haar kinderen zien. Ze is getrouwd met een weduwnaar met drie kinderen en vertelt hoe haar ouders hier tegenaan keken. G. heeft vijf zonen.

1.05'05

V: Wij waren thuis met vijven. Wij zijn samen nog over. De 3 jongens zijn al dood. (opm. MG: ze waren thuis met zessen. De 3 jongens zijn dood. De jongste broer (Toontje) is gestorven als peuter. Ik denk dat ze die vergeten zijn te tellen. De zus is ook dood.)

V. vertelt over haar gezondheid. Alle twee hebben ze veel activiteiten en aanloop.

V.: Maar ge zijt nog niet zo bar opgeschoten met uw Maasheggen, is het wel?

L.: ik wist wel dat u zelf niet gevochten had. Maar het gaat ook om het tijdsplaatje. Ik zie niet toevallig nog foto's uit die tijd? Die een beeld van het landschap geven?
V.: die moet ik opzoeken. Mensen zijn de foto's van later, maar die hebben julië (Marius-red) ook allemaal.

V. vertelt over het nemen van een familiefoto in de boomgaard toen ze nog jong was. "Dat was een belevenis voor ons". Misschien is de foto was gemaakt voor een tante die in het klooster zat.

L.: kunnen ze zich nog herinneren hoe het landschap in de uiterwaarden er uitzag vergeleken met nu?

Er komt geen duidelijk antwoord

V.: Onze wei lag een beetje meer achter Wouters.

Marius zoekt op de kaart het perceel op.

L.: kunt u nog herinneren of het veel lage of hoge heggen waren?

G.: het ware meer grote heggen. Ik heb ook niet meer gehoord dat er later nog gevlochten werd. Ze deden meer af houwen. Later deden ze er niet veel meer aan (aan het onderhoud van de heggen-red).

Vele foto's zien oa van haar man. V. weet iets fris aan. L. heeft chocolaatjes meegenomen.

M. moeder je hebt wel eens verteld dat u vroeger met de koeien langs de berm liep om de koeien te laten grazen.

G.: Dat heb ik wel ontmoeten. Toen hadden we nog maar twee koeien geloof ik. Dan zaten de koeien aan een ketting geloof ik. Dat heb ik nog ontmoeten. Maar niet lang. Toen ik jaar was kon ik al een koe melken..... ik heb ook geholpen met de knuppel te dorsen. Mijn vader had van mijn kleine gemaakt. Dat was makkelijker, als ik mij dorsten konden ze het ritme houden.

Het verhaal gaat over allerlei Landbouw werkzaamheden. Onder meer het oogsten van koren en het opbinden ervan. 's winters werden gedorst en aan derden gewerkt. De Grutters en de Peters woonden niet ver van elkaar en deelden machines. Bijvoorbeeld een grasmaaier. Beide families hielpen elkaar ook veel.

V. laat een foto met haar 14 achterkleinkinderen zijn. G. heeft nog geen achterkleinkinderen hoewel ze ouder is. Zij laat getrouwd dat kwam mede door de oorlog.

V.: vroeger trouwde men niet jong, want dan krijgen ze veel kinderen. Nu kunnen ze

het zelf regelen maar vroeger was dat niet.

L.: ik heb altijd begrepen dat meneer de pastoor het op prijs stelde om vroeg te trouwen en veel kinderen te krijgen.

V.: ik zal ik eens wat de pastoors deden? Als ge een gezin had waar maar één of twee kinderen waren dan kwam de pastoor vragen ... en waren ze bang dat ze iets deden om dat te voorkomen. Daar kwam echter pastoor over praten.

M. want ook bij rijkere boeren bleven er veel ongetrouwd. De oudste trouwde en kreeg de boerderij, een moest er priester worden en de rest was vaak ongetrouwd want het moest bij elkaar blijven.

G.: er waren veel huishoudens waren veel broers en zusters ongetrouwd bij elkaar zaten.....

V.: vroeger moest het geld ook bij elkaar blijven.....

V. vertelt het verhaal van een verboden liefde dat eindigt met een vlucht van de verliefde vrouw uit het dorp Beugen naar Cuijk. Ze werd verbannen uit huis. Door de thuisgekomen en alle fotoalbums zijn van haar gezuiverd. Ze bestond voor de familie niet meer.

Het gesprek gaat over gaan naar de kerk en de gelegenheid hier bood om elkaar te ontmoeten. Over oude spelen als het beugelen. Gewandeld werd rond het dorp maar niet in de uiterwaarden.

V. vertelt over de computer is een van de kinderen heeft gekregen en dat ze eigenlijk geen tijd heeft om het te leren. Er moet veel gelezen en gebreed worden.

De opname stopt. Niet veel later nemen we afscheid.

3.6 Gebroeders (Teng, Nöl, Thij en Sjaak) Botden (geboren tussen 1920 en 1929)

Gebruikte initialen: G-de gebroeders Botden (In de transcriptie is niet aangegeven wie van de gebroeders het woord voert.), M-Marius Grutters, L-Lex Roeleveld

De opname beginnen na de kennismaking. We zitten met zijn allen in de woonkamer van de gebroeders Botden. De koffie is ingeschonken.

0'00

L. Vraagt naar de voornamen van de vier gebroeders: de eerste heet Teng (Limburgs voor Martin), vervolgens Arnold (vroeger werd hij thuis Nul genoemd), Thij (zondagse

naam Theo), Sjaak (Jacob). De gebroeders zijn opgegroeid in Maashees, een dorpje dat iets zuidelijker gelegen is.

5'00

Het gesprek gaat over het bidden van de rozenkrans vroeger in de kerk.

Wij waren met acht kinderen. Een broer (Piet) is naar Canada geëmigreerd, een zus is overleden, twee andere broers wonen in Venray en Vierlingsbeek.

De broer in Canada is boer geworden. Daar mogen ze nog bomen omzagen, "daar is nog geen IVN". Het gesprek gaat over de Dutch Elm Disease (iepenziekte) in Canada. Het gaat over de arbeidsethos en Canada. De kinderen van Piet wordt geld voor een eigen studie verdienen.

08'54

G.: praat nu eens over de heggen jongens!

L.: terug naar de boerderij de Hullenaar. Daar heeft u allemaal gewoon, daar bent u geboren? ("ja") was het een grote boerderij?

G.: hoe groot was hij? Een dikke 20 bunder? 20 of 21 bunder. Wij deden melk venten toen in het dorp. Melk uitventen. We hadden toen 12 koeien terwijl de meeste er 4-5 hadden. Het was geen herenboer, het was hard werken. En mijn vader hield van kippen. Hij had wat kooien met kippen. Hij had een vermeerderingsbedrijf. De eieren gingen weg voor broedeieren. En wat zeugen erbij, en hard werken.

L.: praat u voor of na de Tweede Wereldoorlog?

G.: de kippen dat is voor en na de Tweede Wereldoorlog. Want een kippen kooi daar viel een bom van 500 kilo op toen we net weg waren van huis. Daar hebben we geen splinter meer van teruggevonden. Alle kippen kapot.

Het gesprek gaat over de gebeurtenissen in oktober 1944 en over de ene goeie Duitse soldaat die hielp het heette voor de evacués klaar te maken. Er wordt driftig geroerd in de kopjes met koffie.

L.: lagen de 21 bunder in de uiterwaarden?

G.: ja, gedeeltelijk. De weiden in de grote Weert en de kleine Weert en de kalverenweide.

G. legt uit waar de weiden lagen langs de Maas, en dat het gebit door de ruilverkaveling nu anders is ingedeeld. Door de overstromingen van de Maas werd er slib aangevoerd dat zorgde voor vruchtbare grond. Zulke goede grond hadden ze aan de Broekkant niet. Ook waar ze nu wonen in Vortum is de grond goed.

G.: je kon het zien waar er grote schuren bij de boerderij stonden. Daar is waar ze flo-

reerden. Op de eigen stonden geen schuren bij.

L.: was er 20. Alle grasland?

G.: nee, misschien de helft. Nog niet. Dat is allemaal al lang heen. Onze memory is niet meer zo goed.

Teng gebruikt regelmatig Engelse woorden in het gesprek.

L.: Dan komen we toch nog bij de heggen. Om de weilanden, stonden de heggen?

G.: stukken heg en de stukken pindraad. Pindraad zeggen wij.

L.: stukken pindraad en stukken heg?

G.: ja, want als we een heg doorgeschud hebt dan stond er allemaal pindraad.

L.: deurgeschud?

G.: deurgeschud had, als hij te groot was

L.: Dan werd er geen nieuwe heg geplant, maar pindraad neergezet?

G.: ja, toen was er nog geen IVN, toen hoefden ze dat nog niet.

L.: wat u zich kunt herinneren, zat er toen ook nog prikkeldraad in de heggen?

G.: ja

L.: je had geen eigen zonder prikkeldraad?

G.: nee, of langs de hof dan daar stond een heg zonder prikkeldraad. Misschien 10 meter heg en dan 3-4 m waarheen er stond daar uit de prikkeldraad. Het prikkeldraad was wel helemaal doorgetrokken.

L.: het was vooral om de gaten dicht te houden?

G.: ja, ge moest het vee in de wei houden. Kijk, want als er uitgingen en liepen ze bij de buurvrouw in de wei en die ging 's morgens melken en nam ook zijn de koeien van die boer ook." Maar vrouw je hebt mijn koe gemolken! Ja maar het mijn gras opgevreten." "Ik wou net peûlen (palen) gaan halen om het af te rasteren."

L.: Wil dat zeggen dat er in veel heggen gaten zaten?

G.: ja,

L.: waren er geen weiden waar de gewoon volledig waren?

G.: nee, die waren er gewoon niet. Dat was allang uit de mode. Die Kukskes waren al lang dood, en toen werd er niks meer aan gedaan.

L.: de Kukskes?

G.: de Kukskes waren de heggenvlechters. Ze heetten Cox (?? red). Ze waren vier of vijf broers..... ons vader en moeder hebben die goed gekend. En die had het daar ook over, maar wij weten er eigenlijk zo weinig van. Dat is eigenlijk nog uit ons vader en moeders tijd.

L.: Dat is de familie Cox? Bestaat die nog steeds?

G.: nee, die hebben geen nazaten. Die waren ongetrouwd. Dat waren broers die had-

den een boerderij op de Weert in Maashees en die hebben ze toen verkocht en toen hebben ze een huis gekocht in Vierlingsbeek en dat weet Marius wel waar dat was.

L: en dat waar in de tijd van uw ouders heggenvlechter's.

G.: ja, dat waren beroeps. Ons vader deed het ook wel eens als een hiep meenam, en hij kon even geen stukken pindraad kos vinden, dan ... hij wist wel hoe het moest maar hij deed het niet meer.

L.: om zo nu en dan een gaatje te dichten ...

G.: ja, ja.

M: hoelang is dat geleden waren jullie nu over praten?

G.: ik denk dat dat in de dertiger jaren is geweest of zo.

Het gesprek gaat leven over de uitvinding van het pindraad en wanneer dat in gebruik kwam. Een van de gebroeders komt welke keer met een vrolijke noot. Deze keer gaat het over de oorsprong van het bleek dat: Amerika. "Toch niet uit Amerika bij Horst?"

L.: Dat kunt u zich niet herinneren dat het hier in de buurt verkocht werd?

G.: nee, wat weet ik van de jaren 30.

L.: Maar heggenvlechter dat heeft u zelf in ieder geval nooit gedaan?

G.: nee.....

M: jullie hebben het wel gezien hoe die Cox dat deed?

G.: ja, ik heb het wel eens gezien (een ander broer mompelt "nee, nooit gezien") en ge kost het ook zien als ge bij die heggen kwam.

M: kon je zien hoe ze gevlochten waren?

G.: ja, nu maken ze ze af van boven met wissen erin en dan ijzerdraad en zo, maar dat deden ze vroeger niet, (23'15) dan hadden ze ene wis en die ging boven over en dan was het uiterste einde dun en dat vlochten ze helemaal terug omlaag zodat dat bleef zitten. Non capito?? (L: Un poco) Va bene? (L: Va bene).

L.: een tak van boven?

G. gaat het uitleggen aan de hand van een tekening.

G.: ja, een dak boven hun. Dit is allemaal gevlochten zal ik zeggen en nou moet dat blijven zitten, dus wat doe je met die grote tak die is hier aan het eind heel dun en dit doen ze erbovenop vlechten en het laatste stuk dat vlechten ze helemaal terug tussen die andere zodat het blijft zitten, want anders gaat die tak weer omhoog, snap je?

L.: ja, maar die wordt dan langs de stam naar beneden gevlochten? Of gewoon terug gevlochten in de heg.

G.: terug gevlochten, omlaag in de heg gewoon zo dat hij blijft zitten. Gewoon zo vlechten, naar beneden ja. die punt een flinke punt.

L: ja, er maar dat was de bovenste tak? Die werd om en om gevlochten tussen de struiken door? En het puntje werd dan naar beneden gevlochten, zodat hij niet omhoog kon springen ?

G.: ja. juist. Dat was allemaal natuur dan hadden ze geen ... bij nodig vroeger.

M: Maar dat deden ze bij elkaar ... kijk als hier een stam onder zit en hier zitten een stam onder en daar , deden ze dan hier die allemaal erbovenop stonden er hier tussen vlechten? En dan pakten ze de volgende en dan de volgende?

G.: ja, zo deden ze dat.

Gelach over de precieze uitleg. Over wat er met dat laatste stukske moet gebeuren.

M: jullie hebben gezien dat het zo gebeurde?

G: ja, dat ze bezig waren niet (???red), maar ik heb wel die heggen zien staan. Dan kon je het zien. Als het blad eraf was kon je je goed zien hoe het gedaan was.

L.: Maar u heeft niet de gebroeders Cox bezig gezien?

G.: bezig gezien ook niet wa. Nee.

Er wordt wat over en weer gemompeld of men de heggenvlechters nu wel of niet aan het werk heeft gezien. Het gesprek gaat over de boerderij Kiek-uit (???red) , vlakbij het spoor.

28'29

L.: om nog even op de Cox terug te komen, werkte die niet voor uw vader?

G.: nee, die we werkten voor hun eigen. Die hadden heggen Die waren het die het goed konden. Iedereen deed wel wat, vlechten, maar die konden het echt goed. Die hadden geen draad nodig die konden net zo goed.

Anders heb ik het nooit gezien dat er in de gevlochten werd. Die hadden anders niks te doen.

Het lijkt erop dat de gebroeders Cox enig in de omgeving waren die goed bekend waren met het heggenvlechten.

T: hadden de Cox een heel klein boerderijtje?

G: kleine boeren.....

L.: Maar, uw heggen moesten ook onderhouden worden. Werden die met de Halve maan onderhouden?

G.: ja, als ik in de wei kwam houw ik er een heel stuk af en dan was het weer kort.

L.: Dat werd niet systematisch gedaan?

G.: als ergens een fiks gat was dan zei ... neem efkes de halve maan mee en zorgt dat

..... (??red) dan konden ze er niet meer uit.

L.: tussen het prikkeldraad?

G.: ja soms wat je er jongere kalveren in en die kropen er uit in de nam je de halve maan mee en sloeg je een paar takken af en die staken ze er tussen dan konden ze er niet uit kruipen. Zulke dingen daar hadden ze een halve maan voor.

L.: Maar als de heggen hoger en hoger werden, werden ze dan wel getobd?

G.: ja, met de zaag en dan houwde je ze op zo'n hoogte af en dan wat er afkwam dat stookte je op. (??red) En daar hoefde je natuurlijk geen vergunning voor aan te vragen.

L.: het hout werd niet mee naar huis genomen?

G.: nee, ...

Er volgt een anekdote over een pastoor die het niet goed vond dat er vrijdags bloedworst gegeten werd, want op dat was vlees. Inruil voor zijn goedkeuring vroeg hij om een kar hout. Ze brachten hem een kar vol doornenhout. "Ja, zei hij, maar dat is geen hout. Als dat geen ouders naar de boer dan eens bloedworst ook geen vlees." Naar de pastoor uit Maashees moest men vroeger een kar hout, en een kar mest brengen en eieren. De pastoor ontving een soort tienden. Daarna gaat het gesprek over de tienden. De grond was tiendvrij, wat wil zeggen dat er geen tienden over betaald hoefde te worden. Ook over de koren moesten sommige gevallen tienden betaald worden. Elke 10e schoof ging er tiendschuur. Dat en gedorst en aan arme mensen gegeven. Hun boerderij was belast met een zak rogge.

L.: hij werd niet als waardevol beschouwd?

G.: nee, nee geloof ik niet.

L.: een taak voor de kachel en voor het koken thuis geen hout gebruikt?

G.: ja, briketten en turf, en ook hout ja. uit de eikenbossen. Je kocht een slag hout. Mutsers van maken of schansen in het dikke hout werd kort gezaagd voor de kachel. Met de cirkelzaag.

Er wordt uitgeweid over het koken van varkensvoer en het voeren van de varkens. Er volgt een anekdote over het voeren van een ziek varken met karnemelk en gekookte pruimen. Er volgt een andere anekdote over "Blijf jij maar meeeten". Gelach. "Kijk, die dingen vergeten we niet."

L.: Maar zijn en dan aan de heggen geen leuke verhalen verbonden?

G.: nee, ik kun je er hoogstens aan prikken dat is alles. We hebben nooit in de prikkels liggen rollen hoor! Nee, ik zou over heggen niks kunnen vertellen. We sloegen ze, als

ze te groot werden af, en verder niks.

L.: Maar de meeste heggen bij u op het land hoog?

G.: nee, die werden goed bijgehouden. Iedere week moet je een stuk kappen..... 38'30

Er volgt nu een kakofonie van geluiden waaruit geen zinnen meer te destilleren zijn.

L.: Straks zei u dat er slechts af en toe een tak afgehaald werd, maar nu zegt u dat zowel regelmatig bijgehouden werden.

G.: ja ze werden wel bijgehouden de heggen, veel beter dan nu.

L.: met elke winter een deel van de heggen bijgehouden?

G.: ja, om de 7-8 jaar zowat had je ze allemaal gehad. Maar ieder jaar, ja die moeten we van de winter maar eens op houwen die wordt te groot.

L.: zo groot, waar praten we dan over?

G.: niet zo groot als hier nou.

L.: de heggen waren toen lager dan nu?

G.: oh ja. ja, want hier staan nu zo dikke takken op. ("Dat had je toen niet?") Nee, dat moet ook niet, dan gaan ze kapot.....

L.: je kwam elke zeven jaar weer bij dezelfde heg terecht. Dat moest u doen?

G.: ja, maar vroeger had je een paar knechts erbij. Toen wij nog klein waren. We hebben twee knechts gehad en een dienstbode vroeger.

Er wordt weer heerlijk door elkaar gepraat. Het gaat over knechten en dienstboden. Het gesprek is moeilijk te volgen.

L.: het zagen en afzetten van de heggen gebeurde dat met goeie wanten?

G.: ja, een goeie doornenwanten, dik leer zodat de doornen er niet in staken. Ik weet niet waar hij gebleven is. Er kwam geen doorn doorheen.

M.: wat voor soort leer was het?

G.: ik weet het niet.....

L.: aan een hand of aan beide handen?

G.: aan beide handen. ...

L.: Weet u waar ze gemaakt werden?

G.: nee. We hebben ze een keer een stuk op laten zetten van het handvat dat stuk was. Toen hebben ze een stuk opgezet maar anders weet ik het niet.

Nu gaat het gesprek ineens over de dakdekker.

45'09

L.: deze halve maan die Marius mee terug heeft genomen er zit een oude steel aan ...

G.: Dat is een doornenhout dat geloof ik wel ja.

L.: was dat gebruikelijk om het met een tak van meidoorn te doen?

G.: Dat weet ik niet.

L.: het was niet altijd essenhout?

G.: dat is zacht hout die sla je nog wel eens kapot.....

L.: hoe sla je met de halve maan? Van boven naar beneden of van beneden naar boven?

G.: normaal van boven naar beneden als je anders niet kon van beneden naar boven. Hij moest heel scherp zijn.

L.: eerste zijanten en daarna met de top eraf gezaagd?

G.: ja, om er bij te komen. Anders kon je niet bijkomen. Toen we hier kwamen hebben we hier nog een heel stuk gedaan niet? In die weiden. Die Leiden zijn er later bij de ruilverkaveling kwijt geworden.

L.: zij naar de ruilverkaveling nog heggen overgebleven of zijn ze allemaal gerooid?

G.: ja, er zijn een hoop heggen overgebleven. Op onze grond ook hier.....

Ze vertellen dat ze indertijd van de ruilverkaveling ervoor betaald kregen om de heggen te rooien. De gebroeders hebben nog grond in de uiterwaarden liggen. Een weiland is omgeven door drie heggen waar ze niets meer aan doen. Aan de Maas ligt nog een halve hectare.

Het gesprek gaat nu over de subsidieregeling agrarisch natuurbeheer. Hierna gaat het gesprek over staatsbosbeheer die een deel van de heggen beheert. Het gaat over een medewerkster die bekeuringen uitdeelt.

L.: wanneer heeft u voor de laatste keer de halve maan gebruikt?

Er wordt over gedebatteerd. De conclusie is dat het rond 1968 was. Er volgt nu een verhaal over een man die werkte aan de drainage tijdens de ruilverkaveling en kwam uit Nuenen. Op op het oude gemeentehuis van Nuenen lagen op de zolder lagen bergen schilderijtjes van Van Gogh. Deze zijn bij de opruiming van de zolder allemaal verbrand. Miljoenen gingen er ook op.

Nu gaat het gesprek even over protestanten en katholieken. En plots volgt er weer een anekdote over een man die stroom moest brengen.

Het gesprek gaat minutenlang over ditjes en datjes met betrekking tot het geloof.
1.00:27

G.: Maar we praten nou niet over de heg. Ik dacht wel dat het een fiasco zou worden Marius ik heb het wel gezegd.

L.: nee, we hebben toch al een aantal interessante dingen gehoord. En het gaat ook om de verhalen er omheen.

Het gesprek gaat nu even over een grote foto van een van de broers die geplaatst is op een gemeentelijke folder over het herstel van de Maasheggen. Er wordt smakelijk gelachen. Daarna gaat het over het IVN, waarmee de broers goed bevriend zijn. Het gesprek gaat daarna over het aanstaande bezoek van broer Piet van Nederland. Na weer een anecdote komt weer de vraag op tafel of er niets spannends over heggen te vertellen valt. Over het stropen bijv.. Dan volgt het verhaal over de Witte van Wansum, een beroemde regionale vrijbouter stropers waarover een boek geschreven is.

G.: er was zoveel armoede vroeger. Kun je niet voorstellen. Grote gezinnen allemaal en niks geen werk geen eten. Het was toch wel erg.

L.: veel bedrijfjes waren te klein?

G.: ja. Te weinig om van te leven teveel om dood te gaan zeggen wel eens.

Er werd in de streek veel gesmokkeld. Ook daar zijn natuurlijk weer verhalen over te vertellen.

Na 1:00 en 34 minuten loopt de band af. Het gesprek is dan ook bijna ten einde.

3.7 Cor (C.) van Os (1913)

Gebruikte initialen: G-de heer Van Os, M-Marius Grutters, L-Lex Roeleveld

Bij het begin van de opnamen zitten we met een fles bier aan de huistafel in zijn boerderij in hartje Sambeek. Een jaren 70 kamer met veel schrootjes, donker.

06'05: "Gezondheid"

In het begin gaat het gesprek over de naderende kermis, de laatste zondag van augustus. Een vaste datum. G. gaat zijn gehoorapparaat zoeken.

10'15: introductie van het gesprek door L.

G.: ik heb wel gezien dat er in de buurt heggen gelegd zijn. Maar hoe heb ik niet op gelet.

L.: heeft u zelf vroeger heggen gevlochten?

G.: ja, ik heb het zelf nog een klein beetje meegemaakt. Mijn vader kon het goed.

L.: Dat was de generatie die het nog echt actief heeft gedaan?

G.: ja dat is waar. Het werd altijd gedaan in de tijd dat er nog geen puntdraad was. Toen was er niets anders. En toen waren er allemaal jonge heggen. Later zijn het allemaal van die dikke poesten geworden. Daar konden ze niks meer mee. Tenminste niet om te leggen. Daarvoor moet je jonge heggen hebben.

L.: u heeft hier altijd gewoond?

G.: ja, geboren en getogen. Mijn moeder is op deze boerderij geboren. Mijn vader komt ook uit dan ik.

L.: u bent van welk jaar als ik vragen mag?

G.: van 13 van 1913 ik ben 92..... de boerderij is gemakkelijk 300 jaar oud. Ik heb een vrouw uit Vortum gehad. Zij is in 1988 gestorven. Kinderen hebben we niet mogen hebben. Jammer genoeg.

L.: u heeft de boerderij altijd alleen gedaan?

G.: ja, met een knecht en een meid.

L.: had u hier in de uiterwaarden grond liggen?

G.: ja, weilanden in de uiterwaarden en aan die kant landbouw. Het was een gemengd bedrijf. Kippen, varkens en vee, jongvee. Het was een gemengd bedrijf ja. ik heb hooguit acht koeien gehad. En twee hokken kippen zo'n 300. Leg kippen.....

M.: u had een oudere broer die heeft ook meegeholpen heeft?

G.: ja, hij was 13 jaar ouder van 1900. Ik was de jongste en hij was de oudste. Daar zaten drie meisjes tussen in..... mijn oudste broer is al ruim 20 jaar dood. Hij is nooit getrouwd geweest. Hij heeft altijd op de boerderij gewoond. Toen hij heel oud was heeft hij met zijn jongste zus gewoond.

G. somt broers en zusters op en zegt wat ze zoal gedaan hebben. Daarna gaat het over de boerderij aan de andere kant van de straat die momenteel gekraakt is. Achter de boerderij lag ooit een boomgaard van een halve hectare. Daar staan nu huizen.

G.: 'In mei ging het vee de wei in tot november.

L.: lage grond in de uiterwaarden ver weg?

G.: ja, de verste lag wel een dikke kilometer weg. Allemaal langs de Maas straat richting stuw.

Op de kaart wordt gekeken waar de weilanden van G. lagen. Het eerste weiland lag direct buiten het dorp aan de linkerkant. Er grazen nu paarden. De heggen eromheen zijn stompjes, poesten noemt G. ze. Een poest is de dikke stam. Andere weilanden liggen tegenover de stuw langs een pad dat de Swindelaarsestraat heet.

G.: daar zijn de laatste jaren weilanden omgeploegd. Vroeger was het allemaal weiland. Er lag geen een akker. De percelen zijn hetzelfde gebleven. Er zijn er ook wel die later samengevoegd zijn.

L.: hoeveel bunder grond had u?

G.: 12 in de uiterwaarden. (Het blijft wat onduidelijk of het nu alleen weiland is of dat de 12 ook de akkers betreffen).

L.: Dan praten we over de periode van na de Tweede Wereldoorlog?

G.: ja, toen werden er geen heggen meer gelegd. Dat gaat ook alleen met jonge heggen. Heggenleggen dat ging niet meer als er die dikke poesten staan.

L.: Maar u heeft vooral met hun vader heggen gelegd?

G.: vroeger ja. Ja maar heel weinig. Want toen kwam die puntdraad in omloop en dat was veel makkelijker.

L.: u zegt, dat u weinig gelegd heeft?

G.: ja, ik heb weinig gelegd.

L.: in welke periode was dat. Herinnert u zich dat?

G.: Toen ik een jaar of 17 of 18 was.:

M.: rond 1930.

L.: en dat werd alleen met jonge heggen gedaan?

G.: alleen met jonge heggen. Anders gaat het niet. Als de dikke poesten staan dan gaat het niet aan die dikke poesten valt niets aan te doen.

L.: Wil dat zeggen dat er toen veel jonge heggen stonden en weinig groter uitgegroeide heggen?

G.: ja die stonden er ook genoeg, al.

M.: vandaar ook die er niets aan te doen?

G.: ja, ja, alleen opkappen. En toen stonden er van die dikke poesten. Dat waren prima palen voor puntdraad langs te trekken.

27'49

L.: kunt u vertellen hoe het heggenleggen ging?

G.: ik heb het zelf maar een of twee keer meegemaakt. Maar ik weet wel hoe dat in zijn werk gingen. In eerste instantie moet je daarvoor jonge heggen hebben. En die werden dan ook die hoogte half ingeklapt en dan gebogen. Dan bleven ze wel in leven.

(L.: Op ruime meter hoogte?) Ja. (L.: een gekapt met?). ja, ingekapt, met een hiep zeggen wij. De hele tak, ja. En alles wat daarboven zat werd plat gelegd. En als er een opening was dan werd er een dennenpaaltje in geslagen.

L.: alle struiken?

G.: de allemaal. (L.: op deze zelfde hoogte?). Ja, zo.

L.: er werden geen struiken vlakbij de grond ...

G.: ja, als er genoeg stond van de jonge meidoorn en werd er ook een beetje lager...

zodat het meer dicht was. De takken die van onderen afkwamen dat waren de besten. Beter als zijtakken. Jonge scheuten. Een beetje van deze maat (???-red).

Er wordt wat heen en weer gesproken om duidelijk te krijgen wat er met de scheuten bedoeld wordt: de hoofdstroom, of jonge scheuten naast een dikkere stam.

30"52

G.: die van onderen afkwamen waren de beste.(M.: de stam dan eigenlijk?) Ja. Op die hoogte werden ze half ingekapt .(M.: ook lager??) Ook lager.

L.: Maar dan was het hetzelfde systeem? Dan kapt u hem lager in en vlocht u ze er tussendoor?

G.: jaja. Maar dat was maar weinig. Dat is genoeg voor het vee.

L.: het maakte niet uit dat er van onder wat gaten zaten?

G.: nee (L: de kalveren gingen er niet doorheen?) Nee, nee dat viel wel mee.

M.: hoe verder stonden de meidoorns van elkaar?

G.: van hier tot aan de muur.(L: o, ze stonden ver van elkaar?) Ja, niet altijd hetzelfde. Het was natuurlijk allemaal natuurlijk. Die waren niet gepland zal ik maar zeggen.... er werden wel al gepland. Als er een grote opening was dan werden er vooral jonge struiken ingeplant. En als die een paar jaar staan hadden, waren het flinke struiken.

M. en dan kon je ze weer vechten?

G.: ja.

L.: Maar als u zegt dat de afstand zo groot was ...

G.: ja dan waren het van die dikke poesten. In de jonge heggen stonden ze veel dicht-er op elkaar.

L.: Maar ik vraag mij af, als je van elke jonge struik de top een gekapt en gelegd en de volgende ook weer dan komen er ontzettend veel stammetjes boven in te liggen.

G.: Maar dan werden er stammetjes tussen uitgekapt.

M: Dan werden ze gewoon afgekapt en gelegd?

L.: de stam bleef staan maar je haalde de top eruit?

G.: soms ook nog niet helemaal. Ze werden ook wel onder afgekapt als er teveel stonden. Dat ligt voor de hand. Als ze weggekapt werden, werden ze bij de grond afge-kapt.

L.: waar de heggen goed?

G.: ja maar ze waren goed dicht. En als ze niet goed dicht waren dan werd de grootste tak weer op die poesten stond uitgezocht en afgekapt en ertussen gelegd, gevlochten. (L.: het was niet zo dat de koeien regelmatig ...) nee, dat ging goed.

L.: kunt u zich herinneren dat er nog geen puntdraad tegen de heggen aanzat?

G.: Nou, om het zeker te zeggen dat durf ik niet. Dat ik het niet meer weet, dat er geen puntdraad was.

L.: Dan was het waarschijnlijk al een combinatie van leggen en er zat ook al een draad-je tussendoor?

G.: ja, ja. (stilte-red) zo was het.

35"29

M. de heggen werden wel regelmatig op gesnoeid zei jij?

G: ja, als ze te groot werden werden ze op gesnoeid.

M.: als ze te breed werden werden ze op gesnoeid?

G.: Met de halve maan.

M: hoe dik waren de takken die er met de halve maan afsloeg.

G.: oh, die konden goed zo dik zijn.

M.: Maar van de zijanten? (G: ja) zoals deze, of nog beter?

G: nog wel dikker. Sommige.

L.: Dat werd dus niet elk jaar gedaan?

G.: nee, dat was niet nodig.

M: als hij te breed werd gingen er met de halve maan langs.

G.: en als ze te dik waren voor de halve maan dan met de hiep of de aks. Met de bijl, aks zeggen wij.(M: aks is een zware bijl)

L: heeft u toevallig nog een halve maan?

G.: ja.(L: de oude waarmee vroeger werkten ?) Ja. Wil je die zien? (L: als u mij de hand heeft, fantastisch) ik kan zo pakken.(M: het is een hele mooie.)

Marius beschrijft de halve maan. Een zware sikkels met een lange steel. Er moet zwaar zijn om er voldoende kracht mee te kunnen uitoefenen.

M.: de zijkant op snoeien deed ze met de halve maan. Een die er bovenop stonden lieten ze langer staan, die verder dan dikker en die sloeg hij met de hiep er af.

L.: zal ik nog eens vragen wat de volgorde was en de frequentie.

M.: Dat heb ik de vorige keer ook gevraagd. De zijanten dat gebeurde vaker. De top werd er minder frequent uitgehaald.

G. komt terug met de halve maan.

M.: Dat is een mooie hè?

L.: de steel heeft u zelfgemaakt?

G.: niet zelfgemaakt. ... hij is van wilgenhout. Dat is het grootste hout voor stelen.(L: fijner dan essenhout?) Gladder.

L.: dit is de halve maan die u vroeger gebruikten? (G.: ja, ja.) hij is echt scherp! Is deze nog van uw vader geweest?

G.: Dat durf ik niet te zeggen. Dat kan De Smet hier nogal gemaakt hebben, maar dat weet ik niet.

L.: er zit een geval geen merk in.

G.: nee zit geen merk in. Tenminste dat heb ik nooit gezien.

40'10

L.: als u hiermee werkte, werkte dan alleen?

G.: met meer dan een heg. Het ging net zoals het uitkwam.

M.: het vlechten deed je wel met meer mensen?

G.: met twee Dat was makkelijker met twee.

M.: heb je nog met je vader gevlochten ?

G.: die heeft het nog veel gedaan, mijn vader.

L.: dat werd door de familie gedaan? Er werden geen heggenleggers ingehuurd?

G.: nee, dat hebben wij tenminste nooit gedaan.

M.: Dat heb ik altijd zelf gedaan. En dan was het het ene die heg, en het andere jaar die heg, of zo?

G.: ja. Allemaal tegelijk dat hoeft niet en dat ging ook niet. Want het moest allemaal in de winterdag gebeuren.

M.: weet je nog om door voorjaar dat ze op gesnoeid werden?

G.: ik denk om de drie jaar. Ik weet het zo ook niet meer. Als ze te breed werden, werden ze op gesnoeid. Er werd niet naar een jaar gekeken.

L.: en werd dan ook gelijk de top eruit gehaald?

G.: alleen de zijanten. Het gebeurde ook wel om de zoveel jaar dat ze van boven afgekapt werden. Alleen die poesten bleven staan.

M.: Maar dat gebeurde niet zo vaak en de bovenkanten?

G.: niet zo vaak mee. (M.: hoe vaak ongeveer?) Hier? Om de 6, 7, acht jaar . Als ze te hoog werden.

L.: vond u het vervelend werk?

G.: ik vond er geen vervelend werk. Het was prettig werk voor in de winterdag.

L.: had u er speciale kleren voor aan?

G.: wel speciale handschoenen. Echter stijve, leren handschoenen. Ik moet ze nog hebben. Ik ben deze dagen aan het zoeken geweest en ik kon ze niet vinden.

L.: als u hem nog vindt, zouden we hem graag willen zien. De meeste mensen zeggen dat ze hem in de haard hebben gegooit.

G.: ze waren zo lang wel. Het was tamelijk stijf leer. Er zaten ook geen vingers in.

Alleen een duim. Aan beide handen. Dat was wel nodig als ge in den dorens werkt. Er ging geen doren doorheen.

L.: Weet je waar ze gemaakt werden?

G.: Dat zal ook door de oude schoenmakers gebeuren.

L. legt uit dat hij vorig jaar wanten voor nertsenfokkers gekocht heeft. Maar ze waren niet erg goed. De dorens gingen er doorheen. Dat gebeurde dus blijkbaar met de oude leren wanten niet. Deze werden wel met vet behandeld om ze soepel te houden. L. vraagt verder nog naar speciale kleding zoals hij dat in Frankrijk gezien heeft. Daar blijkt hier geen sprake van te zijn.

L.: aks, hiep, wanten. En zorgen dat je geen tak op je hoofd kreeg.

G.: als je met de halve maan werkt heb je daar absoluut geen last van.

L.: had elke boer wel een halve maan?

G.: Dat denk ik. Er waren ook rechte, die helemaal recht waren. Die hadden boven wel een klein haakje eraan.

M.: volgens mij maakte iedere smid zijn eigen halve maan.

G.: ja in het dorp .zdat een smid, en een goeie. Die smederij is er nog.

49"15 er wordt opgebeld. Marius en Lex bespreken het vinden van de leren handschoen. Het zou mooi zijn om in te laten namaken. Het lijkt alsof het na de Eerste Wereldoorlog snel een aflopende zaak was. Een enkeling is nog wat langer doorgegaan. Het telefoongesprek is afgelopen. G. haalt zijn mobiele telefoon erbij.

L.: ik vroeg mij af, u heeft zo rond 1930 een enkele keer gelegd. Wanneer je vader ermee opgehouden?

G.: Toen het puntdraad kwam was het heggenleggen afgelopen.(L.: ook rond 1930?)

Hoog, dat durf ik niet zeker te zeggen, maar dat zal wel.

L.: toen werden ze alleen nog maar opgeknapt? (G.: ja) werden in één of meerdere draden gespannen?

G.: twee, twee altijd.

Het gesprek valt wat stil. De aandacht wordt nu verlegd naar zaken die in de kamer te zien zijn. Bijvoorbeeld het jagen, het vissen, de gilde.

G.: gildebroeder Ja. ik heb ook lang gejagen.

Het gesprek gaat over het koningsschieten op tweede pinksterdag. Een oude traditie van het gilde. Daarna gaat het gesprek over de jacht.

L.: zaten er in de heggen veel wild?

G.: in de heggen niet maar in de weilanden. In de Maasheggen. Ze lagen ook wel eens onder de heg of dikwijls. De hazen. Maar patrijzen heb ik altijd het mooiste gevon-

den.....

L.: ik zie nu langs de heggen veel brandnetel en onkruid. Hoe was dat vroeger?

G.: Dat ligt veel aan de boeren. Dat was vroeger altijd zo. Je moest het ook een beetje bijhouden tenminste wat brandnetels betreft. Want die grazen de koeien niet. Die werden er met een driepoot uitgetrokken. Ik heb er nog wel een staan op stal.

1.03"00: Het gezelschap vertrekt naar de stal buiten het bereik van de microfoon.

1.07"30: het gezelschap keert terug met een foto van de familie poserend voor de boerderij. Op de foto staat ook de hondenkar van de familie. Een meidoornheg, die nu nog aanwezig is, staat naast de boerderij. De foto is van na 1926, als de schuur gebouwd is. G. weet nog dat de weg voor zijn huis een karrenspoor was. Als het geregend had was het modder. De hondenkar werd gebruikt voor het melken. Daar werden de bussen opgezet. Als je een goede hond had kon zelfs een volwassene nog op de kar zitten.

12.12'24

L.: u heeft geen foto's uit die periode van de uiterwaarden?

G.: dat ik zo weet niets mee. Vroeger waren er niet zoveel fototoestellen.

Het gesprek gaat over school. G. heeft in Sambeek op school gezeten en later vier jaar op een landbouwschool in St Anthonis. L. vraagt nu naar zijn wijze naar Indonesië en Peru waarvan in de woonkamer allerlei souvenirs te zien zijn. G. weet niet hoe lang dat geleden is geweest. De zoon van de buurman werkte in de ontwikkelingssamenwerking in Peru, en die is hij met een vriend gaan bezoeken. Nu gaat het gesprek over de aanwezigheid van lama's en kangaroes in Nederland.

Marius herinnert G. eraan dat hij ook nog wilgen manden gevlochten heeft. De mandjes waren voor eigen gebruik. Ook met gras (smele-buntgras) heeft hij gevlochten en laat wat van zijn eigen werk zien. Het gras kwam uit de heide. Het vlechten werd tijdens de lange winteravonden gedaan. Het werd door weinig boeren gedaan.

L.: werd al het hout dat uit de heggen kwam verder nog gebruikt?

G.: ja, de stammetjes wel. Die werden uitgesnoeid. Het korte grij werd opgestookt. Het dikke hout werd meegenomen en gebruikt voor in de kachel. Het was heel goed brandhout. Het brandde lang. Het werd achter het huis opgeslagen. Net als de takkenbossen. Er stond ook bij elke boerderij zo'n schansenhooft noemen wij die. Die hadden ze vroeger nodig om de varkens ketel te stoken. Voer voor de varkens: aardappelen en bieten. Schansen zijn takkenbossen en die kwamen uit de bossen.

L.: was het uitgroeien van meidoornhout niet vervelend werk?

G.: ja, maar daar heb je materiaal voor. Dat gebeurde met gafels, en tweetandige riek

zal ik maar zeggen, aan een lange steel. Dan had je er geen last van. Ze werden op de paardenwagen geladen en naar huis gereden.

L.: in de heggen staat niet alleen meidoorn. Er zitten ook andere soorten in. Werden die ook meegenomen?

G.: Dat gingen geen moeite mee.

L.: werd er nogal eens iets uit de heggen geoogst?

G.: nee. Ja voor de lol van die sleedoorns, maar die waren zuur en moest veel suiker bij. Het moest eerst gevoren hebben. Ze werden ook gekookt maar er moest veel suiker bij. Bramen werden ook geplukt, maar voor de hobby. Om een potje jam van te maken of iets dergelijks.

L.: werden bramen uit de gehaald omdat ze slecht voor de heg zijn?

G.: ze werden zoveel mogelijk gemeden dat ge er niet veel had. Van vlieren werd ook sap gemaakt. De houtduiven hebben ze ook graag.

Het gesprek moet wel elke keer gevoed worden. Nu gaat het over het schaatsen in de uiterwaarden. Als de Maas er uit was en het vroer goed dan kon je van Sambeek naar Vierlingsbeek schaatsen.

Marius haalt aan dat in de Tweede Wereldoorlog er veel weiland in bouwland werd omgezet om aan de vraag van graan te voldoen.

G. biedt ons nog een pilske aan.

G.: We hadden twee paarden. De meeste boeren hadden er maar één. Het was een gemengd bedrijf. We hadden een knecht en een meid en die sliepen op de boerderij. De knecht kwam uit Sambeek, het meisje uit Limburg. De meid ging altijd mee melken. In Vierlingsbeek was een melkfabriek. De melk werd 's morgens met de melk-car opgehaald. Ik had nummer 2 82 op de bussen staan. Er werd ook boter en kaas gemaakt. Maar alleen voor eigen gebruik. De wei werd aan de varkens gegeven. Dat klopt.

Het gesprek gaat over de kwaliteit van de weilanden. Kwaliteit is goed vanwege de klei. De lager gelegen weiland heten zoete pas weiden. Zijn natter.

M.: hadden de weilanden een naam?

G.: elk weiland had daarna. De eerste wei hier links noemden wij nu voorweide. En dan iets verder lag de Kaker en dan de Swindelaar en de achterste weide was de Pereboom. Vroeger zal er wel een perenboom hebben gestaan.

1.41'49

het tweede pilske wordt gehaald. Hierna gaat het gesprek over het vissen. G. is al 70

jaar lid van de vis vereniging, een lange tijd. (G: "Als ge maar oud wordt!"). Hij heeft veel aan viswedstrijden meegedaan. Het gesprek gaat over de soorten vis, palingvangers en het stropen van wild. G. is er nooit vies van geweest: hazen en konijnen. Met de strik en ook met klem. De strik werd in de heg geplaatst. De klem was voor het akkerland. De strik werd in een wissel geplaatst.

G. zet tegen de lekkere koekjes die L. meegenomen heeft, aan te kijken en willen graag een pakken. Die staan er al zo lang lekker te wezen.

Het gesprek gaat over de kroeg in delen vroeger in Sambeek waren en over de kerkgang. Over het grondbezit van de kerk dat ze van kinderloze boeren kregen. Hierna gaat het gesprek over het verschil tussen de protestantse en de katholieke kerk.

Het gesprek maakte een sprongetje en komt uit bij het stucwerk in de kamer.

2.04"49

L.: heeft u vroeger in de uiterwaarden ook essen of eiken geknot?

G.: ja, ja. Eiken en wilgen. Meestal. Er stond ook wel eens een andere tussen een es of zoiets.Dat werd gebruikt om de ketel te stoken. Voor de varkens. Die werden met de zaag of met de hiep geknot. Ge had altijd werk.

Het gesprek hoopt wat verder over het werk, kaarten, en de vaste kaartclub na de hoogmis. Voor bijzondere werkzaamheden zoals het hooien bij dreigende regen moest je 's zondags dispensatie aan de pastoor vragen. Zaterdags werd er gegrieseld (het erf aanharken-red).

L: werd er in de heggen rond de boerderij ook gevlochten?

G.: nee, alleen maar geknipt. Twee keer per jaar.

2.16"00

Het gesprek gaat nu over de zondagse kamer. Die was er vroeger daar kwam een bijna niet. Er stonden mooie fietsen en werd nauwelijks gestookt. De plavuizen worden besproken. Over de rode en de blauwe plavuizen.

G. rijdt nog auto. Hij heeft een 45 km autootje.

2.25"00

G. wordt bedankt voor het gesprek en de vele informatie die we ontvangen hebben. Als er nog meer willen weten kunnen we terugkomen. We vragen of er nog andere mensen zijn die we zouden kunnen interviewen over het heggenvlechten. Hij meent dat hij de oudste is. Hij zou het niet weten. Piet Ermers is al lang dood en een aantal andere leven ook al niet meer. En hij is al 92.

L.: we hadden wel eens de indruk dat als je veel in de heggen werkt je heel erg oud wordt. Mochten nog een keer de handschoen tegenkomen, gooit u hem dan niet

in de haard want we willen nog heel graag zien.

2.35'00 we staan buiten en kijken nog even naar de meidoornheg aan de andere kant van de weg. Daarna lopen M. en L naar de auto en nemen het gesprek nog even door. De opnamen apparatuur blijft ondertussen doorlopen.

3.8 Mevrouw Truus (T.) Peters-Kersten (1926)

Gebruikte initialen: G-mevrouw Peters, M-Marius Grutters, L-Lex Roeleveld

De opnamen beginnen als we al even in zijn. De koffie is ingeschonken.

G: ... ik zeg duk "van de school onder de koeien". mijn jongste zusteris 15 jaar jonger als ik maar die heeft onderwijzeres mogen worden. Toen wel.

L. biedt koekjes aan als een presentje.: G. Bedankt en gaat gauw verder met haar verhaal ze heeft veel te vertellen.

G: Ben zijn vader (grootvader Piet Peters-red.) ging dan met Bertus (Jillisen-red.) de heggenleggen en dan deden ze in de keuken soppot stoken en het hout stoken voor de oven dan deden ze alle 14 dagen (volgens mevrouw Grutters eens per week-red.) deden ze zeven broden deed die moeder bakken. Zes die werden zo gebakken en de zevende werd een hand krenten en rozijnen ingegooid (volgens het verhaal mevrouw Grutters deed opa krenten en rozijnen in het brood om zondags iets bijzonders, lekker brood (krentenbrood) te hebben.-red.) Dan bleef hij langer goed. Dat hout werd gewoon in de keuken gegooid en dan werd dat zomaar opgestookt. En die doornen, dat brandt wah en dat brandt! Dat doornenhout waar die heggen van gelegd werden dat is zo'n felle hout. En dan hadden ze zo'n lange handschoen en die waren duimwanten en ik geloof dat ze die alleen in de linkerhand hadden. En aan de rechter hadden ze zo'n kapbijltje maar dat is bij ons ook allemaal weggeraakt, ge weet eigenlijk niet waar het allemaal gebleven is. Er was een hoop spul nog toen ik erin trouwde en dat is ook weg, ge wiste eigenlijk niet waar dat bleef.

L: Maar dat werd toen al niet meer gebruikt?

G.: nee, want Ben zijn vader was dood en de jongens die gaven er niks om.

L.: uw man heeft het niet gebruikt?

G.: nee, oooh Ben (G maakt een gebaar dat voor zich spreekt)

Ll: Maar die heeft wel het bedrijf overgenomen?

G.: ja, Ben en ik samen. Ben ging werken en ik had 5000 meest (mest-red.) kuikens en

70 varkens. Eerst hadden we tuinbouw, maar in Ben zat ook helemaal geen boer in wah. Nee, helemaal niets. Bij mij wel ja. Ik kom van keuters mensen, gewoon keuters mensen een bunder of 4-5 grond, 3-4 koeien en mijn vader voor een melk kar bij in Vianen. En zo hebben die altijd de kost verdient..... en dan had je misschien zo'n 20 varkens en dan moesten alle dagen van de ketel gekookt worden van die soppot. Dat was voor de oorlog maar na de bevrijding is de vitamine in het voer was gekomen.

G. legt uit wat er allemaal in het varkensvoer verwerkt werd: roggemeel, maïsmeel enz Over de Engelse ziekte en andere gebreksziekten bij varkens." Die mensen hadden toen nog allemaal wel hun dingen, wah?" . Haar moeder was burgerlijk dochter en heeft alles over het boerenbedrijf moeten leren. "Liefde vermag veel."

De boerderij van G. lag in Vianen, tegen Beers aan. Tegenwoordig heet het daar de Lage Heiweg. Vroeger had de straat geen naam alleen een cijfer/nummer. Vroeger heette het gebied de Cuijkse hei.

Het gesprek gaat nu over pastoor Muskens van Vianen. G. is een Vianen naar de lagere school gegaan. Op de kaart zoeken we de Lage Heiweg op. G. is tot haar 23e tot ze trouwden in Vianen blijven wonen. Daar heeft ze nooit met heggen te maken gehad. 09'15

G.: ja, nooit met heggen te maken gehad. Mijn vader ging een slag hout pachten bij de heren van de Ossenbroek, een landgoed. Die hadden daar een hoop grond en daar hadden ze allemaal wallen om heen. Een oom van mij was er de boswachter. Dan was er hout verpachting en dan ging mijn vader ... wel ooit twee slagen, ja een slag hout wat kostte die toen

G. legt uit dat een slaghout in lengte is en dat er hout al eerst bekeken werd voordat er opgeboden werd. Er werd een schatting gemaakt hoeveel vim er af zouden komen. Een vim is 100 bossen hout. Er zaten ook slikten en die werden kapot gehouwen en gingen de soppot in. Allerlei hout maar geen doornenhout. Het gesprek gaat nu de overheid plaatselijk dialect dat soms erg op het Duits lijkt. De boerderij eerste 1945 afgebrand. G. vertelt een anekdote over een klein gammel schuurtje (nr C78) dat haar grootvader in 1916 heeft gebouwd en er nu nog steeds staat. Het schuurtje is nu tot monument verklaard.

Haar vader was boer en haar moeder dochter van een schoenmaker uit Oeffelt. Ze was 10 jaar jonger dan haar man die vier jaar geleden overleden is.

G.:.... en toen heeft ze alle wanten en alles op laten stoken. Dat heeft toch geen man meer nodig. Toen ik daar kwam, die heb ik allemaal opgestookt. Ben had die toch niet

gebruikt en onze Jan (inwonende broer van Ben-red.) ook niet, Marinus Grutters kos er niks mee doen, en..... ook niet en toen zijn moeke opruimen zei ze. En toen lagen ze bij de soppot en toen heb ik ze allemaal opgestookt. Ik kan er niks aan doen (volgt veel gelach over dit voorval) . Want als ik dood ben dan stokt onze Piet 14 dagen. Zoveel rommel heb ik bewaard. Ik weet ook dat er nog zo halve maan was met zo'n handvat eraan. (Een lang handvat?) Nee en kort handvat maar ook zoeen met een lange.

M.: was het een hiep of een halve maan?

G.: nee, een halve maan. Maar ook een hiep want de hiep die heb ik nog. God weet hoe oud die is. Die hiep heb ik nog die heb ik in het schuurtje hangen. Die was al oud toen ik 56 jaar terug in dit huis kwam Wil je de hiep zien? Die heb ik in het schuurke hangen die heb ik zo gehaald.

18'30

G. haalt de hiep uit de schuur en komt terug met de hiep en een ketting, die vroeger boven het vuur hing. Het gesprek komt op een tafel in het huis die bij de overstroming van de Maas in 1880 (vermoed wordt dat ze de watersnood van 1926 bedoelt-red.) in de familieboerderij in Beugen door de keuken dobberde. In de hiep zijn schroeven en spijkers in het handvat geslagen. Het model lijkt op de Brabantse hiep zoals die vandaag nog te koop is.

G.: oh, ik heb met de hiep ook heel wat hout kapot gehouwen. We hadden in de keuken een kachelkje staan en Ben zijn vader in '12 had daar een stuk of 15 bomen neergezet, fruitbomen maar zo nu en dan viel er eens een om en uitgedroogde hout sloeg ik kapot. En je had een aks om te kloven.

23'40

het gesprek gaat over de oven in de keuken. Als het as wit was konden de bakken met brood erin. G. vertelt hoe de boerderij in de loop van de tijd steeds verbouwd is geworden. Aan de hand van een schilderij of foto van het huis worden de verbouwingen uitgelegd. Toen G. in het huis kwam was het helemaal aan het vervallen. Ze hebben een nieuw rieten dak op laten leggen. De opkamer is weggebroken en daar is een soort keuken van gemaakt. Een muur in het huis die weggehaald werd bestond uit munniken, ongebakken stenen van leem. De boerderij in Beugen was misschien wel 300 jaar oud. Ze heeft altijd graag gewoond. Het huis in Vianen was van een ander type. Toen het afbranden in 1945 keken de welgestelde herenboeren toe en verbaasden zich over de grote hoeveelheid werden die het huis uitgehaald werden. Ja, ze sliepen er met 10 man in. (G.: Wij sliepen overal. Ik kan niet zeggen waar er bij ons geen bedden waren.). Er volgen menig hilarische vertellingen.

In 1963 werd er waterleiding aangelegd en werd de waterput overbodig. De boerderij

en de tuin worden besproken aan de hand van een foto. Het hout lag een houtmijten. Het zware hout stond tegen de boom aan, al zullen dak nodig was werd hij er uitgehaald.

35.20 Er wordt nogmaals als u ingeschonken.

G. vertelt over de venters die langs de deur kwamen met zulke broeken lappen en dergelijke. G. heeft Ben leren kennen bij de bevrijdingsfeesten. Het dansen bij het café naast de kerk in Vianen. Er volgen romantische verhalen uit de jaren 40. Het beroemde schuurke speelt hierbij een belangrijke rol. Daar hebben er veel met hun jong staan te haffelen. Als de boom kon vertellen ("Toen ik zo een dirke was toen stonden er al die nu al lang dood zijn")

Er volgt een verhaal over de winkels in het dorp Vianen en in de rol van Cuijk. Over de bonnenboekjes na de oorlog.

G. onderhoudt nog altijd de grote tuin rond het huis en doet ook het huishouden nog zonder hulp van buiten. Er volgt later een gesprek over de poffer, het traditionele hoofddeksel van vrouwen uit de streek. G. haalt een poffer uit de kast. Het is geen originele, hij is gemaakt van kunststof, en niet van kant. De echte ware rijk versierd en moesten als het wel waren helemaal uit elkaar gehaald worden om ze te wassen. Dat gebeurde door de mutsenwasser.

56'16

via de hoeden gaat het gesprek even over religie.

1.00'00

Schaatsen. G. schaatste niet, haar man wel. Daarna gaat het over het verschil in cultuur tussen Beugen en Oeffelt. Oeffelt hoorde vroeger bij Duitsland, en heeft een veel vrijere cultuur. Het gesprek gaat over de processies wat feestelijke gebeurtenissen waren. ("ooch, dat was wat."). Het grote jaarlijkse feest in de streek was de kermis. Zowel in Beers als Cuijk werd kermis gevierd. In de oorlog was er niets te doen. De kerk en zaten vol met jongelui omdat dit de enige kans was om elkaar in contact te komen. Maar na de oorlog was het ook dansen met carnaval. Voor die tijd was het vastenavond maar direct na de bevrijding werd het carnaval. In 46 is ze voor de eerste keer wezen dansen. In februari 47 is Christina geboren en was het hek van de dam. Daarnaast zijn het 40-uren gebed en allerlei andere kerkelijke gebruiken afgeschaft. De oorlog was in vele opzichten een omslagpunt. Meisjes zouden altijd werk dus was er een kans was om naar de kerk te gaan en werd hij met beide handen aangegrepen. Anders was er altijd wel werk. Telefoon kregen zijn in 1959, stromend water in 1963. De elektriciteit was een enorme uitkomst. Het schoonmaken van de petroleumlampen meer dan 10 elke week was veel werk. Overal hingen lampen je bleef poetsen en met petroleum volgens schudden.

Het gesprek gaat daarna over de Kemp, de uiterwaarden.

L.: kwam iedereen wel eens?

G.: ja, Ben en ik zijn heel vaak doorgelopen. Maar ik ken er ook niks. Twee mensen die de Kemp op hun duimpje kenden die zijn allebei dood, dat waren Piet Laarakkers en Bert Teunissen. Bert Teunissen is nog maar een jaar of 10 dood. Die kende de Kemp op zijn duimpje. Die kende alle weiden met naam en toenaam. Bakkerskamp en Vroliehemd (= een vrouwenhemd. Dit perceel had de vorm van een vrouwenhemd. Het is een van de weinige perceeltjes dat nu nog intact is in de Maasheggen-red.) en de Peperkoek en ja god hoe heetten ze ook allemaal. Allemaal weiden en die lagen tussen de doornenheggen. De Meikamer en de Hazewinkel,..... . Allemaal oude namen..... Ben en ik wandelde er vaak genoeg (in de buurt van de kleiput - red.) Zondagsmiddag dan trok ik mijn eigen om (omkleden-red) en gingen we wandelen. Zondagsmiddags wandelde daar verschillende mensen, burgers. En de rest wandelde er niet want die kwamen er alle dagen om te melken. De Kruisstraat en de Eerste en Tweede straat. Maar ik ben al zo lang niet meer gewee st.....

1.22'00

Er volgen nog een serie namen van weiden. Na de oorlog is er veel puin van huizen en kerken in de weg alleen in de uiterwaarden beland.

De optocht van de carnaval in Gennep 1950 was een belevenis. Het gesprek gaat over de spoorbaan van Berlijn naar Vlissingen die langs hun ouderlijk huis liep. Hoeveel koninklijke bloed is er niet per trein gepasseerd? Over de steenfabriek.

1.33'47

L.: had u vee in de Kemp lopen?

G.: ja, maar altijd vee in de Kemp lopen. Ik kwam er nooit. Ben zijn vader hadden er weiden gepacht en die hebben er vee gehad totdat onze Jan (= oom Jan, de broer van oom Ben. Hij heeft zijn leven lang bij hen ingewoond-red.) niet meer kon werken. In de Kemp hadden wij geen grond. We wandelden in de Kemp maar verder niet.

Het gesprek gaat over van alles en nog wat. De wervelwind in Borculo en Langeboom (bij Zeeland-NB).

L.: hoe zag de Kemp en vroeger uit?

G.: allemaal niks als heggen. Hogere, lagere, maar toen wij in het begin getrouwd waren, waren het allemaal heggen en daar bleef het vee achter. Wel prikkeldraad hier en daar waren allemaal heggen. En toen begonnen de machines te komen en alles en toen begonnen de boeren de heggen eruit te doen. En dan waren er hier weer weg, en dan waren er daar weer weg vooral als het mistig was. Dan waren er weer heggen

weg. In de jaren 50 en 60, daar ergens. Dat zullen nog wel de eerste geweest zijn. Ze vertelt over een kennis die daar eens over vertelde dat het schande was dat men de heggen niet weg mocht doen want ze waren toch zo schadelijk, zei ze 2 m in de wei waar bijna geen gras groeit. G. antwoordde haar dat als je vee hebt dat niet onder de heg kan liggen als het hard waait of erg warm is, dat is ook schadelijk. En zo kwam ze 's morgens uit de kerk. Dat was in de vijftiger jaren.

L.: Wil dat zeggen dat hij er toen hoger waren?

G.: ja's waren hoger hè Marius? Ja, de boeren die sloegen ze wel af en die namen dat mee naar huis en daar werd soppot van gestookt. Er was geen gas dus alles werd mee naar huis genomen.

L.: als je wandelde kon je dan verder zien?

G.: nee, de er waren hoger als wij waren. Veel heggen waren hoog. Want eigenlijk moesten ze een keer dan afgedaan worden maar ja toen kwam er gas mensen hadden geen hout meer nodig met een viel gewoon in het ander. Toen werden er vaak heggen uitgedaan. Toen zijn ze daar achtereen uitgetrokken. Die deden dat. Waar of niet?

M.: Dat was in de zeventiger jaren de natuurbescherming.

G.: toen was het echt een kaalslag. De weiden waren klein. De keuters mensen hadden allemaal weiden in de Kemp, die mensen verkochten een weilje want er zat geen toekomst in een boerderijtje meer. Ja buurmans wei is maar eenmaal te koop dus die mensen kochten de wei en de heg die er tussen stond dat was de eerste die er uit moest. De meeste heggen zijn er uitgegaan tussen 60 en 70 toen de weelde in opkomst kwam en allemaal in elk machines en dat er twee tijden bij elkaar geplaatst werden, en ze kregen meer vee en meer machines

L.: werden ze hoger omdat niemand ze meer bij wilde houden?

G.: Dat dacht ik. Ik meen dat ze nu allemaal veel lager zijn dan toen. Toen ik met Ben tussen de Eerste en Tweede straat wandelde waren de heggen waar veel hoger. Zondag ben ik door de Heerstraat gefietst maar dat zijn de heggen niet zo hoog.

Het gesprek gaat over de Graafsche dijk die door Napoleon is aangelegd. In 1867 is het spoor aangelegd en zijn veel wegen verlegd. Daarna gaan de gesprekken over de Heerstraat waar nu de boerderij van Joop Verdijk staat.

L.: stonden er vroeger heggen in de Beerse Overlaat.

G.: nee, ik geloof het niet. Neem ik kan me niet voorstellen dat als ik van Beers naar Gassel fietste dat er rechts heggen stonden.

G. laat een foto zien waarin Beers onder water staat. G. is in februari 1926 geboren toen nog maar net de modder uit het huis geveegd was maar dat door de overstroming de familie meer dan een maand op zolder had gewoond. Alle mensen in de streek hadden een botenhuis met een boot voor het geval van overstroming.

2.07'50 Er passeren nog meer foto's over de overstroming van 1926. G. somt de families op die de verschillende herenboerderijen van de landgoederen in de streek bewoonden. Ze vertelt dat de mensen die op de hei woonden in die periode heel erg arm waren. Het gaat even over de kaartclub, het enige vertier voor menige arme als deze zich tenminste het verlies van een halve cent per slag kon veroorloven.....

2.19'00 Ze vertelt hoe ze ooit met de busreizen koffie gedronken heeft in restaurant de Dennen, waarnaast L. opgegroeid is. Het is 23:00 uur maar G. vertelt onverdroten verder. Nu over de introductie van de televisie.

2.33'00

Maar in of nog iemand hij over heggen kan vertellen. Er passeren vele namen van mensen die op dood zijn de revue.

G.: Bertus Jillessen deed met Ben zijn vader heggenleggen..... Bertus was veel ouder dan opa, ik denk dat er opa daarmee meegegaan is.

M.: opa kwam in Beugen en Bertus heeft natuurlijk al voor die tijd gevlochten en opa heeft met hem mee gedaan.

G.: er moest een cent verdiend worden en d'n ome (d'n ome heette Cis Bus en was een oom van opa Peters. Opa is bij d'n ome ingetrouwd en kreeg de boerderij onder voorwaarde dat d'n ome heel zijn leven daar mocht blijven wonen met gratis kost en inwoning-red.) was er nog de eerste 10 jaar en d'n ome deed van alles. Ben zei ooit, hij deed knollen snijden,..... en die pruimen die bij ons bij de voordeur stonden, en dan ging d'n ome met de kruiwagen naar Gennep toe. En dan ging hij die pruimen verkopen, dus dat is al weer 100 jaar geleden.....

M.: ik meen dat er in Beugen bij de kerk nog iemand woonde die iets met heggen ...

Namen passeren de revue maar de meesten zijn er niet meer of zijn geen echte Beugense.

G.: Tjintje Barten in Beugen. Een boer in zo mooie boerderij in het neven in de garage ... op de kant van de kerk gaan. Albert Strik, weet je wel die tegenover Jan Jansen woont Ik denk dat hij gauw 70 is. En die hadden ook veel weiden in de Kempen, want die hadden een pony en een kar en daar gingen ze mee melken met de ponykar. Tjintje Barten is een echte Beugense en die heeft altijd geboerd. (Zijn zoon is naar

Canada gegaan-red). De vader van deze Strik was vroeger kassier van de Boerenleenbank.

Er volgt een verhaal over de rijkdom in het huis van de familie Strik met prachtig koperwerk. Voor de oorlog kostte een goeie knecht 125 tot fl. 150 per jaar. Na de oorlog 300. Over de dienstmeiden en dienstmaagden.

2.46'00

Het wordt laat we moeten een eind maken aan het gesprek het is morgen weer vroeg dag. G. gaat door haar bewondering uit te spreken over Ben's vader. Om hij beetje bij beetje spaarde en grond kocht. Hoe hij woeste grond kocht en er weiland van maakte.

G: Ben zijn vader kon ontzettend goed werken en moeke heeft er geld bij elkaar gehouden.

De opnamen worden stopgezet.

